

บทที่ 3

สิทธิและหน้าที่ของธนาคารในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินตามเช็คชั้คร่อม

ตามที่กล่าวในบทก่อนว่า ในกรณีของ เช็คชั้คร่อมนั้นจะต้องมีธนาคาร เข้ามาเกี่ยวข้องกับเช็คอยู่ 2 ประเภท คือ ธนาคารผู้เรียกเก็บ (**collecting bank**) และธนาคารผู้จ่าย (**paying bank**) ธนาคารผู้จ่ายจะทำหน้าที่จ่ายเงินตามคำสั่งของผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นผู้เค้ค้ำของธนาคารในฐานะผู้ได้รับมอบอำนาจจากผู้สั่งจ่าย (**drawer**) ส่วนธนาคารผู้เรียกเก็บ (**collecting bank**) ก็จะทำหน้าที่เรียกเก็บและรับเงินตามเช็คไว้แทนลูกค้าของคน ทั้งนี้ เพราะการจ่ายเงินของธนาคารกรณีเช็คชั้คร่อม ต่างจากเช็คธรรมดา กล่าวคือ ธนาคารไม่อาจจะจ่ายเป็นเงินสดได้ แต่จะต้องจ่ายผ่านหรือจ่ายให้แก่ธนาคารผู้เรียกเก็บ ในบทนี้จะได้วิเคราะห์ถึงสิทธิและหน้าที่ของธนาคารทั้ง 2 ประเภทนี้ว่า จะมีสิทธิภาระหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติในการจ่ายเงินเพียงใด และทั้งธนาคารผู้จ่าย และธนาคารผู้เรียกเก็บได้แบ่งภาระหน้าที่กันเพียงใดจะต้องรับผิดชอบผู้ใดบ้าง หากธนาคารเรียกเก็บเงินหรือจ่ายเงินโดยผิดพลาด หรือฝ่าฝืนท่อมพบัญญัติของกฎหมาย อาทิเช่นผู้รับเงิน ผู้สั่งจ่ายหรือเจ้าของเช็คที่แท้จริง ก่อนจะเข้าสู่ปัญหาในเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนใคร่จะอธิบายเกี่ยวกับวิธีการการเรียกเก็บเงินและการจ่ายเงินของธนาคาร ซึ่งเป็นทางปฏิบัติที่ธนาคารจะต้องดำเนินการเกี่ยวกับเช็คชั้คร่อม เพื่อจะได้เข้าใจถึงปัญหาที่จะกล่าวต่อไป

ส่วนที่ 1 หลักเกณฑ์การจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินตามเช็คชั้คร่อม

1. วิธีการเรียกเก็บและจ่ายเงินตามเช็คชั้คร่อม

โดยที่เช็คชั้คร่อมมีลักษณะแตกต่างจากเช็คธรรมดา กล่าวคือ การจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินตามเช็คจะต้องผ่านธนาคาร คือธนาคารผู้จ่ายและธนาคารผู้เรียกเก็บ ดังนั้นทางปฏิบัติในการจ่ายเงินหรือเรียกเก็บเงินตามเช็คชั้คร่อมผู้รับเงินหรือผู้ทรงเช็คจะต้องเป็นผู้ที่มีบัญชีเงินฝากประเภทใดประเภทหนึ่ง เช่น บัญชีกระแสรายวันหรือบัญชีออมทรัพย์อยู่ที่ธนาคารแล้ว บุคคลดังกล่าวจะค้กงนำเช็คที่ได้รับมาเข้าบัญชีของตนเองที่ธนาคาร (**collecting bank**)

ถ้าเช็คที่นำมาเข้าบัญชีนี้เป็นเช็คที่หักธนาคารผู้จ่าย (paying bank) และธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) เป็นธนาคารเดียวกันและสาขาเดียวกันก็จะมีปัญหายุ่งยากแต่อย่างใด ธนาคารสามารถโอนเงินจากบัญชีผู้ส่งจ่ายมาเข้าบัญชีผู้รับเงินตามเช็คได้ทันที แต่ถ้าเช็คที่ผู้เคยค้ำนำมาเข้าบัญชีเป็นเช็คของธนาคารเดียวกันแต่ต่างสาขากัน ธนาคารสาขาที่รับเช็คไว้ก็จะรวบรวมเช็คต่างสาขาเหล่านี้ส่งไปยังสำนักงานใหญ่ เพื่อให้สำนักงานใหญ่เป็นผู้จัดการทำการเรียกเก็บเงินระหว่างสาขาต่าง ๆ ใจ (ทำการหักกลบหนี้กันที่สำนักงานใหญ่)

ถ้าเช็คที่ผู้เคยค้ำนำมาเข้าบัญชีนั้นเป็นเช็คต่างธนาคารกัน ธนาคารผู้เรียกเก็บก็จะทำการเรียกเก็บเงินเพื่อหักบัญชีระหว่างธนาคารได้โดย

1. เรียกเก็บเงินระหว่างธนาคารด้วยกันโดยตรง โดยธนาคารผู้เรียกเก็บที่ได้รับเช็คจากผู้เคยค้ำจะยื่นเช็คเรียกเก็บเงินเอาจากธนาคารผู้จ่ายโดยตรง ส่วนใหญ่แล้วธนาคารที่เรียกเก็บเงินกัน เช่นนี้มักจะมีบัญชีระหว่างกันและมักจะเป็นธนาคารที่อยู่ในต่างประเทศซึ่งไม่มีสำนักหักบัญชี

2. เรียกเก็บเงินระหว่างธนาคารโดยธนาคารเรียกเก็บจะเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่ายโดยผ่านสำนักหักบัญชี

3. เรียกเก็บเงินระหว่างธนาคารโดยผ่านธนาคารตัวแทน คือธนาคารที่เป็นผู้เรียกเก็บไม่ได้ เป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชี แต่มีบัญชีระหว่างกันกับธนาคารที่เป็นสมาชิก แล้วให้ธนาคารที่เป็นสมาชิกช่วยเรียกเก็บให้

ในสมัยที่ยังไม่มีการจัดตั้งสำนักหักบัญชี (clearing house) ในกรุงเทพมหานคร ระบบการหักบัญชีของธนาคารในประเทศไทย เป็นระบบการหักบัญชีโดยวิธีส่งเช็คไปเรียกเก็บเงินกันโดยตรงระหว่างธนาคารผู้เรียกเก็บกับธนาคารผู้จ่าย คือเมื่อธนาคารผู้เรียกเก็บธนาคารใดได้รับเช็คของธนาคารอื่นจากผู้เคยค้ำ ก็จะจัดส่งเช็คนั้นไปเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่ายโดยตรงภายในวันนั้น โดยทางฝ่ายต่างจะต้องเปิดบัญชีเงินฝากระหว่างกันขึ้น

เมื่อธนาคารแห่งประเทศไทยได้จัดตั้งสำนักหักบัญชี ธนาคารส่วนใหญ่ก็ได้เข้ามาเป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชี และธนาคารที่เป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชีทุกธนาคารก็จะทำการแลกเปลี่ยนเช็คระหว่างกันขึ้นที่สำนักหักบัญชี ซึ่ง เป็นระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารที่ปฏิบัติ

ในกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน¹

1.1 สำนักหักบัญชี (clearing house)

สำนักหักบัญชีเป็นสถาบันที่จัดตั้งขึ้นโดยธนาคารแห่งประเทศไทย ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดกิจการธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 มาตรา 12 (16) ซึ่งบัญญัติให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้กำหนด "การดำเนินการแห่งการหักบัญชีระหว่างธนาคาร" จากถาวรที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ดังกล่าว ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงได้จัดตั้งสำนักหักบัญชีขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ธนาคารพาณิชย์ทั้งหลายที่จะนำเช็คมาแลกเปลี่ยนหักกลบหนี้กัน โดยได้ทำการแลกเปลี่ยนเช็คกันครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม 2488 และสถานที่ของสำนักหักบัญชีก็มีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาตลอด เหรียญกระษาปณ์ ธนาคารแห่งประเทศไทย บางขุนพรหม ไปอยู่ที่สหธนาคาร 7 สามแยก และปัจจุบันตั้งอยู่ที่ชั้น 3 ของธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาสุรวงศ์

นอกจากในกรุงเทพมหานครแล้ว ยังมีสำนักหักบัญชีในต่างจังหวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดที่มีสาขาของธนาคารแห่งประเทศไทยตั้งอยู่อันได้แก่ หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ลำปาง และขอนแก่น ส่วนในจังหวัดอื่นนอกจากที่กล่าวแล้ว คลังจังหวัดซึ่งเป็นตัวแทนของธนาคารแห่งประเทศไทย จะเป็นพนักงานหักบัญชีโดยสาขาของธนาคารพาณิชย์ในจังหวัดนั้น ๆ ดำเนินการกันเองทั้งนี้ธนาคารแห่งประเทศไทยจะเป็นผู้ให้คำแนะนำในการดำเนินการเกี่ยวกับระบบการหักบัญชีในระยะแรก

จังหวัดอื่น ๆ ที่มีสำนักหักบัญชีได้แก่ ภาคเหนือ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ภูเก็ต นครสวรรค์ แพร่ อุตรดิตถ์

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อุบลราชธานี อุบลราชธานี นครราชสีมา ร้อยเอ็ด สุรินทร์ สกลนคร

ภาคตะวันออก ชลบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา

ภาคกลาง นครปฐม ราชบุรี สระบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี

ภาคใต้ สุราษฎร์ธานี ตรัง ชุมพร ภูเก็ต สงขลา ยะลา ปัตตานี

¹ วาริ หาญพิทักษ์ญาณี, "ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารในประเทศไทย"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกบริหารบัญชี บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519)

"สำนักหักบัญชี" (clearing house) คือ แหล่งกลางในการแลกเปลี่ยนเช็คหรือ เครื่องมือเครดิตอื่น ระหว่างธนาคารที่ได้เข้าเป็นสมาชิกแห่งระบบการหักบัญชี เพื่อทำการหัก กลบลดหนี้กันจกัฟง เกิดขึ้นในการแลกเปลี่ยนและชำระหรือเรียกเก็บหนี้ โดยนำมูลค่าค้างหลังจาก ที่ได้หักกลบลดหนี้กันแล้ว ไปเข้าบัญชีหรือหักบัญชีเงินฝากของธนาคารต่าง ๆ ที่มีอยู่ ณ ธนาคารแห่งประเทศไทย¹

คำว่า "เช็ค" ที่จะนำมาหักกลบลดหนี้ในการหักบัญชีที่สำนักหักบัญชีตามระเบียบ การหักบัญชีระหว่างธนาคารให้หมายความวา

ก. เช็ค คริวาท์ ทิวแลกเงิน ทิวสัญญาใช้เงิน และตราสารอื่นใดที่สั่งให้ ธนาคารจ่ายเงินเมื่อทางตามในกรุง เทพมหานคร และใบรับเช็คคืน

ฉะนัน เช็คที่จะนำมาหักบัญชีตามระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคารมิได้หมาย ความถึง เช็คแก่เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงคริวาท์ ทิวแลกเงิน ทิวสัญญาใช้เงินและตรา สารอื่นที่สั่งให้ธนาคารจ่ายเงินเมื่อทางตามในกรุง เทพมหานคร

ช. ทิวแลกเงิน ทิวสัญญาใช้เงิน หรือตราสารอื่นใดที่สั่งจ่ายเงินในกรุง เทพมหานคร ที่มีกำหนดเวลาซึ่งธนาคารผู้จ่ายเงินได้รับรองและถึงกำหนดเวลาจ่ายเงินแล้ว

ข้อนี้มีความหมายคล้ายข้อ ก. แต่เป็นทิวแลกเงิน ทิวสัญญาใช้เงิน ตราสาร อื่นที่มีกำหนดเวลาและถึงกำหนดเวลาที่จะต้องจ่ายเงินโดยธนาคารผู้จ่ายเงินได้รับรองแล้ว

ค. เช็คที่สั่งให้ธนาคารจ่ายเงินเมื่อทางตามในต่างจังหวัด ซึ่งธนาคารผู้จ่าย เงินตามเชิคนั้น ๆ รับปฏิบัติตามระเบียบเช่นเดียวกับข้อ ก. และธนาคารแห่งประเทศไทย เห็นชอบ และได้แจ้งให้ธนาคารสมาชิกทราบทั่วกันแล้ว

เช็คที่จะทำการแลกเปลี่ยนที่สำนักหักบัญชีนี้ นอกจากจะเป็นเช็คของธนาคารใน เขตกรุง เทพมหานครแล้ว เช็คของธนาคารในต่างจังหวัดซึ่งอยู่ใกล้ เคียงกับกรุง เทพมหานคร ซึ่งธนาคารนั้นสามารถจะปฏิบัติตามระเบียบการหักบัญชีได้ ก็สามารถที่จะนำเช็คมาแลกเปลี่ยน ได้ทันเวลาที่กำหนด และทำการอื่นใดได้เหมือนธนาคารในเขตกรุง เทพมหานคร และธนาคาร

¹สุโขใจ น้าบุค, มารูจักสำนักหักบัญชีกันเถอะ" วารสารบริหารธุรกิจ 3 (มกราคม - มีนาคม 2522) : หน้า 57 - 58.

แห่งประเทศไทยเห็นชอบด้วย และได้มอบให้ธนาคารสมาชิกไต่ทราบดีทั่วกันแล้ว¹

1.2 สมาชิกของสำนักหักบัญชี

ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ของสำนักหักบัญชี ซึ่งจะแต่งตั้งพนักงานของธนาคารเอง เป็น "พนักงานหักบัญชี" เพื่อควบคุมให้การดำเนินการหักบัญชีเป็นไปโดยความเรียบร้อย นอกจากนี้ยังมีธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ เป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชี โดยแต่ละธนาคารจะแต่งตั้งพนักงานของตนเข้ามาเป็นผู้แทนในสำนักหักบัญชีและผู้นั้นก็ได้รับมอบอำนาจให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการหักบัญชีแทนธนาคารของตน

ธนาคารที่เป็นสมาชิกทุกธนาคารจะต้องแบ่งเฉลี่ยค่าใช้จ่ายเรื่องสถานที่กันเอง และมีข้อตกลงกันว่าธนาคารที่เป็นสมาชิกแห่งระบบการหักบัญชี จะไม่ทำการแลกเปลี่ยนเช็คเพื่อหักบัญชีระหว่างกันเอง หรือ ณ ที่อื่นใดนอกจากที่สำนักหักบัญชี

ธนาคารใดที่ประสงค์จะเข้าเป็นสมาชิกแห่งระบบการหักบัญชี จะต้องทำหนังสือแสดงความจำนงยื่นต่อธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อนำเสนอต่อธนาคารที่เป็นสมาชิกอยู่แล้ว เมื่อธนาคารที่เป็นสมาชิกทุกธนาคารยินยอมแล้ว จึงจะรับธนาคารนั้นเข้าร่วมในระบบการหักบัญชีต่อไป

1.3 การปฏิบัติในการหักบัญชี

การแลกเปลี่ยนเช็คเพื่อหักบัญชีระหว่างธนาคาร มีวันละ 2 รอบ ในทุกวันที่เป็นวันทำการธนาคาร รอบแรกเริ่มตั้งแต่เวลา 10.00 น. รอบสองเริ่มเวลา 13.00 น. สำหรับในรอบแรกเป็นการหักบัญชีระหว่างธนาคารที่มีเช็คมาส่งหรือรับจากสำนักหักบัญชีอย่างใดอย่างหนึ่ง เฉลี่ยทุก 6 เดือน ไม่น้อยกว่า 100,000 ฉบับ ต่อเดือน หรือธนาคารที่มีสาขา (หมายถึงสาขาที่ทำการหักบัญชีผ่านสำนักงานใหญ่) ตั้งแต่ 25 สาขาขึ้นไป ส่วนในรอบสองนั้นเป็นการหักบัญชีระหว่างธนาคารทุกธนาคารที่เป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชี สาขาของธนาคารพาณิชย์ทุกแห่ง จะต้องทำการหักบัญชีโดยผ่านสำนักงานใหญ่ของตน

¹วาริ ชาญพิทักษ์ญาติ, ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารในประเทศไทย,

เมื่อเปิดสำนักหักบัญชี เพื่อให้สมาชิกทำการหักบัญชีกัน ในช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ ธนาคารแต่ละธนาคารจะส่งผู้แทนมาประจำอยู่ที่สำนักหักบัญชี เพื่อทำการแลกเปลี่ยนเช็คกัน เช็คทุกฉบับที่จะนำมาแลกเปลี่ยน ธนาคารผู้นำส่ง (ธนาคารผู้เรียกเก็บ) จะต้องทำการขีดคร่อมเฉพาะ (specific crossing) ในนามของธนาคารนั้น

ตัวแทนของธนาคารสมาชิกแต่ละธนาคาร จะนำเช็คที่ต้องการแลกเปลี่ยนมายัง "ห้องพักเช็ค" เพื่อทำการแยกแยะเช็คแต่ละธนาคารที่ต้องการนำส่งธนาคารอื่นเข้าไว้ด้วยกัน พร้อมทั้งแนบ "รายการประกอบใบนำส่งเช็ค" ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนเช็คที่นำส่งและจำนวนเงิน รวมกับ "ใบนำส่งเช็ค" และใบสรุปผลการนำส่งเช็คเพื่อแจ้งจำนวนและยอดเงินรวมของเช็คของธนาคารหนึ่ง ๆ ทำเป็นคูปอนับ กลัดติดไว้กับหน้าเช็คทุกมัด เป็นรายธนาคารไป แล้วลอกรายการจากใบสรุปผลการนำส่งเช็ค ลงใน "คู่มือหักบัญชี" ด้านเจ้าหน้าที่

หลังจากนั้นผู้แทนของธนาคารต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า "ผู้นำส่งเช็ค" จะนำเช็คที่แยกแล้วพร้อมใบนำส่งไปยัง "ห้องหักบัญชี" เพื่อแลกเปลี่ยนกัน โดยเช็คของธนาคารใดก็ส่งมอบให้กับผู้แทนของธนาคารนั้น ณ โถงประจำของธนาคารนั้น ๆ ตัวแทนของ "ธนาคารผู้รับเช็ค" (ธนาคารผู้จ่าย) จะทำการตรวจนับจำนวนฉบับและยอดเงินรวมให้ตรงกับ "ใบนำส่งเช็ค" พร้อมทั้งตรวจความถูกต้องของการขีดคร่อม เมื่อได้ตรวจนับถูกต้องแล้ว จะลงนามรับและส่งคืนคูปอนับ "ใบนำส่งเช็ค" คืนแก่ธนาคารผู้นำส่ง (ธนาคารผู้เรียกเก็บ)

เมื่อการหักบัญชีระหว่างธนาคารเริ่มต้น คือ เวลา 10.00 น. สำหรับรอบแรก และ 13.00 น. สำหรับรอบที่สอง "พนักงานบัญชี" จะประกาศเริ่มการหักบัญชี ตัวแทน "ธนาคารผู้รับเช็ค" (ธนาคารผู้จ่าย) จะตรวจนับจำนวนฉบับและยอดเงินรวมเช็คธนาคารของตนทั้งหมดตาม "ใบนำส่งเช็ค" กับ "ใบสรุปผลการนำส่งเช็ค" เมื่อได้ตรวจถูกต้องแล้ว ก็จะกรอกรายการยอดรวมจำนวนฉบับและยอดเงินรวมซึ่งธนาคารของตนเป็นลูกหนี้ธนาคารอื่นใน "คู่มือหักบัญชี" ค้วยเสร็จแล้วจึงออกยอดผลการเป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ (ยอดดุลสุทธิ) แล้วนำคูปอนับ "คู่มือหักบัญชี" ซึ่งได้ลงนามรับรองแล้ว มอบให้พนักงานหักบัญชี พนักงานหักบัญชีจะนำคูปอนับผลการหักบัญชีของทุก ๆ ธนาคารมาจัดทำ "งบพิสูจน์การหักบัญชี" (ซึ่งในงบพิสูจน์การหักบัญชีจะทราบได้ว่า ธนาคารใดเป็นลูกหนี้ในการหักบัญชีระหว่างธนาคารรอบนั้น ๆ)

หากการหักบัญชีถูกต้องแล้ว พนักงานหักบัญชีจะรับรองยอดเงินที่แต่ละธนาคาร เป็นลูกหนี้หรือ เจ้าหนี้ในบัญชีผลการหักบัญชีของแต่ละธนาคาร และมอบคูปอนนั้นให้แก่ผู้แทนธนาคารโดย แลกเปลี่ยนกับคูปอนที่ผู้แทนธนาคารได้รับรองแล้ว จากนั้นจึงปิดสำนักหักบัญชี โดยถือเป็นการเสร็จสิ้นการหักบัญชี (ในระหว่าง เวลาแลกเปลี่ยนเช็คผู้แทนธนาคารใดจะกลับยังธนาคาร ของตนไม่ได้ จนกว่าการหักบัญชีจะได้เสร็จสิ้น และพนักงานหักบัญชีได้ประกาศว่าการหักบัญชี สิ้นสุดแล้ว) หลังจากนั้นพนักงานหักบัญชีจะนำยอดความงบบัญชีการหักบัญชีที่แต่ละธนาคาร เป็น ลูกหนี้ หรือเจ้าหนี้มาเพิ่มเข้าหรือหักออกจากบัญชีเงินฝากของธนาคารนั้น ๆ ซึ่งฝากไว้กับ ธนาคารแห่งประเทศไทย

ถ้าปรากฏว่าธนาคารใดมีฐานะเป็น "ลูกหนี้" และมีเงินคงเหลือฝากอยู่ที่ธนาคาร แห่งประเทศไทยไม่พอหักบัญชีครั้งใด ธนาคารนั้นจะต้องนำส่ง เงินเข้าบัญชีเสียให้เพียงพอ ในวันเดียวกันภายในกำหนดเวลา 16.00 น. มิฉะนั้นจะถือว่าการหักบัญชีครั้งนั้นเป็นโมฆะ และจะให้มีการหักบัญชีกันใหม่ในวันรุ่งขึ้น โดยธนาคารพาณิชย์ดังกล่าวจะไม่ได้เข้าร่วมด้วย¹

ธนาคารผู้เรียกเก็บ เมื่อเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่าย โดยผ่านสำนักหักบัญชี ตามที่กล่าวข้างต้นได้แล้ว ก็จะทำการ เครดิตบัญชีให้แก่ผู้ทรงเช็ค หรือผู้รับเงินตามเช็คหรือ ผู้เคยค้าของธนาคาร และผู้เคยค้าจึงจะมีสิทธิถอนเงินไปจากธนาคาร ได้

1.4 การคืนเช็ค

เมื่อการแลกเปลี่ยนเช็คได้ดำเนินการไปแล้ว ผู้แทนธนาคารผู้จ่ายที่ได้รับเช็ค ของธนาคารที่ธนาคารอื่นส่งมา เรียกเก็บก็จะทยอยส่ง เช็คเหล่านั้นกลับคืนธนาคารเพื่อหักบัญชี ของผู้ส่งจ่ายต่อไป เมื่อธนาคารผู้จ่ายได้รับเช็ค ธนาคารก็ควรตรวจสอบความถูกต้องของ เช็คก่อน ที่จะหักบัญชีจากยอดเงินฝากของผู้ส่งจ่าย และถ้าปรากฏว่าเช็คนั้นมีเหตุจำเป็นต้องส่งคืนด้วย เหตุประการหนึ่งประการใด เช่น เงินในบัญชีไม่พอจ่าย เงินในบัญชีไม่มี บัญชีปิดแล้ว หรือ มีคำสั่งให้ระงับการจ่ายเงิน เป็นต้น ธนาคารผู้จ่ายจะส่ง เช็คนั้นคืน โดยต้องทำบันทึกแจ้ง เหตุผลแห่งการคืนแนบติดกับ เช็คคืนทุกฉบับ ส่งคืนสำนักหักบัญชีเพื่อทำการหักบัญชี เช็คคืนต่อไป

¹สุขใจ น้าบุค, บัญชีสำนักหักบัญชีกันเอง, หน้า 60 - 61.

เนื่องจากได้มีข้อตกลงระหว่างธนาคารสมาชิกสำนักหักบัญชี ให้ใช้แบบฟอร์มและ
เหตุผลการคืนเช็คในแนวเดียวกัน ไม่ให้แต่ละธนาคารต่างก็คิดเหตุผลกันขึ้นมาใหม่ เช่น ใน
กรณีเช็คไม่มีเงิน บางธนาคารก็หาเหตุผลต่าง ๆ เพื่อปกปิดฐานะลูกค้าของตน จึงได้กำหนด
แบบฟอร์มและเหตุผลการคืนเช็คขึ้น ทำให้สะดวกแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ใบคืนเช็คจะแจ้ง เลขที่เช็ค จำนวนเงิน และเหตุผลของการคืน ซึ่งจะใส่เป็นหมาย
เลข และคำนำหลังของใบคืน เช็คจะเป็น เหตุผลของการคืน อธิบายหมายเลขดังนี้

1. เงินในบัญชีไม่พอจ่าย (insufficient funds)
2. โปรดติดต่อบัญชีผู้สั่งจ่าย (refer to drawer)
3. ยังไม่มีการตกลงกับธนาคาร (not arranged for)
4. บัญชีปิดแล้ว (account closed)
5. เช็คลงวันที่ล่วงหน้า (post dated)
6. เช็คพ้นกำหนดการจ่ายเงิน (out of dated)
7. จำนวนเงินที่เป็นตัวอักษรและตัวเลขไม่ตรงกัน (words and figures differ)
8. ยังรอเรียกเก็บเงินอยู่ โปรดนำมายื่นใหม่ (effects not cleared, please present again)
9. โปรดใ้ผู้สั่งจ่ายลงนามเต็มคำกับการแก้ไข (alteration requires drawer's full signature)
10. ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายไม่เหมือนตัวอย่างที่ให้ได้ (drawer's signature irregular)
11. ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายไม่สมบูรณ์ (drawer's signature in complete)
12. ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายไม่มี (drawer's signature required)
13. โปรดประทับตราผู้สั่งจ่าย (drawer's seal required)
14. โปรดให้ยอมรับเงินสลักหลัง (payee's endorsement required)

15. การสลักหลังไม่ถูกต้อง (**endorsement irregular**)
 16. ขอให้ธนาคารรับรองการสลักหลัง (**endorsement requires bank's confirmation**)
 17. โปรดรับรองการเข้าบัญชีของผู้รับเงิน (**please confirm payee's account credited**)
 18. มีคำสั่งให้ระงับการจ่าย (**payment stopped**)
 19. เช็คชำรุด (**cheque mutilated**)
 20. เช็คเขียนสั่งจ่ายไม่ถูกต้อง (**cheque irregularly drawn**)
 21. เช็คต่างจังหวัด โปรดนำส่งเพื่อเรียกเก็บ (**Upcountry cheque, please send for collection**)
 22. ไม่มีบัญชี (**no account**)
 23. ผู้สั่งจ่ายมีถิ่นที่อยู่นอกประเทศ โปรดทำ ลป. ประกอบเช็คด้วย (**drawer is non resident E.C. required**)
 24. โปรดรับรอง "เข้าบัญชี . . . แล้ว" (**please confirm "....'s account credited"**)
 25. การสลักหลังด้วยลายพิมพ์นิ้วมือไม่รับ (**finger print not acceptable as endorsement**)
 26. โปรดสลักหลังด้วยหมึก (**please endorse in ink**)
 27. เช็คปลอม (**forged cheque**)
 28. ผู้สั่งจ่ายถึงแก่กรรม (**drawer deceased**)
- ตามระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร กำหนดการคืนเช็คให้ปฏิบัติตามวิธีดังต่อไปนี้

1. เช็คนที่ต้องส่งคืนเนื่องจากการหักบัญชีของวันใด ให้นำมาทำการหักบัญชีที่สำนักหักบัญชีในเวลา 9.00 น. ของวันทำการถัดไป เช็คนที่มิได้คืนกลับตามกำหนดนี้ให้ถือว่าเป็นเช็คที่ได้รับชำระเงินแล้ว และธนาคารผู้รับเช็คคืนอาจไม่ยอมรับเช็คนั้นจากธนาคารผู้คืนเช็คก็ได้

การคืนเช็คโดยวิธีนำเช็คมาหักบัญชีที่สำนักหักบัญชีตามที่กล่าวข้างต้นนั้นให้ปฏิบัติตามวิธีการหักบัญชี ที่ได้อีกแล้วมา แต่ไม่ต้องทำใบสรุปผลการนำส่งเช็ค เนื่องจากมีการนำส่งเพียงครั้งเดียว

2. ในการนำเช็คคืนมาทำการหักบัญชีตามที่กล่าวในข้อ (1) ให้ธนาคารผู้ส่งเช็คคืนทำใบรับเช็คคืนตามแบบฟอร์มที่กำหนด ส่งให้ธนาคารผู้รับเช็ค (ธนาคารผู้เรียกเก็บ) และให้ธนาคารผู้รับเช็คคืนลงนามรับรองใบรับเช็คคืน แล้วส่งให้สำนักหักบัญชีในวันที่ได้รับเช็คคืน

3. ให้พนักงานหักบัญชีรวบรวมรายการจำนวนเช็ค และจำนวนเงินตามเช็คที่คืนด้วยเหตุผล เงินในบัญชีไม่พอจ่าย เงินในบัญชีไม่มี ได้หักบัญชีแล้ว ให้ติดต่อกับผู้ส่งจ่าย แล้วแจ้งให้ธนาคารสมาชิกทราบ เคียงละครั้ง เพื่อธนาคารสมาชิกดำเนินการให้การออกเช็คโดยไม่มีเงินพอหักบัญชี หรือไม่มีเงินในบัญชี ลดย่อยลงจนหมดไป

อนึ่ง สำนักหักบัญชีได้มีระเบียบในเรื่องการคืนเช็คผิดธนาคารไว้ดังนี้

ก. ให้เป็นหน้าที่ของธนาคารผู้รับเช็คผิด รับผิดชอบการส่งเช็คนั้นคืนไปยังธนาคารผู้ถูกคืนที่แท้จริง (ธนาคารผู้เรียกเก็บ) โดยตรงก่อนเวลาจ่ายเงินสำหรับบัญชีที่มีเช็คค้างธนาคารเข้าบัญชีตามที่สมาคมธนาคารไทยกำหนด พร้อมทั้งแจ้งให้ธนาคารผู้ส่งเช็คผิดทราบ

ข. ให้ธนาคารผู้รับเช็คผิดและธนาคารผู้ถูกคืนที่แท้จริงมีหนังสือแจ้งธนาคารแห่งประเทศไทย (ส่งที่สำนักหักบัญชี) ให้ขึ้นบัญชีและหักบัญชีของตนตามลำดับ ตามจำนวนเงินในเช็คนั้น ๆ ทั้งนี้ ตามนัยระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร (ระเบียบสำนักหักบัญชี) ข้อ 20

วาริ หาญพิทักษ์ญาติ, ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารในประเทศไทย,

สำหรับ เช็คที่ไม่มีการชดเชยเฉพาะของธนาคารผู้เรียกเก็บเงินนั้น ไม่ให้มีการคืนเช็คดังกล่าวกัน แต่ให้ธนาคารผู้รับเช็คนั้น (ธนาคารผู้จ่าย) ทักค่อที่จะให้ธนาคารผู้เรียกเก็บจัดการประท้วงตราชดเชยเฉพาะของตนให้เป็นที่เรียบร้อยโดยตรง¹

ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น เป็นการเรียกเก็บเงินและจ่ายเงินตามเช็คชดเชย ซึ่งเป็นการหักบัญชีระหว่างธนาคารที่สำนักหักบัญชี

๒. สิทธิและหน้าที่ของธนาคาร

ในการจ่ายเงินหรือเรียกเก็บเงินของธนาคาร ไม่ว่าจะทั้งธนาคารผู้จ่าย หรือธนาคารเรียกเก็บ โดยหลักแล้ว ธนาคารจะต้องปฏิบัติตามสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อ² และตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย กฎหมายจึงจะให้ความคุ้มครองแก่ธนาคาร โดยธนาคารไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อผู้สั่งจ่าย และผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง (the true owner of the cheque) ซึ่งจะแยกพิจารณาหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงิน ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในมาตราต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 86 - 87.

² มาตรา 998, 1000 และ 1009.

2.1 การจ่ายเงิน

มาตรา 1009 บัญญัติว่า

"มาตรา 1009 ถ้ามีผู้นำตัวเงินชนิดจะพึงใช้เงินตามเขาสั่งเมื่อทรงถามมา เบิกถอนอาคารใด และธนาคารนั้นได้ใช้เงินให้ไปตามทางค้าปกติโดยสุจริตและปราศจาก ประมาทเลินเล่อไซ้ ท่านว่าธนาคารไม่มีหน้าที่จะต้องนำสืบว่าการสลักหลังของผู้รับเงิน หรือการสลักหลังในภายหลังรายใด ๆ ได้ทำไปควยอาศัยรับมอบอำนาจแก่บุคคลซึ่งอ้างเอา เป็นเจ้าของคำสั่งหลังนั้น และถึงแม้ว่ารายการสลักหลังนั้นจะเป็นสลักหลังปลอมหรือ ปราศจากอำนาจก็ตาม ท่านให้ถือว่าธนาคารได้ใช้เงินไปถูกต้องระเบียบ"

มาตรา 1009 นี้ เป็นหลักเบื้องต้นในการจ่ายเงินของธนาคาร ซึ่งใช้ในกรณีของ เช็คระบุชื่อ (order cheque) ที่เป็นทั้งเช็คชื่กร่อมและเช็คธรรมดา¹ หลักเกณฑ์ใน การจ่ายเงินของธนาคารตามมาตรา 1009 มีดังนี้

1. ธนาคารจะต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้ทรงเมื่อทรงถาม วันทรงถามในเรื่องเช็ค ก็คือวันที่เช็คถึงกำหนดใช้เงินนั่นเอง หากธนาคารจ่ายเงินให้ผู้ทรงไปก่อนกำหนดก็เหมือน เป็นการรับซื้อเช็คไว้²

2. จ่ายเงินไปตามทางค้าปกติ (in the ordinary course of business) ทางการค้าปกติ หมายถึง ตามปกติธนาคารได้ปฏิบัติเช่นไรในกรณีเช่นนั้น ก็ถือว่าเป็นไป ตามทางค้าปกติ³ และรวมถึงการจ่ายเงินไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย กรณีเป็นเช็คชื่กร่อม

¹ เณลิม ยงบุญเกิด, เช็คกฎหมายและการปฏิบัติ, หน้า 138.

² จิตติ คิงสลัททีย์, "ปัญหาในคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับคัดค้าน เรื่องธนาคารรับรอง การสลักหลัง" บทบัญญัติ 27 (มกราคม - มีนาคม 2513) : 81.

³ เณลิม ยงบุญเกิด, เช็คกฎหมายและการปฏิบัติ, หน้า 139.

ธนาคารก็จะต้องจ่ายเงินให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของวิธีการจ่ายเงินตามเช็คชื่กร่วมทั้งที่บัญญัติไว้ในมาตรา 997 และ 998 กว๊าย¹ ศาลอังกฤษได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ความบกพร่องคือ "จะต้องเป็นประเพณีหรือสิ่งที่ธนาคารรับรองในทางธุรกิจของธนาคาร เป็นส่วนใหญ่ มิใช่เป็นการปฏิบัติของธนาคารเพียงบางธนาคารหรือบางกลุ่ม ศาลอาจจะปฏิเสธอะไรก็ตามที่กระทำโดยไม่รอบคอบ หรือไม่เอาใจใส่ต่อผลประโยชน์ของลูกค้าหรือผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง ศาลมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่า ความบกพร่องในทางการค้าของธนาคาร มิใช่ว่าเป็นเพียงสิ่งปกติ (usual) เท่านั้น แต่จะต้องมีเหตุผล (reasonable) กว๊าย"²

ในกรณีต่อไปนี้ ถ้าธนาคารจ่ายเงินไป ไม่อาจถือว่าธนาคารได้จ่ายเงินไปตามทางการค้าปกติ เช่น³

- 2.1 ธนาคารจ่ายเงินนอกเวลาหรือนอกสถานที่ทำการของธนาคาร
- 2.2 การจ่ายเงิน กรณีเช็คคนั้นเป็นเช็คชื่กร่วม แต่ธนาคารจ่ายเงินไปโดยไม่ถูกต้อง ตามหลักกฎหมายในเรื่อง เช็คชื่กร่วม
- 2.3 การจ่ายเงินโดยฝ่าฝืนกฎหรือระเบียบของสำนักหักบัญชี
3. จ่ายเงินโดยสุจริตและไม่ประมาณเลินเล่อ ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป
4. การสลักหลังเรียบร้อยไม่ขาดสาย แม้ปรากฏว่า ลายมือชื่อผู้สลักหลังปลอม แต่ธนาคารจ่ายเงินไป ธนาคารก็ไม่ต้องรับผิดชอบ และหักบัญชีผู้สั่งจ่ายได้ แต่ทั้งนี้ก็ยังอยู่ภายใต้ข้อกำหนดว่า ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายจะต้องไม่เป็นลายมือชื่อปลอม เนื่องจากกฎหมายประสงค์ที่จะให้ธนาคารระมัดระวังในเรื่องลายมือชื่อของผู้สั่งจ่ายยิ่งกว่าลายมือชื่อผู้สลักหลังหรือผู้รับเงิน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1634/2492)

¹ จิตติ ทิงศกพิสัย, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยตั๋วเงิน บัญชีเดินสะพัด, หน้า 159.

² Maurice Megrah. Paget's Law of Banking, 7th ed. (London : Butterworth, 1966). p. 137.

³ T.G. Reeday. The Law Relating to Banking, 14th ed. (London : Butterworth, 1980), pp. 348 - 349.

ในทางปฏิบัติ ธนาคารจะต้องมีตัวอย่างลายมือชื่อของผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นลูกค้าเก็บรักษาไว้ที่ธนาคาร และเช็คที่ธนาคารจ่ายให้แก่ลูกค้าก็มีการวางมาตรการความปลอดภัย ป้องกันการปลอมไว้ด้วย อาทิ เช่น การมีลายน้ำบนเช็ค การควบคุมโดยการเรียงลำดับหมายเลขของเช็คไว้ นอกจากนี้ ธนาคารยังอาจกำหนดเงื่อนไขในการเปิดบัญชีกระแส รายวันกับผู้สั่งจ่ายว่า ลูกค้าจะต้องเก็บรักษาเช็คไว้อย่างดี มิให้ตกไปอยู่ในมือของผู้อื่น และบางครั้งก็อาจมีการกำหนดเงื่อนไขอย่างลับ ๆ ไว้ ระหว่างธนาคารผู้จ่าย กับผู้สั่งจ่ายว่าจะต้องมีคำแนะนำ (instruction) อื่น ๆ อาทิเช่น ต้องระบุแกงโคหรือสัญญาลักษณะ ประกอบลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายบนเช็ค ธนาคารจึงจะจ่ายเงินได้

ในเรื่องเช็คชื่กร่อม นอกจากธนาคารจะต้องปฏิบัติตามมาตรา 1009 ตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว ธนาคารยังจะต้องจ่ายเงินโดยให้ถูกต้องตามเงื่อนไขในมาตรา 997 ซึ่งบัญญัติว่า

"มาตรา 997 เช็คชื่กร่อม เฉพาะให้แก่ธนาคารกว่าธนาคารหนึ่งขึ้นไป เมื่อนำมาเบิกแก่ธนาคารใด ท่านให้ธนาคารนั้นยกปิดเสียอย่าใช้เงินให้ เว้นแต่ที่ชื่กร่อม ให้แก่ธนาคารในฐานะเป็นตัวแทนเรียกเก็บเงิน

ธนาคารใดซึ่งเขานำเช็คเบิกขึ้นใช้เงินไปตามเช็คที่ชื่กร่อมอย่างว่ามานั้นก็ดี ใช้เงินตามเช็คอันเขาชื่กร่อมทั่วไปเป็นประการอื่นนอกจากใช้ให้แก่ธนาคารอันใดอันหนึ่งก็ดี ใช้เงินตามเช็คอันเขาชื่กร่อมเฉพาะเป็นประการอื่นนอกจากใช้ให้แก่ธนาคารซึ่งเขาเจาะจงชื่กร่อมให้โดยเฉพาะ หรือแก่ธนาคารตัวแทนเรียกเก็บเงินของธนาคารนั้นก็ดี ท่านว่าธนาคารซึ่งใช้เงินไปดังกล่าวนี้ จะต้องรับผิดชอบอยู่เป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้น ในการที่เขาต้องเสียหายอย่างใด ๆ เพราะการที่ตนใช้เงินไปตามเช็คครั้งนั้น

แต่หากเช็คใดเขานำยื่นเพื่อให้ใช้เงิน และเมื่อยื่นไม่ปรากฏว่าเป็นเช็คชื่กร่อมก็ดี หรือไม่ปรากฏว่ามีรอยชื่กร่อมอันใดลบล้างหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมเป็นประการอื่นนอกจากที่อนุญาตไว้โดยกฎหมายก็ดี เช็คเช่นนี้ถ้าธนาคารใดใช้เงินไปโดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อ ท่านว่าธนาคารนั้นไม่ต้องรับผิดชอบหรือต้องมีหน้าที่รับใช้เงินอย่างใด ๆ"

ตามมาตรา 997 นี้ จะเห็นว่า ในการจ่ายเงินของธนาคาร กรณีมีการนำเช็คเช็ค
 ครอบงำเรียกเก็บเงิน ธนาคารจะต้องปฏิบัติตามนี้

1. กรณีเช็คเช็คครอบงำทั่วไป ธนาคารผู้จ่ายจะต้องจ่ายเงินให้แก่ธนาคารด้วยกัน
 เท่านั้น (มาตรา 997 วรรค 2)
2. ถ้าเป็นเช็คเช็คครอบงำเฉพาะ ธนาคารจะต้องจ่ายเงินให้แก่ธนาคารตามที่ระบุ
 ไว้ในเช็คเช็คครอบงำนั้น (มาตรา 997 วรรค 2) หรือหากปรากฏว่า มีการเช็คครอบงำ
 มากกว่าหนึ่งธนาคารขึ้นไป ธนาคารผู้จ่ายจะจ่ายเงินไม่ได้ เว้นแต่ธนาคารที่ระบุในเช็คครอบ
 ครอบงำนั้น ธนาคารหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นตัวแทนเรียกเก็บเงินของอีกธนาคารหนึ่ง (มาตรา 997
 วรรค 1)

การที่มาตรา 997 บัญญัติไว้เช่นนี้ ก็เพื่อมิให้เกิดความยุ่งยากแก่ตัวบุคคลผู้รับเงิน
 ว่าจะต้องนำเช็คที่ได้รับมาเข้าบัญชีที่ธนาคารใดเพื่อให้ธนาคารทำการเรียกเก็บแทนในขณะ
 เดียวกัน ก็เพื่อมิให้เกิดปัญหาแก่ธนาคารผู้จ่ายว่าจะต้องจ่ายเงินตามเช็คให้แก่ธนาคารใด

เมื่อพิจารณามาตรา 997 นี้ จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติในมาตรานี้ ได้ระบุไว้ทั้งที่
 ห้ามและไม่ห้ามมิให้มีการจ่ายเงิน ในทางที่ห้ามมิให้มีการจ่ายเงิน กฎหมายได้วางข้อกำหนด
 ในการห้ามการจ่ายเงินของธนาคารไว้ว่า หากมีการเช็คครอบงำมากกว่าหนึ่งธนาคารขึ้นไป
 แล้ว ธนาคารไม่อาจจะจ่ายเงินตามเช็คเช่นนั้นได้ เว้นแต่ธนาคารนั้นเป็นตัวแทนเรียกเก็บ
 ของอีกธนาคารหนึ่ง นอกจากนี้ ธนาคารผู้จ่ายยังจ่ายเงินฝ่าฝืนกับการเช็คครอบงำหรือคำสั่งที่ระบุ
 ในเช็ค (instruction) เช่น a/c payee หรือ a/c payee only ไม่ได้ในทาง
 กลับกันกฎหมายก็ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่ธนาคารว่า ถ้าเช็คนั้นไม่ปรากฏว่ามีการเช็คครอบ
 ครอบงำหรือมีการเช็คครอบงำแต่มีการลบกลางแก้ไขการเช็คครอบงำ ซึ่งไม่เห็นประจักษ์ แม้ธนาคารได้จ่ายเงิน
 ไปผิดจากหลักเกณฑ์ของการจ่ายเงินตามเช็คเช็คครอบงำแล้ว ก็ถือว่าธนาคารได้จ่ายเงินไปโดย
 ถูกต้อง แต่กฎหมายก็ยังได้กำหนดบังคับไว้ว่า แม้จะปรากฏดังที่กล่าวเช่นนั้น ธนาคารก็จะต้อง
 จ่ายเงินโดยอยู่ภายใต้หลักที่ว่า สุจริตและไม่ประมาทเลินเล่อด้วย อนึ่ง มาตรา 997 ตาม
 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของไทยนี้ มีที่มาจาก Bills of Exchange Act, 1882
 section 79 ของอังกฤษ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

79. (1) Where a cheque is crossed specially to more than one banker, except when crossed to an agent for collection being a banker, the banker on whom it is drawn shall refuse payment thereof

(2) Where the banker on whom a cheque is drawn which is so crossed nevertheless pays the same, or pays a cheque crossed generally otherwise than to a banker, or if crossed specially otherwise than to the banker to whom it is crossed, or his agent for collection being a banker, he is liable to the true owner of the cheque for any loss he may sustain owing to the cheque having been so paid

Provided that where a cheque is presented for payment which does not at the time of presentment appear to be crossed, or to have had a crossing which has been obliterated, or to have been added to or altered otherwise than as authorised by this Act, the banker paying the cheque in good faith and without negligence shall not be responsible or incur any liability, nor shall the payment be questioned by reason of the cheque having been crossed, or of the crossing having been obliterated or having been added to or altered otherwise than as authorised by this Act, and of payment having been made otherwise than to a banker or to the banker to whom the cheque is or was crossed, or to his agent for collection being a banker, as the case may be.

นอกจากนี้ ยังมีมาตรา 998 บัญญัติคุ้มครองการจ่ายเงินของธนาคารไว้ดังนี้

"มาตรา 998 ธนาคารใด ซึ่งเขานำเช็คชื่กรวมเบิกเงินไปจ่ายเงินไปตามเช็คนั้นโดยสุจริต และปราศจากประมาทเลินเล่อ กล่าวคือว่า ถ้าเป็นเช็คชื่กรวมทั่วไป ก็จ่ายเงินให้แก่ธนาคารอื่นใด อันหนึ่ง ถ้าเป็นชื่กรวมเฉพาะก็ใช้ให้แก่ธนาคารซึ่งเขาจะจงชื่กรวมให้โดยเฉพาะ หรือใช้ให้แก่ธนาคารตัวแทน เรียกเก็บเงินของธนาคารนั้นไซ้ ท่านว่าธนาคารซึ่งจ่ายเงินไปตามเช็คนั้น ฝ่ายหนึ่ง กับถ้าเช็คตกไปถึงมือผู้รับเงินแล้ว ผู้สั่งจ่ายอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเป็นอย่างเดียวกัน และเข้าอยู่ในฐานะเดียวกัน เหมือนว่าเช็คนั้นได้จ่ายเงินให้แก่ผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงแล้ว"

มาตรา 998 นี้บัญญัติไว้เพิ่มเติมเพื่อคุ้มครองธนาคารผู้จ่ายเงินว่า หากธนาคารได้จ่ายเงินไปถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 997 โดยสุจริตและไม่ประมาทเลินเล่อแล้ว ธนาคารหากองรับผิดคือผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริงไม่

2.2 การเรียกเก็บเงิน

มีบัญญัติไว้ในมาตรา 1000 ดังนี้

"มาตรา 1000 ธนาคารใดได้รับเงินไว้เพื่อผู้เค้ายของคนที่โดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อ อันเป็นเงินเขาใช้ให้ตามเช็คชื่กรวมทั่วไปก็ชื่กรวมเฉพาะให้แก่คนที่ หากปรากฏว่า ผู้เคี้ยวนั้นไม่มีสิทธิหรือมีสิทธิเพียงอย่างบกพร่องในเช็คนั้นไซ้ ท่านว่าเพียงแต่คนที่ได้รับเงินไว้ หากทำให้ธนาคารนั้นต้องรับผิดคือผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้นแต่อย่างหนึ่ง

อย่างไรไม่ว่า

มาตรา 1000 นี้ ใ้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์ในการเรียกเก็บเงินหรือรับเงินของธนาคารผู้เรียกเก็บตามเช็คชื่กร่วมไว้ ดังนี้

1. ธนาคารต้องได้รับเช็คที่ชื่กร่วมมาแล้ว ถ้าธนาคารได้รับเช็คที่ไม่มีการชื่กร่วม แต่ได้มาชื่กร่วมด้วยตนเอง กรณีย่อมไม่คงตามมาตรา 1000 นี้ ทั้งนี้เพราะการชื่กร่วมเป็นการให้อำนาจแก่ธนาคารที่จะเรียกเก็บเงิน ถ้ามิใช่เช็คชื่กร่วมแล้วก็ไม่จำเป็นต้องอาศัยธนาคาร เป็นเครื่องมือในการเรียกเก็บเงิน ทั้งนี้ เมื่อธนาคารจะเป็นผู้เรียกเก็บเงินให้ตามเช็ค ที่ไม่มีการชื่กร่วมมาก่อน จนกระทั่ง ถึงมือธนาคาร ธนาคารก็ไม่ควรได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 1000 นี้

2. ธนาคารต้องได้รับเงินตามเช็คชื่กร่วมนั้นไว้เพื่อผู้เคยค้าของตน ปัญหาที่ว่าอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นผู้เคยค้าของธนาคารตามมาตรา 1000 นี้

หลักในการวินิจฉัยเบื้องต้นว่า บุคคลใดเป็นผู้เคยค้าของธนาคารตามมาตรา 1000 ก็คือ บุคคลนั้นจะต้องมีบัญชีเงินฝากอยู่กับธนาคาร บัญชีเงินฝากนี้จะเป็นบัญชีประเภทใดก็ได้ เช่น อาจจะเป็นบัญชีฝากประจำ กระแสรายวัน หากบุคคลนั้นมีบัญชีเงินฝากที่ธนาคารก็นับว่าเป็นผู้เคยค้า (ลูกค้า) ของธนาคารตามมาตรา 1000 นี้แล้ว

การที่บุคคลบางคน มีการติดต่อกับธนาคาร เป็นเวลานานโดยไม่มีบัญชีประเภทใดอยู่กับธนาคาร บุคคลนั้นจะเป็นผู้เคยค้าของธนาคารได้หรือไม่ ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาของศาลอังกฤษ ซึ่งวินิจฉัยปัญหานี้ไว้โดยตรง คือคดี *Great Western Railway Co. Ltd. v. London and County Banking Co. Ltd. (1901)*¹

ข้อเท็จจริงในคดีนี้ ปรากฏว่า นาย Huggins ได้นำเช็คมาแลกเปลี่ยนที่ธนาคารจำเลยเป็นเวลาหลายปี ทั้ง ๆ ที่ไม่มีบัญชีที่ธนาคาร ต่อมาในปี 1898 นาย Huggins ได้รับเช็คของบริษัทโจทก์โดยทุจริต เป็นเช็คชื่กร่วมทั่วไประบุว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" เป็น

¹ *Great Western Railway Co. Ltd. v. London and County Banking Co. Ltd. (1901) A.C. 414; 70 L.J.K.B. 915*

จำนวนเงิน 142 ปอนด์ 10 ชิลลิง นาย Huggins ได้นำมาขอแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดที่ธนาคารจำเลยเป็นเงิน 117 ปอนด์ 10 ชิลลิง ต่อมา ธนาคารก็เรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กรรรมนั้น เมื่อการทุจริตถูกเปิดเผยศาลได้มีคำพิพากษาลงโทษ นาย Huggins และบริษัทโจทก์ฟ้องเรียกเงินคืนจากธนาคาร ศาลฎีกาของอังกฤษตัดสินว่า ไม่ว่าจะพิจารณาจากด้านใดก็ตาม นาย Huggins ไม่อาจจะเป็นผู้ลูกค้าของธนาคารได้ นาย Huggins เป็นที่รู้จักของธนาคารก็เนื่องจากเพียงว่า บุคคลผู้นี้มาถือซื้อเงินตามเช็คของธนาคารเท่านั้น แต่ไม่มีเงินฝากในธนาคารแต่อย่างใด และไม่ปรากฏหลักฐานอย่างใดในเอกสารของธนาคารเกี่ยวกับยอดเงินฝากในธนาคาร หรือยอดเบิกเงินเกินบัญชีแต่อย่างใด และเห็นว่าการที่ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คนั้น เป็นการเรียกเก็บเงินให้แก่ธนาคารเองมิใช่เพื่อ นาย Huggins แต่อย่างใด

จากคำพิพากษากังกล่าว ศาลอังกฤษเห็นว่า บัญชีเงินฝาก เป็นสิ่งจำเป็นที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้า นอกเหนือจากหลักทั่วไปของการให้บริการและจารีตประเพณี

มีผู้ท้าวฐานะความเป็นผู้เคຍค้ำหรือลูกค้า (customer) ของธนาคารนี้จะคงถือระยะเวลาเป็นข้อสำคัญหรือไม่

ในเรื่องนี้ ศาลอังกฤษเห็นว่า คำว่า "ลูกค้าธนาคาร" เป็นคำที่แสดงถึงความสัมพันธ์กันั้นระยะเวลาจึงมิใช่สิ่งสำคัญแต่อย่างใด¹ สำหรับในกฎหมายไทย เมื่อยกถือหลักที่ว่าผู้เคຍค้ำจะคงมีบัญชีประเภทใดประเภทหนึ่งที่ธนาคาร กันั้นในเรื่องระยะเวลาในการติดต่อกับธนาคารจึงไม่น่าจะเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ตามกฎหมายอังกฤษบุคคลบางคนอาจเป็นผู้ลูกค้าของธนาคารได้โดยแต่เพียงนำเงินหรือเช็คไปที่ธนาคารพร้อมกับขอเปิดบัญชีในธนาคาร หากธนาคารยอมรับเงินหรือเช็คนั้น และตกลงที่จะเปิดบัญชีเงินฝากแล้ว² ในคดี Woods v. Martin's Bank (1959) ศาลอังกฤษได้มีคำวินิจฉัยเกี่ยวกับการเป็นผู้ลูกค้าของธนาคารไปไกลถึงขนาดว่า เมื่อธนาคารได้ยอมรับคำสั่งโดยการรับเงินและจัดการไปในนามของโจทก์แล้ว ถึงแม้จะเป็นช่วงเวลาหลายสัปดาห์

¹ คุคดี Commissioners of Taxation v. English, Scottish and Australian Bank (1920)

² Maurice Megrah and Frank R. Ryder, Byles on Bills of Exchange, p. 266.

ก่อนที่จะมีการเปิดบัญชี ก็ถือว่าโจทก์เป็นลูกค้าของธนาคารแล้ว¹

ปัญหามีว่า ธนาคารหนึ่งจะเป็นลูกค้าของอีกธนาคารหนึ่งได้หรือไม่ เรื่องนี้ตามกฎหมายอังกฤษ ธนาคารหนึ่งอาจเป็นลูกค้าของอีกธนาคารหนึ่งได้ โดยอาจมีบัญชีอยู่ที่ธนาคารนั้น เพื่อส่งจ่ายได้หรือ เนื่องจากธนาคารมิได้เป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชี (clearing house) จึงใช้ธนาคารอื่นเรียกเก็บหรือหักบัญชีตามเช็คที่ธนาคารได้รับมาแทน ธนาคารหลังซึ่งทำหน้าที่เรียกเก็บเงินแทนธนาคารแรกก็จะได้รับการคุ้มครองและถือว่าธนาคารแรกเป็นลูกค้าของธนาคารหลังแล้ว แม้จะไม่มีบัญชีต่อกันถึงเช่นในกรณีแรกก็ตาม²

สำหรับปัญหาเรื่องผู้เคຍค้ำตามมาตรา 1000 นี้ ยังไม่ปรากฏมีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยถึงปัญหาว່อย่างใด จึงจะถือว่าเป็นผู้เคຍค้ำ (ลูกค้า) โดยเทียบเคียงกับคำพิพากษาของศาลอังกฤษ ดังนั้น คำพิพากษาคำที่กล่าวข้างต้น จึงเป็นเพียงตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงการตีความกฎหมายอย่างกว้างขวางของศาลอังกฤษ เพื่อให้สอดคล้องและทันกับความเจริญทางค้าธุรกิจการธนาคาร และส่งเสริมให้การใช้เช็คคล่องตัว

3. ธนาคารต้องได้รับเงินมาเพื่อผู้เคຍค้ำ

มีข้อสงสัยในการเรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กรวมให้แกผู้เคຍค้ำตามมาตรา 1000 นี้ว่าธนาคารได้กระทำไปในฐานะใด

มาตรา 1000 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีที่มาจากมาตรา 82 ของ Bills of Exchange Act, 1882. ของอังกฤษ³ ซึ่งบัญญัติตรงกันว่า

"Where a banker in good faith and without negligence receives payment for a customer of a cheque crossed generally or specially to himself, and the customer has no title or a defective title thereto, the banker

¹ กุคกี Importers Company Ltd. v. Westminster Bank Ltd. (1927)

² Maurice Megrah and Frank R. Ryder, Byles on Bills of Exchange, p.266.

³ คี้นี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรมร่างกฎหมาย.

shall not incur any liability to the true owner of the cheque by reason only of having received such payment.

ตามกฎหมายอังกฤษ การเรียกเก็บเงินของธนาคารผู้เรียกเก็บ ธนาคารได้กระทำไปในฐานะตัวแทนของลูกค้า¹ ดังนั้น เมื่อเรียกเก็บจากธนาคารผู้จ่ายได้แก่ธนาคารก็จะต้อง เข้าบัญชีให้แก่ผู้เคยก้าเท่านั้น มีปัญหาว่า การเรียกเก็บเงินของธนาคารตามมาตรา 1000 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ธนาคารได้กระทำไปในฐานะตัวแทนของลูกค้า เช่นเดียวกับกฎหมายอังกฤษหรือไม่ ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1725/2506 ระหว่าง นายเล่ง ชูชาน หรือ ชาม แซ่เล้ง โจทก์ ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด สาขาขอนแก่นที่ 1, นายบรรหาร อธิฐภิน ที่ 2. จำเลย วินิจฉัยถึงปัญหานี้ไว้ว่า

"การที่ธนาคารจำเลยเรียกเก็บเงินตามเช็คที่โจทก์นำฝาก เข้าบัญชีของโจทก์ไม่ได้และมิได้แจ้งให้โจทก์ทราบภายในเวลาอันควรแก่หน้าที่ตัวแทนนั้น หากปรากฏว่า ถึงอย่างไรลูกหนี้ตามเช็คก็สามารถชำระหนี้ได้เพียงร้อยละ 50 แล้ว ย่อมจะถือว่าจำเลยทำให้โจทก์เสียหายมากกว่านี้ไม่ได้ และหากโจทก์มีโอกาสจะรับชำระหนี้ร้อยละ 50 จากลูกหนี้ แต่กลับไม่รับชำระ เป็นการบ้ำยคับค้บ้องหรือบรรเทาความเสียหายแล้ว ก็ถือว่าโจทก์มีส่วนทำความผิดให้เกิดความเสียหายด้วย จำเลยจึง ไม่ต้องรับผิด"

คำพิพากษาศาลฎีกาจึงกล่าวข้างต้น ช้ให้เห็นว่า ฐานะของธนาคารผู้เรียกเก็บทั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และ Bills of Exchange Act, 1882 เหมือนกัน กล่าวคือ เป็นเพียงตัวแทนของลูกค้าเท่านั้น ซึ่งพิจารณาแล้วก็ควรจะเป็นเช่นนี้ ทั้งนี้ เพราะเมื่อพิจารณาจากวิธีการในการเรียกเก็บเงินและจ่ายเงินดังกล่าวข้างต้นแล้ว ธนาคารเมื่อได้รับเงินจากธนาคารผู้จ่าย โดยผ่านสำนักหักบัญชีแล้ว ธนาคารก็นำเงินเข้าบัญชีให้แก่ผู้เคยก้าของคนที่จำนวน อันเข้าลักษณะของตัวแทน ตามมาตรา 810 วรรค 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ เมื่อตัวแทนเรียกเก็บเงินมาได้เพียงใด ก็มอบให้แก่ตัวการไปทั้งหมด

¹ C.B. Drover and R.W.B. Bosley, Sheldon's Practice and Law of Banking, p. 188.

เงื่อนไขในการ เรียกเก็บเงินของธนาคาร ตามข้อ 3 นี้ ธนาคารจะต้องรับเงินมาเพื่อผู้เคยค้าเท่านั้น กล่าวคือ "ธนาคาร เมื่อเรียกเก็บได้เงินมาเพียงใดก็มอบให้แก่ผู้เคยค้าและในทางกลับกัน หากธนาคารเรียกเก็บเงินไม่ได้ ผู้เคยค้าก็ไม่มีสิทธิถอนหรือได้เงินนี้แก่ประการใด ธนาคารจึงจะได้รับการคุ้มครอง ตามมาตรา 1000 นี้ "กึ่งนั้น การที่ธนาคารรับช้อลคเช็คไว้แล้ว เรียกเก็บเงินตามเช็คในภายหลัง ซึ่งเป็นกรณีที่ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คที่ลูกค้ามอบและสลักหลังให้โดยหักส่วนลค์ไว้บางส่วน (ไม่จ่ายเงินครบถ้วนตามเช็ค) ไปก่อน และธนาคารยอมรับเสี่ยงนำเช็คนี้ไปเรียกเก็บ เพื่อคนและนำมาชคเซยเงินที่จ่ายแก่ลูกค้าในการ รับช้อลคเช็คไว้ที่กล่าวมาในภายหลัง ซึ่งเป็นกรณีต่าง ไปจากการเรียกเก็บเงินตามเช็คให้แก่ผู้เคยค้าตามปกติที่ได้กล่าวข้างต้น โดยเฉพาะการดำเนินการแบบนี้ ธนาคารจะมีฐานะเป็นผู้ทรง เช็คโดยการสลักหลัง โอนของลูกค้าผู้นำเช็คมาชวลคทันที จึงต่างกับการ เรียกเก็บเงินโดยปกติ ซึ่งธนาคาร เป็นเพียงตัวแทนเท่านั้น การเรียกเก็บเงินของธนาคารผู้เรียกเก็บกรณีนี้จึง ไม่ถือว่าธนาคาร รับเงินเพื่อผู้เคยค้า ปัญหาได้เกิดขึ้น ในกรณีที่ลูกค้าได้เบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคาร แล้วต่อมาได้นำเช็คชคคร่อมมาเข้าบัญชีให้ธนาคาร เรียกเก็บมีปัญหว่า การที่ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คเข้าบัญชีให้ลูกค้าเพื่อลคยออกหนีเบิกเงินเกินบัญชีเช่นนี้ ธนาคารกระทำไปเพื่อธนาคารเอง หรือเพื่อลูกค้าในเรื่องนี้เป็น การที่กระทำไปเพื่อผู้เคยค้า (ลูกค้า) ของธนาคาร¹

ในเรื่องการ เรียกเก็บเงินเพื่อผู้เคยค้า ศาลอังกฤษได้เคยวินิจฉัยถึงปัญหานี้ไว้ว่า การที่ธนาคาร ได้นำเงินเข้าบัญชีของลูกค้าตามจำนวนเงินที่ปรากฏบนเช็คก่อนมีการ เรียกเก็บเงินตามเช็ค ธนาคารย่อมกลายเป็นผู้ทรง เช็คนั้นเอง โดยมีค่าตอบแทน และไม่อาจถือได้ว่าเป็นการ เรียกเก็บเงินเพื่อลูกค้าหรือเป็นตัวแทนของลูกค้าในการ เรียกเก็บเงินตามเช็คชคคร่อม² แต่ต่อมาได้มีคำพิพากษากลับแนวคำวินิจฉัยเดิม โดยศาลในคดี A.L. Underwood Ltd. v. Barclays Bank Ltd. (1924) ซึ่งศาลในคดีนี้ได้วินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริง เพียงแต่ว่าธนาคาร ได้นำเงินตามจำนวนในเช็คไปไว้ในช่องยอดเงินฝาก

¹ ไททอรี่ คงสมบุญรณ์, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยตั๋วเงิน,

หน้า 325.

² คุกส์ Capital and Counties Bank Ltd. v. Gordon (1903)

ของบัญชีในวันที่ธนาคารได้รับ เช็คนั้นก่อน มีการเรียกเก็บเงินตามเช็คนั้น ไม่ทำให้ธนาคาร กลายเป็นผู้ทรง เช็คโดยมีค่าตอบแทน (holder in value) เพราะกรณีจะเป็นผู้ทรง โดยไม่มีค่าตอบแทน ซึ่งจะทำให้การเรียกเก็บเงินเป็นไปเพื่อธนาคารเองได้ จะต้องมีสัญญา ระหว่างธนาคารและลูกค้าระบุไว้ว่า ธนาคารอนุญาตให้ลูกค้าส่งจ่ายเงินจากเช็คนั้นได้แม้ ก่อนที่ธนาคารจะได้รับเงินตามเช็คนั้นจากธนาคารผู้จ่าย ทั้งนี้ หากธนาคารเรียกเก็บ เงินตามเช็คชื่กร่อมในกรณีเช่นที่กล่าวข้างต้น ก็ถือว่าเป็นการเรียกเก็บเงินเพื่อผู้เคยค้า ของธนาคาร¹

4. ธนาคารต้อง เรียกเก็บและรับเงินไว้โดยสุจริตไม่ประมาทเลินเล่อ ความ ประมาทเลินเล่อในที่นี้ ต้อง เป็นความประมาทเลินเล่อในการเรียกเก็บเงินตามเช็คมิใช่ ประมาทเลินเล่อในเรื่อง เบิกบัญชี แต่ในเวลาเดียวกัน สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการ เบิก บัญชีอาจนำไปสู่ปัญหาว่าธนาคารประมาทเลินเล่อในการเรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่อมหรือไม่² ปัญหาว่าอย่างไรเป็นการเรียกเก็บโดยประมาทเลินเล่อ นั้น จะกล่าวในหัวข้อต่อไป

มาตรา 1000 นี้ เพียงแต่บัญญัติว่า หากธนาคารปฏิบัติหน้าที่ไปภายในเงื่อนไซ ความที่บัญญัติไว้ข้างต้นนี้ ธนาคารหากต้อง รับผิดชอบต่อบุคคลที่เป็นเจ้าของ เช็คที่แท้จริงไม่ คำว่า ผู้เป็นเจ้าของ เช็คที่แท้จริง ซึ่งบัญญัติในมาตรา 998 และ 1000 นี้ มีความหมายอย่างไร และหมายถึงบุคคลใดบ้าง จะกล่าวในภายหลัง

3. โดยสุจริตและไม่ประมาทเลินเล่อ

จากบทบัญญัติในมาตรา 998, 1000 และ 1009 ที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทุกมาตรา จะมีข้อจำกัด กล่าวคือ แม้จะมีข้อความที่บัญญัติปกป้องธนาคารทั้งธนาคารผู้จ่าย และธนาคารผู้เรียกเก็บก็ตาม แต่บทบัญญัติในมาตรานั้น ๆ ก็ได้กำหนดขอบเขตในการที่จะคุ้มครองธนาคารไว้ เฉพาะแต่เมื่อธนาคาร ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและไม่ประมาทเลินเล่อเท่านั้น ทั้งนี้ จึงสมควรที่จะทราบความหมายของ คำดังกล่าวทั้งสองว่ามีความหมายเพียงใด

¹ James Mc. Loughlin, Introduction to Negotiable Instrument, p.167.

² Maurice Megrah and Frank R. Ryder, Byles on Bills of Exchange, p. 171.

(ก) โดยสุจริต (Good faith)

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หาได้มีบัญญัติถึงคำจำกัดความของคำว่า "สุจริต" ไว้ไม่แต่อย่างใดก็ตาม ศาลฎีกาก็ได้ให้คำจำกัดความของคำ ๆ นี้ไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 540/2490 ระหว่าง นางยืม เฉลิมชวลิต โจทก์ กับ นายวอน กัมพวก จำเลย โดยศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "คำว่า "โดยสุจริต" ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นั้นหมายความว่า มิได้รู้เท่าถึงการที่ไม่มีสิทธิหรือความบกพร่องแห่งสิทธิ"

ตาม Bills of Exchange Act, 1882 ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า "สุจริต" (good faith) ไว้ในมาตรา 90 ว่า

"A thing is deemed to be done in good faith within the meaning of this Act where it is in fact done honestly whether it is done negligently or not"

ซึ่งถกความเป็นภาษาไทย ได้ดังนี้

"บุคคลย่อมได้ชื่อว่ากระทำโดยสุจริต ตามความหมายแห่งพระราชบัญญัตินี้ เมื่อได้กระทำโดยซื่อ จะไม่มีความประมาทเลินเล่อด้วยหรือไม่ก็ตาม"

ปัญหาเรื่องความสุจริตนี้ มีคดีที่ศาลอังกฤษวินิจฉัยว่า การกระทำอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นการกระทำโดยสุจริต คือคดี Raphael and Another v. Bank of England (1855)

ข้อเท็จจริงในคดี Raphael and Another v. Bank of England (1855)

ในเดือนพฤศจิกายน 1852 เอกสารของธนาคารที่ออกโดยจำเลยได้ถูกขโมยไปจาก Liverpool และมีคำสั่งขอให้ระงับการจ่ายเงินตามเอกสารดังกล่าว รวมทั้งมีโฆษณาการสูญหายนี้ด้วย

นาย St. Paul โจทก์ซึ่ง เป็นผู้แลกเปลี่ยนเงินตราใน Paris โดยการรับแลกเปลี่ยนเอกสารของธนาคารอังกฤษเป็นประจำ และมีข้อเท็จจริงที่แสดงว่าเอกสารประกาศการสูญหายของ เอกสารดังกล่าว ได้ถึงมือโจทก์ในฤดูใบไม้ผลิ ปี 1853 ต่อมาในเดือน มิถุนายน 1854 มีการนำเอกสารที่สูญหายนั้น ซึ่งมีจำนวน 500 ปอนด์ ไปแลกเปลี่ยนกับ

นาย St. Paul และหลังจากที่ได้ขอกู้ passport ของบุคคลที่เสนอเอกสารและขอให้บุคคลนั้นเขียนชื่อและที่อยู่ลงในเอกสารนั้นแล้ว โจทก์ก็ได้แลกเปลี่ยนเป็นเงินฝรั่งเศสให้นาย St. Paul อ้างว่าตนไม่ได้กู้เพิ่มเอกสารประกาศของนายและเอกสารที่ถูกขโมยแต่อย่างใด

โจทก์รวม (นาย Raphael) เป็นบุคคลในอังกฤษ ที่ติดต่อกิจการกับนาย St. Paul ได้ฟ้องจำเลยตามจำนวนเงินและดอกเบี้ยบนเอกสารนั้น จำเลยโต้แย้งว่า โจทก์มิใช่ผู้ทรงโดยสุจริตตามจำนวนเงินบนเอกสาร เนื่องจากได้รับเอกสารแจ้งการหายทั้งกล่าวแล้ว คณะลูกขุนมีความเห็นว่า สำนักงานของ นาย St. Paul ได้รับเอกสารโดยมีค่าตอบแทน และมีได้รู้ถึงการสูญหายเมื่อตนรับเอกสารนั้น แม้จะมีประกาศการสูญหายก็ตาม จึงถือเป็นการรับโดยสุจริต และจำเลยอุทธรณ์

The Court of Common Plea พิพากษายืนอุทธรณ์ของจำเลยจึงตกไป

ผู้พิพากษา Cresswell กล่าวว่า

"บุคคลที่ได้รับตราสารที่เปลี่ยนมือได้โดยสุจริตและมีคอบแทนนั้น ย่อมมีสิทธิในตราสารนั้น และสิทธินี้จะไม่ถูกกระทบกระเทือน แม้ว่าจะอยู่ในมือของบุคคลอื่นที่ไม่มีสิทธิก็ว่าก็ตามและการที่ตนอาจรู้ได้ถึงการสูญหายโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง แต่ละเลยเสียนั้น อาจถือเป็นความประมาทเลินเล่อได้ แต่การที่จะถือว่าได้มาโดยไม่สุจริตได้นั้น บุคคลนั้นจะต้องรู้ถึงการสูญหายดังกล่าวก่อน คณะลูกขุนจึงมีความเห็นว่า นาย St. Paul ได้รับเอกสารมาโดยสุจริตดังกล่าวข้างต้น"

ผู้พิพากษา Willes กล่าวว่า

"ผู้พิพากษา Parke B. ได้วางหลักในคดี May v. Chapman ว่า "การรู้ถึงและการสำนึก" มิใช่หมายถึง การรู้เห็นโดยชัดแจ้งเท่านั้น แต่รวมถึงการรู้หรือวิธีการที่จะรับรู้ ซึ่งผู้กระทำความผิดนั้นจะไม่ยอมรับรู้ด้วย"

(ข) ประมาทเลินเล่อ (Negligence)

คำว่า ประมาทเลินเล่อ หมายถึง "การกระทำโดยไม่จงใจ แต่มิได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรที่ใช้ ซึ่งรวมถึงในลักษณะที่บุคคลผู้มีความระมัดระวังจะไม่

กระทำด้วย"¹ ในเรื่องการจ่ายเงินหรือเรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่อมของธนาคารที่จะไม่ถือว่ากระทำโดยประมาทเลินเล่อ โดยหลักการแล้ว ธนาคารจะต้องใช้มาตรฐานของบุคคลผู้ประกอบธุรกิจการธนาคารทั่วไป (in ordinary course of banking business) ในสภาพและข้อเท็จจริงเช่นนั้น ฟังกระทำเป็นเกณฑ์ นั่นคือธนาคารจะต้องใช้ความระมัดระวังอย่างสมเหตุสมผล (reasonable care) และมีความขยันขันแข็งในมาตรฐานของนักการธนาคารด้วย กล่าวคือ ถ้าในภาวะเช่นนั้น ถ้านักการธนาคารเห็นว่ามีข้อสงสัย จะต้องฟังกระทำการเพื่อให้หมดข้อสงสัยนั้น ๆ เสีย จนเชื่อได้ว่าได้เรียกเก็บและจ่ายเงินโดยชอบแล้ว ข้อทดสอบว่าธนาคารประมาทเลินเล่อในการจ่ายหรือเรียกเก็บเงินหรือไม่ ให้พิจารณาจากสถานการณ์ในขณะหรือก่อนที่จะมีการจ่ายหรือเรียกเก็บเงินว่าผิดปกติธรรมดา ซึ่งควรก่อความสงสัยให้เกิดขึ้นในใจของนักการธนาคารและเป็นเหตุให้นักการธนาคารต้องกระทำการตามสมควร เพื่อขจัดความสงสัยนั้น ๆ หรือไม่ หากธนาคารละเลยในสิ่งที่ควรกระทำนั้น ก็ได้ชื่อว่า ธนาคารกระทำโดยประมาทเลินเล่อ²

ในเรื่องเช็คชื่กร่อม ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจ่ายเงินหรือเรียกเก็บเงินของธนาคาร ประเด็นที่เป็นปัญหาชั้นสู่ศาลอยู่เสมอก็คือ ธนาคารได้กระทำการจ่ายเงินหรือเรียกเก็บเงินโดยประมาทเลินเล่อหรือไม่ สำหรับปัญหาเรื่องความสุจริตของธนาคารนั้นไม่ค่อยปรากฏ ทั้งนี้ เพราะธนาคารเป็นสถาบันการเงินที่ได้รับความเชื่อถือ และไว้วางใจจากประชาชน ดังนั้น การทำงานของธนาคารจึงต้องกระทำด้วยความซื่อสัตย์ เพื่อรักษาชื่อเสียงและฐานะของธนาคารไว้

ส่วนที่ 2 ข้อควรคำนึงในการปฏิบัติของธนาคารในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่อม

จากหลักกฎหมายและวิธีการ เกี่ยวกับการจ่ายเงิน และเรียกเก็บเงินของธนาคาร

¹ไพจิตร ปุณฺณพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 8.

²C.B. Drover and R.W.B. Bosley, Sheldon's Practice and Law of Banking, p. 52.

ตามเช็คชื่กร่วม เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับกฎหมายในมาตราต่าง ๆ ที่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เกี่ยวกับการปฏิบัติในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินตามเช็คแล้ว อาจจะเรียบเรียงเป็นข้อควรคำนึงในการปฏิบัติของธนาคาร ซึ่งธนาคารพึงจะต้องระมัดระวังรวมทั้งปัญหาความรับผิดชอบของธนาคารผู้จ่าย และธนาคารผู้เรียกเก็บอันเนื่องมาจากการละเลยต่อสิ่งที่กล่าวต่อไปนี้ โดยจะแยกกล่าวตามหน้าที่ของธนาคารดังต่อไปนี้

1. ธนาคารผู้จ่าย (paying bank)

ในการจ่ายเงินของธนาคารในกรณีเช็คชื่กร่วม ธนาคารจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามมาตรา 997, 998 และมาตรา 1009 ธนาคารจึงจะมีสิทธิหักบัญชีของผู้สั่งจ่ายได้ และไม่ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าของเช็คที่แท้จริงตาม Bills of Exchange Act, 1882 ที่มีบทบัญญัติในทำนองเกี่ยวกับมาตรา 997 และ 998 ของไทย โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 79 และ 80¹

¹ Bills of Exchange Act, 1882 section 79, 80

section 79. (1) Where a cheque is crossed specially to more than one banker, except when crossed to an agent for collection being a banker, the banker on whom it is drawn shall refuse payment thereof

(2) Where the banker on whom a cheque is drawn which is so crossed nevertheless pays the same, or pays a cheque crossed generally otherwise than to a banker, or if crossed specially otherwise than to the banker to whom it is crossed, or his agent for collection being a banker, he is liable to the true owner of the cheque for any loss he may sustain owing to the cheque having been so paid

Provided that where a cheque is presented for payment which does not at the time of presentment appear to be crossed, or to have had a crossing which has been obliterated, or to have been added to or altered otherwise than as authorised by this Act, the banker paying the cheque

in good faith and without negligence shall not be responsible or incur any liability, nor shall the payment be questioned by reason of the cheque having been crossed, or of the crossing having been obliterated or having been added to or altered otherwise than as authorised by this Act, and of payment having been made otherwise than to a banker to whom the cheque is or was crossed, or to agent for collection being a banker, as the case may be

section 80. Where the banker, on whom a crossed cheque is drawn, in good faith and without negligence pays it, if crossed generally, to a banker, and if crossed specially, to the banker to whom it is crossed, or his agent for collection being a banker, the banker paying the cheque and if the cheque has come into the hands of the payee, the drawer, shall respectively be entitled to the same rights and be placed in the same position as if payment of the cheque had been made to the true owner thereof.

จากหลักกฎหมายดังกล่าว อาจกำหนดเป็นข้อควรคำนึงในการปฏิบัติของธนาคาร ในการจ่ายเงินตามเช็คชื่กร่อมไค้ก็จะกล่าวต่อไป แต่ข้อควรคำนึงนี้จะกล่าวถึงเฉพาะ ปัญหาการจ่ายเงินตามเช็คชื่กร่อมว่ามีกรณีใดที่ธนาคารควรระมัดระวัง เนื่องจากการละเลย ต่อสิ่งเหล่านั้น อาจจะทำให้ธนาคารต้องรับผิดชอบกับผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง และผู้สั่งจ่าย

1.1 เช็คชื่กร่อมที่นำมายื่นให้ธนาคารจ่ายเงินนั้นต้องเป็นเช็คที่ถึงกำหนดชำระในกรณีที่เช็คนั้นมีการสลักหลังโอนให้แก่อัน ธนาคารจะต้องตรวจสอบรายการสลักหลัง นั้นด้วยว่า รายการสลักหลัง เรียบร้อยไม่ขาดสาย แต่ไม่มีหน้าที่ถึงขนาดต้องตรวจสอบความ แท้จริงว่าลายมือชื่อของผู้สลักหลังปลอมหรือไม่

ปัญหามีว่า ถ้าหากธนาคารผู้จ่ายนี้ทำหน้าที่เป็นทั้งธนาคารผู้จ่ายและเรียกเก็บค้ำย หากปรากฏว่า ลายมือชื่อของผู้สลักหลังปลอมแล้ว ธนาคารไ้จ่ายเงินตามเช็คไป ธนาคาร จะต้องรับผิดชอบหรือไม่

ในปัญหานี้ ได้มีคำพิพากษาของศาลอังกฤษในคดี *Carpenters' Company v. British Mutual Banking Co. Ltd. (1938)*¹ วินิจฉัยไว้ ข้อเท็จจริงมีว่าโจทก์เป็น trustee คูแลบ้านหลังหนึ่งและมีหน้าที่คูแลบัญชีเงินฝากความหน้า ที่ของคนที่มียู่กับธนาคารจำเลย เสมียนของโจทก์ (นาย Blackborow) เป็นเลขานุการของ committee ซึ่งมีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับบ้าน และได้รับเช็คเป็นการปกติ เพื่อจ่ายให้แก่พ่อค้า และนาย Blackborow เองก็มีบัญชีของคนที่อยู่ กับธนาคารจำเลยด้วย

ในปี 1920 นาย Blackborow ได้เริ่มจัดการเงินทุนของบริษัทไปทาง ที่มียู่ในส่วนที่เกี่ยวกับเช็คที่สั่งจ่ายให้แก่พ่อค้า ซึ่งเป็นผู้ส่งสินค้าให้แก่บริษัท และในกรณีอื่น ๆ เกี่ยวกับเช็คที่เกิดจากใบส่งสินค้าปลอม เช็คเหล่านี้เป็นเช็คชื่กร่อมและสั่งจ่ายโดยถูกต้อง นาย Blackborow ได้ปลอมลายมือชื่อของผู้รับ เงินสลักหลังและนำเช็คเข้าในบัญชี

¹ *Carpenter's Company v. British Mutual Banking Co. Ltd. (1938) 1 K.B. 511; 5 L.D.B. 57.*

ของคนในธนาคาร และการทุจริตนี้ได้เกิดขึ้นเป็นเวลาหลายปีจนกระทั่ง เงินทุนหมด

บริษัท จึงฟ้องคดีต่อธนาคารตามจำนวนเงินในเช็ค และผู้พิพากษา Branson คัดสินว่า ธนาคารกระทำผิดโดยประมาท จึงสูญเสียความคุ้มครองตามมาตรา 82 ของ Bills of Exchange Act, 1882 (ปัจจุบันได้แก่ มาตรา 4 ของ Cheques Act, 1957) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คไปโดยสุจริตและปกติทางการค้า จึงได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 60 แม้จะประมาทเลินเล่อในการเรียกเก็บเงินตามเช็คก็ตาม บริษัทจึงอุทธรณ์คดี

คำพิพากษา

ศาลอุทธรณ์ (ผู้พิพากษา Mackinnon มีความเห็นแย้งในคำพิพากษา) คัดสินว่า ธนาคารจำเลยได้ปฏิบัติกรโดยประมาทดังที่ผู้พิพากษา Branson คัดสิน และไม่อาจอ้างมาตราที่ 82 ได้ และต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ ตามจำนวนเงินที่ปรากฏบนเช็คที่กระทำมาตลอดเวลา 6 ปี

ผู้พิพากษา Greer คัดสินว่า

"เมื่อใดก็ตาม ที่มีการนำเช็คไปขึ้นกับธนาคารจำเลย เช็คเหล่านั้นก็ยังคงเป็นของผู้สั่งจ่ายอยู่ ซึ่งได้แก่บริษัท Carpenters' Company และเช็คเหล่านี้ไม่เคยได้รับการสลักหลังโดยผู้รับเงินเลย ธนาคารจำเลยได้ถูก นาย Blackborow ขอให้รับเช็ค และนำเช็คเข้าไปในยอดเงินฝากในบัญชีของตน การกระทำของธนาคารจึงถือว่าต้องรับผิดชอบต่อบริษัท ซึ่งเป็นผู้สั่งจ่าย ตามจำนวนเงินที่ปรากฏบนเช็ค

ตามมาตรา 60 ของ Bills of Exchange Act, 1882 ธนาคารจะได้รับความคุ้มครองเฉพาะเมื่อธนาคารเป็นผู้จ่ายเงินเท่านั้น และจะต้องมิใช่ธนาคารที่เป็นผู้เรียกเก็บเงินตามเช็คด้วยในขณะเดียวกัน"

มาตรา 60 ของ Bills of Exchange Act, 1882 นี้ เป็นที่มาของบทบัญญัติมาตรา 1009 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ซึ่งตามมาตรา 60 ของกฎหมายตั๋วเงินอังกฤษ บัญญัติว่า

section 60. When a bill payable to order on demand is drawn on a banker, and the banker on whom it is drawn pays the bill in good faith and in the ordinary course of business, it is not incumbent on the banker to show that the indorsement of the payee or any subsequent indorsement was made by or under the authority of the person whose indorsement it purports to be, and the banker is deemed to have paid the bill in due course, although such indorsement has been forged or made without authority.

แก้ไขข้อแตกต่างระหว่างมาตรา 1009¹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กับมาตรา 60 ของ Bills of Exchange Act, 1882 ทรงที่ว่า กฎหมายไทยได้เพิ่มเติมถึงกรณีประมวลเงินเลอลงไว้ด้วย ซึ่งเป็นความตั้งใจของผู้ร่างประมวลกฎหมายไทย ที่มุ่งหมายจะให้ธนาคารระมัดระวังและมีความรับผิดชอบต่อลูกค้า เพื่อให้ลูกค้าคลายความเชื่อถือในธนาคาร ซึ่งตรงข้ามกับกฎหมายอังกฤษ ซึ่งไม่เพียงแต่คุ้มครองมิให้ธนาคารต้องรับผิดชอบในความประมวลเงินเลอลง คงให้รับผิดชอบเฉพาะกรณีที่ธนาคารไม่สุจริตหรือทำผิดระเบียบเท่านั้น และต่อมาจึงได้มีการตรากฎหมายใหม่ออกมาคือ Cheques Act, 1957 เพื่อคุ้มครองธนาคารในการปฏิบัติเพิ่มเติมไปจากที่ปรากฏใน Bills of Exchange Act,

¹คำแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1009 บัญญัติว่า

"When a bill payable to order on demand is drawn on a banker, and the banker on whom it is drawn pays the bill in good faith, without negligence and in the ordinary course of business it is not incumbent on the banker to show that the indorsement of the payee or any subsequent indorsement was made by or under the authority of the person whose indorsement it purports to be, and the banker is deemed to have paid the bill in due course, although such indorsement has been forged or made without authority.

1882 โดยเฉพาะเรื่องการสลักหลัง¹ มาตรา 1 ของ Cheques Act, 1957 บัญญัติว่า "ธนาคารที่จ่ายเงินโดยสุจริต และตามทางการค้าปกติ ตามเช็คที่สั่งให้ธนาคารนี้จ่ายเงิน โดยไม่มีการสลักหลัง หรือการสลักหลังผิดปกตินั้น ไม่ทำให้ธนาคารต้องรับผิดชอบ และให้ถือว่าธนาคารได้จ่ายเงินไปถูกต้องเรียบร้อยแล้ว"

การที่กฎหมายอังกฤษบัญญัติไว้เช่นนี้ ก็เพื่อลดภาระของธนาคารในการตรวจสอบรายการสลักหลังบนเช็ค เนื่องจากปริมาณของเช็คในวันหนึ่ง ๆ ที่ผ่านธนาคารมีมากขึ้นทุกวัน

จากคดี *Carpenters'* จึงกล่าวข้างต้น มีข้อสงสัยว่า หากในกรณีนี้ปรากฏว่า บริษัทหนึ่งเป็นผู้รับเงินตามเช็คก็เป็นลูกค้าของธนาคารผู้จ่ายด้วยเป็อนบริษัทได้รับเช็คมาอยู่ในความครอบครองแล้วต่อมา นาย Blackborow ได้ขโมยเช็คของบริษัทไปและได้ปลอมลายมือชื่อของผู้รับเงินตามเช็คสลักหลังให้กับตนเองแล้วนำเช็คเข้าบัญชีในขณะนั้นธนาคารทำหน้าที่ตั้งธนาคารผู้จ่ายและเรียกเก็บ ในฐานะธนาคารผู้จ่าย แม้กฎหมายจะบัญญัติว่า ธนาคารไม่ต้องรับผิดชอบแม้จะปรากฏว่าลายมือชื่อผู้สลักหลังปลอมก็ตาม แต่ในที่นี้ลายมือชื่อผู้สลักหลังก็เป็นลายมือชื่อของลูกค้าคนหนึ่งของธนาคาร ซึ่งธนาคารก็คุ้นเคยดีในฐานะเป็นผู้สั่งจ่ายเช็ค เมื่อปรากฏว่าเป็นลายมือชื่อปลอม เช่นนี้แล้ว ธนาคารก็ยังคงจ่ายเงินไปโดยอ้างว่า ธนาคารไม่มีหน้าที่ต้องระมัดระวังว่าลายมือชื่อผู้สลักหลังปลอมหรือไม่ในกรณีนี้จะถือได้หรือไม่ว่าธนาคารได้จ่ายเงินไปโดยสุจริตและไม่ประมาทเลินเล่อ ฉะนั้นหากเทียบกับบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1009 และ 997 ของไทยแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าในกรณีเช่นนี้ ธนาคารน่าจะถือชื่อว่า จ่ายเงินไปโดยประมาทเลินเล่อแล้วจึงต้องรับผิดชอบต่อผู้รับเงินซึ่งเป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริงฐานละเมิด

เกี่ยวกับรายการสลักหลังบนเช็คนี้ ตามกฎหมายทั่วไปของอังกฤษ แม้ธนาคารจะจ่ายเงินไปโดยเช็คนั้นไม่มีการสลักหลังหรือการสลักหลังผิดปกติ ก็ไม่ถือว่าธนาคารจ่ายเงินไปโดยประมาทเลินเล่อตามมาตรา 80 แต่อย่างไรก็ดี ธนาคารจึงได้รับความคุ้มครองตาม

¹ จิตติ คิงสภิตย์, ปัญหาในคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับคัดค้าน เรื่องธนาคารรับรองสลักหลัง, หน้า 83.

กฎหมาย¹ สำหรับกฎหมายไทย คงจะนำหลักกฎหมายของอังกฤษเช่นนี้มาใช้ไม่ได้ ทั้งนี้เพราะ ในกฎหมายไทยยังใช้มาตรา 1009 ในการจ่ายเงินของธนาคารผู้จ่ายกรณีเป็นเช็คชื่กร่อม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า บทบัญญัติของกฎหมายในส่วนนี้คืออยู่แล้ว ไม่ควรแก้ไขเหมือนคังของอังกฤษ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้ใช้เช็ค

1.2 เช็คชื่กร่อมที่ธนาคารจ่ายเงินไปนั้น ถ้าเป็นเช็คชื่กร่อมเฉพาะ จะต้องไม่ปรากฏว่า มีการชื่กร่อมเฉพาะของธนาคารมากกว่าหนึ่งธนาคารขึ้นไป เว้นแต่เป็นกรณีที่ธนาคารหนึ่งชื่กร่อมเฉพาะให้อีกธนาคารหนึ่ง เป็นตัวแทนเรียกเก็บเท่านั้น (มาตรา 997 วรรค 1)

ปัญหาที่ว่า หากปรากฏว่า เช็คหนึ่งมีการชื่กร่อมเฉพาะของธนาคารเดียวกันแต่ต่างสาขากัน จะถือได้หรือไม่ว่าเป็นการชื่กร่อมซ้ำตามมาตรา 997 วรรค 1 ซึ่งธนาคารผู้จ่ายไม่อาจจ่ายเงินได้

ในเรื่องนี้ยังไม่ปรากฏคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยถึงประเด็นนี้ไว้โดยตรง แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 484/2507 ระหว่างกรมศุลกากร โจทก์ บริษัทฟาร์อีส คอนสตรัคชั่น เซอร์วิสคอร์ปอเรชั่น กัยพวก จำเลย วินิจฉัยในประเด็นที่พอจะนำมาใช้พิจารณาในปัญหา คังกล่าวได้ โดยศาลฎีกาวินิจฉัยว่า

"ธนาคารซึ่งเป็นบริษัทจำกัดนั้น นอกจากสำนักงานใหญ่แล้ว ยังมีสำนักงานสาขาอีก สาขาของธนาคารคังกล่าว ก็เป็นส่วนหนึ่งของบริษัทธนาคารนั้นเอง ไม่ต้องมีการจดทะเบียนสาขาให้เป็นบริษัทขึ้นอีก เพียงแต่ต้องจดทะเบียนให้ปรากฏที่ตั้งสำนักงานสาขาเท่านั้น สาขา คังอยู่แห่งใด แห่งนั้นก็เป็ณภูมิลำเนาเฉพาะกิจการอันทำ ณ ที่นั้นด้วย

คำฟ้องที่ระบุชื่อจำเลยว่า "บริษัทธนาคารมณฑล จำกัด สาขาภูเก็ต" หมายความว่า "้องธนาคารมณฑล จำกัด ซึ่งมีสาขาภูเก็ตนั่นเอง จึงร้องได้"

¹ Maurice Megrah and Frank R. Ryder, Byles on Bills of Exchange,

นอกจากนี้ นักกฎหมายบางท่านยังเห็นว่า การลงชื่กร่อมเฉพาะของธนาคารผู้เรียกเก็บเงินสองชื่กร่อมซึ่งเป็นธนาคารเกี่ยวกับแต่ต่างสำนักงานกัน ไม่เป็นชื่กร่อมแท้ ธนาคารผู้จ่าย จ่ายเงินไปตามเช็คดังกล่าวได้ และถือว่าเป็นการจ่ายโดยชอบ¹

จากคำพิพากษาศาลฎีกาอ้างกล่าว ตลอดจนความเห็นของนักกฎหมายข้างต้น จึงทำให้เข้าใจได้ว่าการชื่กร่อมเฉพาะของธนาคารเกี่ยวกับ แต่ต่างสาขากัน ไม่เป็นการชื่กร่อมแท้ ปัญหาเรื่องการชื่กร่อมเฉพาะของธนาคารเกี่ยวกับ แต่ต่างสาขากันนี้ ทางปฏิบัติของธนาคารในประเทศอังกฤษ ไม่ถือว่าเป็นการชื่กร่อมแท้ ธนาคารผู้จ่าย จึงจ่ายเงินได้โดยไม่ถือว่ามีเงื่อนไข ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย² นอกจากนี้ยังมีหลักปฏิบัติสำหรับธนาคารในประเทศอังกฤษว่า เมื่อมีการนำเช็คที่มีการชื่กร่อมเข้ามาเรียกเก็บธนาคารผู้จ่าย จะจ่ายเงินให้แม้จะชื่กร่อมพบบัญญัติของกฎหมายก็ตาม แต่เป็นการจ่ายโดยมีเงื่อนไขว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บจะต้องจ่ายค่าเสียหายให้แก่ธนาคารผู้จ่าย³ หากมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ธนาคารผู้จ่าย

1.3 เช็คชื่กร่อมที่ธนาคารจะจ่ายเงินไปได้ ต้องไม่ปรากฏว่ามีการลบล้างรอยชื่กร่อมบนเช็คจนเห็นประจักษ์

ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติก็คือ มีการขโมยเช็คแล้วนำไปเบิกเงินที่ธนาคาร หากเป็นเช็คชื่กร่อม ก็จะมีการลบล้างรอยชื่กร่อมออก มีปัญหาว่าหากมีการลบล้างรอยชื่กร่อมบนเช็คแล้ว ธนาคารจะจ่ายเงินอย่างไร ในเรื่องนี้ จำต้องพิจารณาคำมาตรา 997 วรรค 3 ซึ่งบัญญัติว่า

"แต่หากเช็คใดเขานำขึ้นเพื่อให้ใช้เงิน และเมื่อขึ้นไม่ปรากฏว่าเป็นเช็คชื่กร่อมก็ดี หรือไม่ปรากฏว่ามีรอยชื่กร่อมอันใดลบล้างหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมเป็นประการอื่นนอกจากที่อนุญาตไว้โดยกฎหมายก็ดี เช็คเช่นนี้ถ้าธนาคารใดใช้เงินไปโดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อ ท่านว่าธนาคารนั้นไม่ต้องรับผิดชอบหรือต้องมีหน้าที่รับใช้เงินอย่างใด ๆ "

¹สารานุกรม กัลยาณรุจ, ย่อคำพิพากษาศาลฎีกา เรื่องเกี่ยวกับการธนาคารและตัวเงิน ระหว่าง รศ. 128 ถึง พ.ศ. 2518, หน้า 138.

²C.B. Drover and R.W.B. Bosley, Sheldon's Practice and Law of Banking, p.38.

³Ibid.

ในเรื่องการจ่ายเงินของธนาคาร กรณีมีการลบล้างการชื่คร่อม ตามมาตรา 997 วรรค 3 นี้ จะมีกรณีเดียวที่ธนาคารจ่ายเงินไปโดยชอบและมีสิทธิหักบัญชีผู้สั่งจ่ายได้ก็คือ การลบล้างแก้ไขเปลี่ยนแปลง รอยชื่คร่อมนั้นจะต้องไม่เป็นที่เห็นประจักษ์ และธนาคารจะต้องจ่ายเงินไปโดยสุจริต และไม่ประมาทเลินเล่อ ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 1254/2497 ระหว่าง นายร่ำเพย สุขสงเคราะห์ โจทก์ กับ บริษัท ธนาคารศรีนคร จำกัด โดย นายอุเทน เทชะไพฑูริย์ จำเลย

เช็คชื่คร่อมทั่วไป ถูกชดเชยรอยชื่คร่อมออก ธนาคารจ่ายเงินไปโดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อ ไม่ปรากฏการชดเชยรอยชื่คร่อม ธนาคารไม่ต้องรับผิดชอบใช้เงินคืนแก่ผู้สั่งจ่าย

กรณีตามมาตรา 997 วรรค 3 นี้เป็นข้อยกเว้นของมาตรา 1007 เพราะถือว่า การจ่ายเงินนั้นไม่ผิด จะผิดก็เฉพาะจ่ายให้แก่ตัวบุคคลหรือจ่ายเข้าบัญชีธนาคารเท่านั้น¹ และกรณีตามมาตรา 997 นี้ จะต้องเป็นเรื่องเฉพาะการแก้ไขการชื่คร่อมเท่านั้น หากเป็นการแก้ไขรายการอื่น ๆ ในเช็คก็มีใช้กรณีตามมาตรา 997 วรรค 3 นี้²

1.4 การจ่ายเงินตามเช็คชื่คร่อม ซึ่งมีคำแนะนำ (instruction) ปรากฏอยู่บนเช็คชื่คร่อม เช่น a/c payee only หรือ a/c payee หรือ not negotiable ในเรื่องนี้จะกล่าวรวมกับการ เรียกเก็บเงินในหัวข้อต่อไป

2. ธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank)

ธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) ซึ่งมีภาระหน้าที่ในการ เรียกเก็บเงินและเครดิตเงินที่เรียกเก็บ ได้ให้กับลูกค้าผู้นำเช็คชื่คร่อมมาเข้าบัญชี ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนี้ ธนาคารผู้เรียกเก็บย่อมมีความผูกพันกับลูกค้าผู้นำเช็คมาเข้าบัญชีในฐานะเป็นตัวแทนเรียกเก็บทั้งที่กล่าวข้างต้น ดังนั้น ธนาคารจึงน่าจะมีความรับผิดชอบเฉพาะกับลูกค้าของธนาคาร

¹ จิตติ ทิงศภทิตย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบัญชีเงินสะพัดทั่วเงิน,

² David A.L.Smout, Chalmers on Bills of Exchange, p.267.

เท่านั้น แต่กฎหมายก็ได้ระบุให้ธนาคารมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น โดยให้รับผิดชอบต่อบุคคลอื่น อาทิ เช่น ผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง (มาตรา 1000) ความรับผิดชอบของธนาคารในกรณีนี้ เป็น ความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมาย (Statutory Liabilities)

กล่าวคือ ธนาคารผู้เรียกเก็บจะต้องทำการรับเช็คและเรียกเก็บเงิน และเครดิตเงินเข้า บัญชีให้แก่ลูกค้าผู้นำเช็คเข้าบัญชีโดยสุจริตและไม่ประมาทเลินเล่อ มิฉะนั้น ธนาคารต้องรับ รับผิดชอบต่อธนาคารผู้จ่าย หรือต่อเจ้าของเช็คที่แท้จริง

ข้อควรคำนึงในการปฏิบัติของธนาคารที่กล่าวต่อไปนี้เป็นปัญหาเรื่องการเรียกเก็บ เงินตามเช็คที่คัดค้านของธนาคารว่า มีกรณีใดที่ธนาคารควรระมัดระวัง เพราะหากธนาคาร ละเลยในสิ่งต่อไปนี้แล้ว ธนาคารจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น

อนึ่ง ในเรื่องการเรียกเก็บเงินตามเช็คที่คัดค้านนั้น เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1000 ซึ่งตรงกับ มาตรา 82 ของ Bills of Exchange Act, 1882 ซึ่งถือเป็นที่มาของบทบัญญัติ มาตรา 1000¹ แต่ต่อมาได้มีการยกเลิกมาตรา 82 นี้ โดยใช้มาตรา 4 ของ Cheques Act, 1957 แทน ซึ่งข้อความในมาตรา 4 นี้ ยังคงหลักการของมาตรา 82 ไว้ทุกประการ เพียงแต่มีการเพิ่มเติมในบางเรื่อง ซึ่งมาตรา 82 และมาตรา 4 บัญญัติไว้ดังนี้

82. Where a banker in good faith and without negligence receives payment for a customer of a cheque crossed generally or specially to himself, and the customer has no title or a defective title thereto, the banker shall not incur any liability to the true owner of the cheque by reason only of having received such payment

4. (1) Where a banker, in good faith and without negligence,-
 (a) receives payment for a customer of an instrument to which this section applies; or
 (b) having credited a customer's account with the amount of such an instrument, receives payment thereof for himself and the customer has no title, or a defective title, to the instrument, the banker does not incur any liability to the true owner of the instrument by reason only of having received payment thereof
 (2) This section applies to the following instruments, namely,-
 (a) cheques;
 (b) any document issued by a customer of a banker which, though not a bill of exchange, is intended to enable a

¹ คำนึงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, กรบร่างกฎหมาย.

person to obtain payment from that banker of the sum mentioned in the document;

- (c) any document issued by a public officer which is intended to enable a person to obtain payment from the Paymaster General of the Queen's and Lord Treasurer's Remembrancer of the sum mentioned in the document but is not a bill of exchange;
- (d) any draft payable on demand drawn by a banker upon himself, whether payable at the head office or some other office of his bank

(3) A banker is not to be treated for the purposes of this section as having been negligent by reason only of his failure to concern himself with absence of, or irregularity in, indorsement of an instrument .

2.1 การเบิกบัญชีให้กับผู้เคยค้า

ในการเบิกบัญชีให้ลูกค้ารายใหม่ของธนาคาร ในทางปฏิบัติ ธนาคารจะต้องขอเอกสารสำคัญประจำตัวของบุคคลนั้น เช่น บัตรประจำตัวประชาชน หรือในกรณีที่เป็นนิติบุคคล ก็จะต้องขอหนังสือรับรองการจดทะเบียน ทางปฏิบัติของธนาคารในประเทศไทย การที่บุคคลใดมาขอเบิกบัญชีเงินฝากกับธนาคาร บุคคลนั้นจะต้องแจ้งรายชื่อผู้ที่คนอ้างอิงให้แก่ธนาคาร เพื่อธนาคารจะได้ตรวจสอบถึงสภาพ ฐานะ ความน่าเชื่อถือของผู้ขอเบิกบัญชี ไปยังผู้ที่ถูกอ้างอิง การละเว้นไม่ตรวจสอบตัวบุคคลผู้ขอเบิกบัญชีหรือสอบถามของธนาคารที่ส่งไปยังผู้ที่ถูกอ้างอิงรายใด เมื่อได้รับตอบมาแล้ว หากธนาคารไม่แน่ใจว่าเป็นคำตอบที่ถูกต้อง แต่ธนาคารก็ยังยอมเบิกบัญชีให้กับลูกค้า และต่อมาลูกค้านำเช็คที่ตนฉ้อโกงได้มาเข้าบัญชีให้ธนาคารเรียกเก็บ ซึ่งธนาคารก็เรียกเก็บให้ กรณีเช่นนี้ถือว่า ธนาคารประมาทเลินเล่อ ในการเรียกเก็บเงิน ซึ่งธนาคารไม่อาจได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายได้¹

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นว่า การเบิกบัญชีให้กับผู้เคยค้าของธนาคาร เป็นปัญหาสำคัญที่นำไปสู่ปัญหาว่าธนาคารประมาทเลินเล่อ ในการเรียกเก็บเงินหรือไม่ ทั้งนี้เพราะอาจมีผู้ทุจริตใช้ธนาคารเป็นเครื่องมือในการเรียกเก็บเงินตามเช็คที่บุคคลนั้นฉ้อโกงมาได้ แม้ตามหลักเกณฑ์ในการเรียกเก็บเงินตามตรา 1000 ที่ธนาคารจะต้องรับผิดชอบอยู่เป็น

¹

Philip A. Ghurbrant, Cases in Banking Law 2nd ed. (Great Britain :

เจ้าของเช็คที่แท้จริงนั้น ธนาคารจะต้องประมาณเส้นเลอในการเรียกเก็บเงิน มิใช่ ประมาณเส้นเลอในการเปิดบัญชี¹ แต่ในพฤติการณ์บางอย่างธนาคารยินยอมเปิดบัญชีให้แก่ ลูกค้าโดยธนาคารมิได้ใช้ความระมัดระวังตรวจสอบถึงฐานะหรือข้อเท็จจริงบางอย่าง เกี่ยวกับตัวลูกค้า โดยที่ลูกค้าประสงค์จะใช้ธนาคารเพื่อเรียกเก็บเงินมาให้แก่ตนตามเช็คชื่กร่อม ซึ่งลูกค้าได้มาโดยทุจริต เช่น ธนาคารยินยอมให้ลูกค้าใช้ชื่อบัญชีตามชื่อผู้รับเงิน ในเช็ค ทั้ง ๆ ที่โดยความเป็นจริง ลูกค้ามิได้มีชื่อเช่นนั้น การกระทำเช่นนั้นของ ธนาคาร จะถือได้หรือไม่ว่า ธนาคารได้ประมาณเส้นเลอในการเรียกเก็บเงินแล้ว ตาม มาตรา 1000 ซึ่งธนาคารจะต้องรับผิดชอบผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง (the true owner of the Cheque)

ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาของศาลอังกฤษซึ่งวินิจฉัยไว้ในคดี *Hampstead Gaurdians v. Barclays Bank Ltd. (1923)*² ดังนี้

คดี *Hampstead Gaurdians v. Barclays Bank Ltd. (1923)*

บัญชีหนึ่งได้ถูกเปิดไว้ในนามของ Donald Stewart กับธนาคารจำเลย และธนาคารได้รับคำทอเกี่ยวกับการสอบถามของธนาคารทางไปรษณีย์ ซึ่งธนาคารเข้าใจว่าเป็นคำทอจากผู้รับรอง แต่ในความเป็นจริงเป็นข้อมูลที่ถูกปลอมแปลงขึ้นในวันที่ได้รับคำทอซึ่งกล่าว ลูกค้ารายนั้นได้นำคำสั่งที่กำหนดให้จ่ายเงิน (เช็ค) จากบัญชีของโจทก์ที่จ่ายให้แก่ "D. Stewart & Company" 2 ฉบับมาที่ธนาคาร และชี้แจงต่อธนาคารว่า ชื่อนี้เป็นชื่อทางการค้าของตน จากข้อเท็จจริงของคดี ชื่อนี้เป็นชื่อของสำนักงานใน London ซึ่งมีอยู่แห่งเดียว แต่มีที่อยู่แตกต่างไปจากที่ลูกค้าได้ให้ไว้กับธนาคารในขณะที่มีการเปิดบัญชี ต่อมาลูกค้ารายนั้นได้ออนเงินจากธนาคารแล้วหายไป

ผู้พิพากษา Acton ก็กล่าวน่าธนาคารประมาณเส้นเลอในการเรียกเก็บเงิน และเห็นว่า การทอข้อสอบถามนั้น แม้จะเป็นการทอข้อสอบถามจริง ๆ ก็ตาม แต่ก็

¹ พูทรี คองสมูร์ท, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวเงิน,
หน้า 325.

² *Gaurdians of St. John's Hampstead v. Barclays Bank Ltd.*
(1923) 39 T.L.R. 229.

การรับรองชื่อ Donald Stewart ที่แท้จริงเท่านั้น มิใช่ชื่อลูกค้ารายนี้ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวลูกค้านี้ ถึงแม้จะไม่มีผลสำคัญในวันที่มีการเปิดบัญชีก็ตาม แต่ต่อมาในวันที่มีการเรียกเก็บเงินตามเช็ค ข้อเท็จจริงนี้ก็ได้กลายเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ผู้พิพากษา Acton จึงตัดสินว่า ธนาคารประมาทเลินเล่อในการเรียกเก็บเงินตามเช็ค

ถึงแม้ว่าบทบัญญัติของมาตรา 82 ของ Bills of Exchange Act, 1882 (ตรงกับมาตรา 1000 ของไทย) จะระบุเฉพาะการเรียกเก็บเงินเท่านั้นก็ตาม แต่ศาลอังกฤษก็ได้วางหลักไว้ว่า พันธะกรณีในการที่ธนาคารจะต้องใช้ความระมัดระวังนี้มีอยู่ตั้งแต่เริ่มแรกความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้าแล้ว โดยธนาคารจะต้องสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับลูกค้าไม่เฉพาะแต่เพียงความน่าเชื่อถือของลูกค้าเท่านั้น แต่รวมถึงสิ่งอื่น ๆ เกี่ยวกับลูกค้าที่อาจแสดงถึงข้อควรระวังของธนาคารในการที่ลูกค้าอาจจะใช้บัญชีของตนเพื่อรับเงินจากเช็คซึ่งลูกค้าได้ปลอมแปลงขึ้นโดยทุจริตด้วย การป้องกันดังกล่าวจะกระทำได้อเมื่อธนาคารมีความระมัดระวังมิใช่แต่เพียงตรวจสอบว่า ทุกอย่างเป็นไปโดยเรียบร้อยเท่านั้น เช่น เพียงแต่ตรวจสอบการสลักหลังว่าถูกต้องหรือไม่เท่านั้น เป็นต้น ธนาคารจึงมีหน้าที่ต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ด้วย เช่น ข้อเท็จจริงที่ค้นพบในขณะที่มีการเปิดบัญชีหรือการจัดการอื่น ๆ และธนาคารจะต้องไม่มองข้ามข้อสงสัยใด ๆ¹

ปัญหามีว่าหากปรากฏข้อเท็จจริงในทำนองเดียวกับคดีดังกล่าวแล้ว ศาลไทยจะตีความขยายมาตรา 1000 โดยวางหลักเช่นเดียวกับศาลอังกฤษหรือไม่ ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกา ที่ 1100/2524 ซึ่งเป็นคดีระหว่าง นายกุสึท เหล่าจิกกะวะชิมา โจทก์ กรมไปรษณีย์โทรเลข กับพวก จำเลย ข้อเท็จจริงปรากฏว่า

โจทก์ชักตัวแลกเงินของธนาคารกสิกรไทยที่จำหวัคเลย ชื่กร่อมเฉพาะสั่งจ่ายเงิน 75,000 บาท แก่ "เอเซียโมราส" ที่กรุงเทพฯ ฯ บรรจุของส่งทางไปรษณีย์จำหน้าถึงเอเซียโมราส บุรุษไปรษณีย์ลูกค้าจ้างของกรมไปรษณีย์โทรเลข จำเลยที่ 1 ส่งจดหมายนี้

¹ Lord Charley and P.E.Smart, Leading Cases in the Law of Banking, p.96.

ผิดให้แก่นักการกรุงเทพ ฯ สาขาสะพานขาว โดยจำเลยที่ 2 เซ็นรับ นายวิรัตน์ จำเลยที่ 3 นำตั๋วแลกเงินของโจทก์นี้ไปเรียกเก็บเงินไม่ได้ จำเลยที่ 3 ไปเปิดบัญชีออมทรัพย์กับธนาคารอาคารสงเคราะห์ จำเลยที่ 4 โดยใช้ชื่อว่าเอเซียโมราส รุ่งชั้น จำเลยที่ 3 ถัดเงิน 75,000 บาท ซึ่งจำเลยที่ 4 เรียกเก็บมาเข้าบัญชี จำเลยที่ 3 แล้ว

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า

"เมื่อจำเลยที่ 3 นำตั๋วแลกเงินตามเอกสารหมายเลข จ.7 ไปเปิดบัญชีฝากเงินประเภทออมทรัพย์กับธนาคารจำเลยที่ 4 ได้มีข้อความปรากฏโดยแจ้งชัดในตั๋วแลกเงินว่าชื่อผู้รับซึ่งระบุไว้ในตั๋วแลกเงินและชื่อครบถ้วนไว้โดยเฉพาะไม่ใช่ชื่อจำเลยที่ 3 แต่เป็นชื่อ "เอเซียโมราส" เมื่อจำเลยที่ 3 ขอใช้ชื่อในบัญชีฝากเงินว่า "เอเซียโมราส" โดยไม่ตรงกับชื่อจำเลยที่ 3 ที่แท้จริง เพื่อให้ตรงกับชื่อตามที่ระบุไว้ในตั๋วแลกเงิน ทั้งยังเขียนตัวอย่างลายเซ็นชื่อผู้ฝากเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งก็ไม่ตรงกับชื่อของจำเลยที่ 3 อยู่นั่นเอง เป็นพิรุธจำเลยที่ 4 ก็ยังให้จำเลยที่ 3 เปิดบัญชี โดยรับเอาตั๋วแลกเงินของโจทก์ดังกล่าวไว้แล้ว เรียกเก็บเงินในนามของ "เอเซียโมราส" จากนั้นก็อนุญาตให้จำเลยที่ 3 ทำการถอนเงินจำนวนนี้ไปทั้งหมดในวันรุ่งขึ้นจากวันที่ จำเลยที่ 3 เปิดบัญชีประเภทออมทรัพย์กับจำเลยที่ 4 นอกจากนี้ข้อเท็จจริงยังปรากฏอีกว่า ตั๋วแลกเงินเอกสารหมายเลข จ.7 ก่อนที่จำเลยที่ 3 จะได้นำมาเปิดบัญชีเงินฝากกับจำเลยที่ 4 ดังกล่าว ก็ได้มีการนำไปขอเบิกเงินจากธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด สาขาบางลำพู แต่ได้ถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน เพราะตั๋วแลกเงินฉบับนี้ระบุชื่อผู้รับคือ "เอเซียโมราส" ไว้โดยเฉพาะ แสดงว่าชื่อ "เอเซียโมราส" ได้มีบัญชีไว้กับธนาคารก่อนแล้ว แต่จำเลยที่ 4 ก็ยังยินยอมให้จำเลยที่ 3 เปิดบัญชีโดยใช้ชื่อ "เอเซียโมราส" เพื่อให้ตรงกับชื่อตามที่ระบุไว้ในตั๋วแลกเงินนั้นได้อีก ศาลฎีกาจึงเห็นว่าพฤติการณ์การกระทำของจำเลยที่ 4 ตามที่ได้ความดังกล่าว จำเลยที่ 4 จะอ้างว่าได้ปฏิบัติตามวิธีการและระเบียบของธนาคาร จำเลยที่ 4 ไม่ได้กระทำละเมิดต่อโจทก์ไม่ได้"

จะเห็นว่าศาลฎีกาหาได้วินิจฉัยคดีนี้ โดยพิจารณาถึงมาตรา 1000 ว่า ธนาคารเรียกเก็บเงินให้แก่ลูกค้าของตนโดยประมาณเงินเล็กน้อย หรือไม่ หากแต่ศาลฎีกา กลับไปพิจารณาเฉพาะประเด็นว่า การเปิดบัญชีของธนาคารเป็นการกระทำละเมิดต่อ โจทก์หรือไม่เท่านั้น (ซึ่งในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 846/2519 ศาลก็วินิจฉัยในทำนองนี้) ซึ่งแสดงว่าศาลฎีกาของไทย ได้ตีความคำว่า "ประมาณเงินเล็กน้อย ในการเรียกเก็บ" ตามมาตรา 1000, แทนด้วยอังกฤษ ดังนั้น หลักในการที่ธนาคารจะต้องใช้ความระมัด ระวังตั้งแต่แรกเริ่มของความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้าจึงไม่มีในกฎหมายไทย แต่ อย่างไรก็ตาม ผลของคดีทั้งสองก็ไม่ต่างกับตรงที่ธนาคารจะต้องรับผิดชอบต่อผู้เป็นเจ้าของ เชื่อกที่แท้จริงในฐานะละเมิด¹ ผู้เขียนเห็นว่า กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1100/2524 นี้ น่าจะถือได้ว่า ธนาคารได้เรียกเก็บเงินโดยประมาณเงินเล็กน้อยตามมาตรา 1000 ซึ่ง เมื่อทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของเชื่อกที่แท้จริงแล้ว ธนาคารจึงต้องรับผิดในฐานะ ละเมิด ซึ่งเป็นการตีความมาตรา 1000 ให้กว้างขึ้นในทางที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้เป็น เจ้าของเชื่อกที่แท้จริง อันเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายที่บัญญัติกฎหมายมาตรานี้ขึ้น และ โดยการตีความเช่นนี้ อาจส่งผลต่อการปฏิบัติของธนาคารในแง่ที่ทำให้ธนาคารคำนึงถึง ผลประโยชน์ของบุคคลอื่นนอกจากลูกค้าของธนาคารด้วย และยังทำให้มาตรา 1000 นี้ มีผลบังคับใช้มากขึ้น

เมื่อการเปิดบัญชีให้แก่ผู้เคยค้าอาจทำให้ธนาคารผู้เรียกเก็บต้องรับผิดชอบต่อเจ้า ของเชื่อกที่แท้จริงแล้ว จึงมีปัญหานั้นที่พิจารณาว่า ธนาคารจะต้องใช้ความระมัดระวัง ในเรื่องดังกล่าวนี้เพียงใด

ศาลอังกฤษได้วางระดับของความระมัดระวังของธนาคารไว้ในคดี *Lloyds Bank Ltd v. E.B. Savory and Company (1933)*² และคดี *Marfani*

¹ ปัญหาเรื่องความรับผิดของธนาคารต่อผู้เป็นเจ้าของเชื่อกที่แท้จริง จะกล่าวใน หัวข้อต่อไป

² *Lloyds Bank Ltd. v. Savory (E.B.) & Co. (1933) A.C. 201; 102 L. J.K.B. 224 (1933) 49 T.L.R. 116.*

and Company Ltd. v. Midland Bank Ltd. (1968)¹

ดังนี้

ข้อเท็จจริงในคดี Lloyds Bank Ltd. v. E.B.Savory & Co. (1933)

จำเลยเป็นสำนักงาน Stock brokers (ขายหุ้น) ซึ่งมีเสมียนลูกจ้าง 2 คน คือ นาย Perkins และ นาย Smith ตามทางปฏิบัติของตลาดหุ้น สำนักงานจำเลยได้ออกเช็คเช็คพร้อมแก้มือถือตามจำนวนเงินที่จะต้องจ่ายให้แก่ขายหุ้นเป็นประจำ และในช่วงเดือนมีนาคม 1924 ถึงเดือนมีนาคม 1930 ทั้ง นาย Perkins และ นาย Smith ได้ลักเช็คจำนวนหนึ่งแล้วเข้าบัญชีที่ธนาคารโจทก์ นาย Perkins นำเข้าในบัญชีของตนที่สาขา Wallington ส่วน นาย Smith นำเข้าในบัญชีของภรรยาที่สาขา Red hill และต่อมาย้ายไปสาขา Wey bridge เสมียนทั้ง 2 คน ได้อาศัยระบบ "branch credit" ของธนาคาร ซึ่งเป็นระบบของธนาคารใหญ่ ๆ โดยการนำเช็คเข้าที่สาขาของธนาคารในเมือง และระหว่างที่ธนาคารกำลัง clear เช็คฉบับนั้นกับธนาคารผู้จ่ายเงิน ธนาคารแรกจะส่ง credit slips ตามยอดเงินในเช็คไปที่สาขาของธนาคารที่มีบัญชีดังกล่าวอยู่ และเนื่องจาก credit slips ไม่มีรายละเอียด ๆ ของเช็ค จึงทำให้สาขาของธนาคารที่ได้รับ credit slips ดังกล่าวทางไปรษณีย์ไม่มีโอกาสที่จะทราบชื่อผู้สั่งจ่ายเช็คได้ นอกจากนี้ ตามข้อเท็จจริงยังปรากฏว่า สาขาของธนาคารมิได้สอบถามว่าใครเป็นลูกจ้างของบริษัท (สำนักงาน) ในกรณีของ นาย Perkins และในกรณีของนาย Smith ว่าใครเป็นสามีของนาง Smith แต่อย่างใด

เมื่อการทุจริตถูกเปิดเผย จำเลยฟ้องธนาคารโจทก์เรียกค่าเสียหายตามจำนวนเงินที่ธนาคารได้จ่ายไปให้แก่ นาย Perkins และ นาง Smith หรือตามจำนวนที่ธนาคารได้รับมาแทนบุคคลทั้งสอง ธนาคารยกข้อต่อสู้ตามมาตรา 82 ของ Bills of Exchange Act, 1882 และพยายามนำสืบว่าธนาคารมิได้ประมาทเลินเล่อ จากพยานหลักฐานปรากฏว่าระบบ "branch credit" เป็นระบบที่ใช้กันทั่วไปในหมู่ธนาคารต่าง ๆ และใช้มาเป็นเวลานาน ส่วนการสอบถามทั่วไปของธนาคารเกี่ยวกับการเปิดบัญชีใหม่ ยังไม่มีการปฏิบัติที่แน่นอน อย่งไรก็ตามก็มีหลักอยู่ว่า การเปิดบัญชีใหม่จะกระทำไม่ได้ หากธนาคารมิได้รู้จักหรือทำการสอบถามอย่างละเอียดเกี่ยวกับสถานะของลูกค้านั้น

ในที่สุดศาลพิพากษาให้ธนาคารชนะคดี (ยกเว้นกรณีเดียวที่ได้มีการจ่ายเงินตามเช็คที่ได้เรียกเก็บเงินก่อนที่จะมีการเปิดบัญชีของ นาง Smith) แต่ต่อมา บริษัท Savory

¹ Marfani & Co. Ltd. v. Midland Bank Ltd. (1968) 1 W.L.R. 956 ;

& Co.

ขณะคดีในศาลอุทธรณ์ และธนาคารจึงอุทธรณ์ต่อไปยังศาล

House of Lords

คำพิพากษา

ศาล House of Lords พิพากษาว่า ธนาคารยังคงมีการที่จะต้องพิสูจน์ว่า ธนาคารได้ปฏิบัติไปโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อ และปฏิเสธอุทธรณ์ของธนาคาร (Lord Blanes borough และ Lord Russell of Killowen มีความเห็นแย้งในคดีนี้)

ผู้พิพากษา Lawrence ในศาลอุทธรณ์ กล่าวว่า

" นาย Rayner Goddard (ทนายความของธนาคาร) ได้แย้งว่า การอ้างความคุ้มครองของธนาคารตามมาตรา 82 นั้น ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์สิ่งอื่นใด นอกจากข้อเท็จจริงที่ว่า ธนาคารได้กระทำการไปตามทางปฏิบัติโดยทั่วไปของธนาคาร ทั้งนี้ธนาคารใดก็ตาม ที่ได้ปฏิบัติไปโดยสุจริตสอดคล้องกับทางปฏิบัติดังกล่าวที่มีมานาน จึงย่อมได้รับความคุ้มครองดังกล่าวแล้ว นอกจากนี้ นาย Rayner ยังได้อ้างคำพิพากษาคดี Chapman v. Walton และคดี Commissioner of Taxation v. English Scottish and Australian Bank Ltd. เพื่อสนับสนุนข้อโต้แย้งดังกล่าวของตน

อย่างไรก็ตาม ศาลมีความเห็นว่า หลักของคดีทั้ง 2 ที่กล่าวอ้างมานั้นไม่อาจนำมาใช้ในคดีนี้ซึ่งต่างออกไปได้ เนื่องจากในคดีนี้ธนาคารได้ปฏิบัติไปตามระบบดังกล่าวในลักษณะที่บกพร่องอย่างชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อเพียงความสะดวกของลูกค้าของตนเท่านั้น และเป็นสิ่งที่นายธนาคารที่มีความระมัดระวังจะไม่กระทำ"

ส่วน Lord Wright ได้กล่าวในคำพิพากษาว่า

"ในกรณีที่ลูกค้าใหม่ของธนาคารอยู่ในฐานะที่มีโอกาสครอบครองหรือมีโอกาสขโมยเช็คของนายจ้างได้แล้ว การที่ธนาคารไม่สอบถามชื่อของลูกค้าจ้างนั้นย่อมถือได้ว่าธนาคารได้

ละเลยที่จะใช้ความระมัดระวังพอสมควรแล้ว และการละเลยนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นการละเลยที่จะรู้ถึงเจตนาที่แท้จริงของลูกค้าของตนเอง ซึ่งในกรณีของเสมียนของ Stock broker สิ่งนี้มีโอกาสเกิดขึ้นได้โดยง่าย ต่างจากกรณีลูกจ้างทั่วไปที่ไม่มีโอกาสเช่นนั้น เช่น ลูกจ้างที่ทำงานด้านเทคนิคในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ดังนั้น กรณีเสมียนของ Stock broker จึงเป็นกรณีที่ธนาคารต้องใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่ง ซึ่งเมื่อหากธนาคารได้สอบถามอาชีพของลูกค้า และรู้ว่าเป็นเสมียนของ Stock broker แล้ว ธนาคารก็จะต้องสอบถามต่อไปว่า ใครคือนายจ้างของลูกค้าในคราวนี้ การที่ธนาคารละเลยในการปฏิบัติดังกล่าว ธนาคารก็จะต้องรับผิดชอบเสี่ยงภัยเอง จากการที่ธนาคารได้เรียกเก็บเงินเข้าในบัญชีความเชื่อกับลูกค้าที่มาจากนายจ้าง อย่างไรก็ตาม ก็อาจมีข้อโต้แย้งว่า สิ่งนี้มิใช่ทางปฏิบัติโดยปกติของธนาคาร และไม่ถือว่าธนาคารประมาทเลินเล่อ หากธนาคารได้ปฏิบัติตามข้อควรระมัดระวังทั่วไปของธนาคารแล้ว แต่หลักนี้ก็ไม้อาจนำมาใช้กับกรณีของธนาคารซึ่งนับได้ว่า เป็นผู้ประกอบธุรกิจในธุรกิจเป็นอย่างดีและธนาคารย่อมรู้ดีว่า การปฏิบัติทั่วไปเช่นนั้นยังไม่เพียงพอและอาจมีอันตรายได้"

ข้อเท็จจริงในคดี Marfani & Co. Ltd. v. Midland Bank Ltd. (1968)

ผู้จัดการสำนักงานของบริษัทโจทก์ ได้แนะนำตัวเองกับเจ้าของภัตตาคารแห่งหนึ่งชื่อ นาย Akaddas Ali และจากการสนทนากันหลายครั้ง ผู้จัดการได้อ้างว่าตัวเองชื่อ นาย Eliaszade และกล่าวว่าตนตั้งใจที่จะเปิดภัตตาคารของตนเองขึ้นสักแห่งก่อนที่ นาย Marfani จะเดินทางไป Pakistan ผู้จัดการสำนักงานได้สั่งจ่ายเช็คฉบับหนึ่ง จำนวน 3,000 ปอนด์ จากบัญชีของบริษัทให้แก่ นาย Eliaszade ซึ่งเป็นชื่อของสำนักงานใน London ที่นาย Marfani ได้ประกอบธุรกิจด้วย โดยมีลายมือชื่อของนาย Marfani เป็นผู้สั่งจ่ายบนเช็คนั้น จากนั้นผู้จัดการก็นำเช็คฉบับนี้เข้าไปบัญชีที่ Midland Bank ซึ่งตนได้เปิดบัญชีไว้ในนามของ Eliaszade

และได้มอบชื่อ นาย Ali ไว้แก่ธนาคารในฐานะหนึ่งใน
สองของผู้รับรองสถานะของธนาคาร เมื่อ นาย Ali ผู้ซึ่งเป็นลูกค้ำที่ดีของ
ธนาคาร และได้เคยแนะนำลูกค้ำหลายคนที่ธนาคารพอใจมาแล้ว ได้ยืนยันว่าบุคคลผู้นี้
เป็นผู้ที่น่าจะเป็นคนดี ธนาคารก็ได้ออกสมุดเช็คให้ และต่อมาอีก 2 สัปดาห์ ยอดเงิน
ในบัญชีดังกล่าว ได้ถูกถอนไปจนหมด ต่อมาเมื่อการทุจริตถูกเปิดเผย บริษัทจึงฟ้องธนาคาร
เรียกค่าเสียหายตามจำนวนเงินที่ธนาคาร ได้เรียกเก็บไปตามเช็คดังกล่าว

บริษัทกล่าวหาว่า ธนาคารประมาทเลินเล่อในหลายเรื่อง โดยเฉพาะข้อที่ว่า
ธนาคารไม่ได้สอบถามข้อมูลอย่างเพียงพอในการ เปิดบัญชีดังกล่าว และควรมีผู้รับรอง
2 คน (ผู้รับรองคนที่ 2 ไม่ได้คอยการสอบถามของธนาคาร) เมื่อศาลตัดสินให้ธนาคาร
ชนะคดี โดยเห็นว่า ธนาคารไม่ได้ประมาทเลินเล่อ บริษัทจึงอุทธรณ์

คำพิพากษา

ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น ผู้พิพากษา Diplock กล่าวว่า

"หน้าที่ของศาลในกรณีนี้ ได้แก่ การพิจารณาถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ของคดีในขณะที่
ที่มีการเรียกร้องว่า ในสภาวะเช่นนั้น ธนาคารที่ระมัดระวังน่าจะได้อะไรซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับ
ลูกค้ำของตนเพียงใดและธนาคารจำเลยได้ปฏิบัติไปเพียงใด รวมทั้งต้องพิจารณาคำว่า
ข้อมูลที่ธนาคารได้รับมานั้น มีเหตุที่ทำให้ธนาคารน่าจะสงสัยว่า เช็คนั้นอาจมิใช่ลูกค้ำของ
ตนหรือไม่ด้วย"

คดีแรกเป็นตัวอย่างที่ดีให้เห็นว่า ศาลอังกฤษได้วางมาตรฐานของความระมัดระวัง
ในการเรียกเก็บเงินของธนาคารไว้ในระดับสูง เหตุผลสำคัญที่ศาลตัดสินให้ธนาคารจำเลย
ต้องรับผิดชอบเนื่องจากมิได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอ คือ คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ซึ่งอ้าง
ว่าระบบ "branch credit" มีข้อบกพร่องอยู่มากและก่อให้เกิดความประมาทเลินเล่อใน
การจัดการเกี่ยวกับเงินฝากของธนาคาร แต่ต่อมาศาลก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงความเห็นเดิม
ดังปรากฏในคำพิพากษาคดี Marfani ในคดี Marfani นี้ ศาลได้วินิจฉัยถึงระดับความ

ระมัดระวังของธนาคารต่าง ไปจากคดีแรก ก็ปรากฏจากคำกล่าวของ Diplock ผู้พิพากษา
ในคดีนี้ว่า

"มีเหตุผลหลายอย่างที่อาจก่อให้เกิดข้อสงสัยในสภาพของสังคมในช่วง 1920 -
1930 คดี Savory จึงได้ตัดสินไปตามพยานหลักฐานในคดีนั้น แต่คำพิพากษากังกล่าวก็มี
ใช้ทางปฏิบัติของธนาคารในปัจจุบันแต่อย่างใด แต่เป็นเพียงแนวปฏิบัติเมื่อ 40 ปีที่แล้ว
เท่านั้น ทั้งนี้ หลักปฏิบัติทั่วไป จึงควรอยู่ในลักษณะที่ว่า ความสละงานการดั้น ธนาคารจะต้อง
สามารถใช้ความระมัดระวัง อย่างสมเหตุสมผลของคนได้"

นอกจากนี้ ผู้พิพากษา Diplock ยังได้ชี้ถึงประเด็นซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับในคดี
ก่อน ๆ ที่เกิดขึ้นว่า

"เราไม่อาจถือได้ว่า ธนาคารขาดความระมัดระวังที่พอสมควรแก่เหตุ เพียงแต่
อาศัยข้อเท็จจริงที่ว่า ธนาคารได้ละเว้นการสอบถาม ซึ่งหากไม่ละเว้นแล้วจะนำไปสู่การ
ค้นพบ จุดประสงค์อันทุจริตของลูกค้าในกรณีที่ลูกค้าเป็นคนไม่สุจริตได้ เพราะในกรณีที่
ลูกค้าเป็นคนสุจริต หลักนี้จะมีผลทำให้ลูกค้ารู้สึกชุกใจและไม่ยอมติดต่อกับธนาคารนั้นอีก
หลักนี้จึงไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง"¹

คำพิพากษาในคดี Marfani ศาลอุทธรณ์ได้แสดงความเห็นว่า ทางปฏิบัติทั่วไป
ในปัจจุบันของธนาคารที่มีความระมัดระวังพอสมควรแก่เหตุไม่ถือเป็นการกระทำโดยประมาท
เลินเล่อแต่อย่างใด นอกจากนี้ คดี Marfani ยังได้วางหลักว่า ความประมาทเลินเล่อ
นั้นจะต้องวัดจากมาตรฐานในปัจจุบันเท่านั้น และคดีทุกคดีจะต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริง
สำคัญในคดีนั้น ๆ โดยเฉพาะระบบของธนาคาร ซึ่งศาลจะต้องคำนึงถึงเป็นสำคัญ²

จากคำพิพากษาในคดีกังกล่าวนี้ สมควรนำมาเปรียบเทียบว่าศาลไทยได้มีแนว
ความคิดในเรื่องนี้อย่างไร

¹ Lord Choreley and P.E. Smart, Leading Cases in the Law of
Banking, pp 98 - 99.

² Ibid.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 846/2519 ซึ่งศาลฎีกา ได้วินิจฉัยว่า

ผ.มิได้เป็นกรรมการบริษัทโจทก์ ได้ขอเบิกบัญชีเงินฝากในนามบริษัทโจทก์ไว้กับธนาคาร
 จำเลย แล้วนำเช็คที่ลูกค้าออกชำระหนี้ให้แก่โจทก์เข้าบัญชีเงินฝากนั้น และออกเช็คเบิก
 เงินโจทก์ไปเป็นประโยชน์ส่วนตัวเสีย ทั้งนี้เมื่อได้ความว่า การที่ ผ.ขอเบิกบัญชีเงินฝาก
 ในนามบริษัทโจทก์ ได้มีเอกสารมาครบถ้วนตามระเบียบที่ธนาคารจำเลยวางไว้ ทั้งเอกสาร
 ระบุว่า ผ. เป็นกรรมการผู้มีอำนาจทำการแทนบริษัทโจทก์ได้ และพนักงานของธนาคาร
 จำเลยตรวจพิจารณาเอกสารเหล่านั้นด้วยความระมัดระวังตามปกติธรรมดาที่เคยปฏิบัติมา
 ของธนาคาร ซึ่งเป็นธุรกิจที่ต้องการความรวดเร็วเพื่อความสะดวกแก่ลูกค้าแล้ว เชื่อโดย
 สุจริตว่า ผ. เป็นกรรมการของบริษัทโจทก์จริง จึงรับเบิกบัญชีเงินฝากให้ ผ. และไม่ได้สอบ
 ถามบริษัทโจทก์หรือกองทะเบียนนกระหวงพาณิชย์อีก แม้ต่อมาปรากฏว่า เอกสารดังกล่าว
 เป็นเอกสารที่ ผ. กับพวกร่วมกันปลอมขึ้น ก็ถือไม่ได้ว่าจำเลยกระทำโดยประมาทเลินเล่อ
 อันเป็นการละเมิดต่อโจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว เป็นการวินิจฉัยถึงหน้าที่ในการ เบิกบัญชีของธนาคาร
 ว่าธนาคารจะต้องมีหน้าที่ในการตรวจสอบเอกสารที่ยื่นเข้ามาแสดงเพียงใด นั่นก็คือ
 ธนาคารต้องใช้ความระมัดระวังเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในส่วนนี้เพียงใด ซึ่งศาลฎีกาได้
 กำหนดระดับความระมัดระวังในเรื่องนี้ว่า ธนาคารต้องใช้ความระมัดระวังไปตามปกติ
 ธรรมดา ที่เคยปฏิบัติมา โดยมีได้กำหนดหน้าที่พิเศษให้แก่ธนาคาร จะเห็นว่าศาลได้วินิจฉัย
 ปัญหาโดยคำนึงถึงระบบของธนาคาร และสภาวะการที่เกิดขึ้นในขณะนั้นว่าธนาคารจะใช้
 ความระมัดระวังได้เพียงใด ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับคดี Marfani แล้ว
 ทั้งศาล ไทยและอังกฤษได้กำหนดมาตรฐานในการใช้ความระมัดระวังของธนาคาร ไม่สูงเกินไป
 ไปจนเป็นเหตุให้เกิดข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานของธนาคาร

2.2 การตรวจรายการการสลักหลัง

สำหรับธนาคารผู้เรียกเก็บ การตรวจรายการการสลักหลังบนเช็คเป็นหน้าที่ที่
 ธนาคารจะต้องพึงกระทำหรือไม่ เช่น ผู้เคยค้ำนำเช็คที่มีการสลักหลังขาดสายหรือมีรอยช้ำ
 ลบซีดมา เข้าบัญชีเพื่อให้ธนาคารทำการ เรียกเก็บ ธนาคารแม้ทั้งที่ตรวจพบข้อบกพร่อง

ดังกล่าวแต่ก็ยังรับเช็คดังกล่าวไว้ แล้วส่งไปเรียกเก็บ เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นแก่เจ้าของเช็คที่แท้จริง มีปัญหาว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บจะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 1000 ในฐานเรียกเก็บเงินโดยประมาณเงินเลื้อหรือใบ โทมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2290/2518 ระหว่างบริษัทสตาร์แอสโซซิเอท จำกัด โจทก์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาบางกะปิ จำเลย วิจัยถึงปัญหานี้ไว้ดังนี้

"เช็คพิพาทเป็นเช็คชื่กร่อมระบุจ่ายให้บริษัท พ. บริษัท พ. สลัทธิหลังลอยให้โจทก์ โจทก์ใช้ตราวางประทับด้านหลังเช็ค มีข้อความว่า เพื่อฝากเข้าบัญชีของโจทก์เท่านั้น แล้วลงชื่อมอบให้พนักงานของโจทก์ไปฝากเข้าบัญชี พนักงานของโจทก์ได้ลบข้อความที่โจทก์ใช้ตราวางประทับ ทำให้การสลัทธิหลังของโจทก์กลายเป็นสลัทธิหลังลอย แล้วก็ยกเช็คชิ้นนั้นไปมอบให้ อ. แล้ว อ. นำเช็คไปเข้าบัญชีธนาคารจำเลย เพื่อให้เรียกเก็บเงินจำเลย เรียกเก็บเงินตามเช็คนั้นแล้ว ปรากฏว่าการลบลบข้อความสลัทธิหลังของโจทก์มีร่องรอยที่เห็นได้ชัดเจน เป็นการแก้ไขในส่วนสำคัญ เช็คพิพาทยอมเสียไปตามมาตรา 1007 อ. จะถือประโยชน์จากเช็คพิพาทไม่ได้ ธนาคารจำเลยรับเงินตามเช็คไว้เพื่อ อ. โดยความประมาณเงินเลื้อ ไม่ได้กับความคุ้มครองตามมาตรา 1000 จำเลยต้องรับผิดชอบโจทก์ผู้เป็นเจ้าของเช็คพิพาทอันแท้จริง"

คำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า นอกจากธนาคารผู้จ่ายจะต้องตรวจดูการสลัทธิหลังบนเช็คแล้ว (ตามมาตรา 1009) ธนาคารผู้เรียกเก็บก็มีหน้าที่เช่นเดียวกับนี้ด้วย หากธนาคารละเลยไม่ตรวจรายการการสลัทธิหลังบนเช็คเหมือนกึ่งกรณีคดีดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็ถือว่าธนาคารได้กระทำการเรียกเก็บเงินโดยประมาณเงินเลื้อ จึงต้องรับผิดชอบต่อเจ้าของเช็คที่แท้จริง

ตาม Bills of Exchange Act, 1882 ก่อนจะมีการประกาศใช้ Cheques Act, 1957 หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของธนาคารผู้เรียกเก็บก็คือ การตรวจดูรายการการสลัทธิหลังบนเช็คว่าเป็นระเบียบ (ขาดสาย) หรือไม่ การละเลยไม่ตรวจดูรายการสลัทธิหลังนี้ ถือได้ว่า ธนาคารประมาณเงินเลื้อ ในการปฏิบัติหน้าที่ของตน จึงไม่ได้รับการ

คุ้มครองตามกฎหมาย¹ แต่เมื่อมีการประกาศใช้ Cheques Act, 1957 แล้ว วัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้ ก็เพื่อเลิกความจำเป็นที่ต้องมีการสลักหลัง เช็คซึ่งจ่ายเข้าบัญชีของผู้รับเงินโดยตรง ตามกฎหมายฉบับใหม่ ธนาคารผู้เรียกเก็บจึงไม่จำเป็นต้องทราวจุดการสลักหลังบนเช็คอีก เว้นแต่เช็คฉบับนั้น จะมีการโอนเปลี่ยนมือ ซึ่งการสลักหลังเช็คก็ยังคงจำเป็นต้องมีอยู่ ในทางปฏิบัติแล้ว การทราวจุดการสลักหลังนี้เป็นภาระหน้าที่ของธนาคารผู้เรียกเก็บ ธนาคารผู้จ่ายไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่นี้ เว้นแต่เช็คที่มีใบรับแนบมาพร้อมกับเครื่องหมาย " R " ²

อย่างไรก็ดีแม้จะมีการประกาศใช้ Cheques Act, 1957 แล้วก็ตาม แต่ในการเรียกเก็บเงินของธนาคารผู้เรียกเก็บตามเช็คชื่กร่อม ซึ่งไม่มีการสลักหลังหรือการสลักหลังผิดพลาดในกรณีที่ต้องมีการสลักหลัง หรือในกรณีทางปฏิบัติของธนาคารที่จำเป็นต้องมีการสลักหลัง อาจถือได้ว่าธนาคารเรียกเก็บเงินโดยประมาณเงินเหลือ³

การสลักหลังเช็คของผู้ทรงเช็คก่อให้เกิดทางปฏิบัติระหว่างธนาคารในเรื่องการรับรองการสลักหลัง กล่าวคือ หากเช็คที่ธนาคารผู้เรียกเก็บส่งมาเรียกเก็บจากธนาคารผู้จ่าย ธนาคารผู้จ่ายจะต้องให้ธนาคารผู้เรียกเก็บรับรองการสลักหลังก่อน การรับรองการสลักหลังนี้ก็เพื่อเป็นการยืนยันของธนาคารผู้เรียกเก็บต่อธนาคารผู้จ่ายว่าได้ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้สั่งจ่ายหรือผู้สลักหลังที่ระบุไว้ในเช็คโดยถูกต้องแล้ว ปัจจุบัน ธนาคารเรียกเก็บทุกธนาคารจะต้องรับรองการสลักหลังเช็คที่สั่งจ่ายตามคำสั่ง การรับรองนี้ไม่ถือว่าเป็นการสลักหลังเช็คของธนาคาร เป็นแต่เพียงการรับรองการสลักหลังเท่านั้น เนื่องจากธนาคารมิได้มีเจตนาที่จะสลักหลัง การรับรองการสลักหลังนี้ได้ปฏิบัติกันมานานจนเป็นประเพณี โดยไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าจะต้องกระทำ ถ้อยคำที่ใช้ในการรับรองการสลักหลัง เช่น
Endorsement Guaranteed, payee's a/c credits เป็นต้น⁴

¹ C.B. Drover and R.W.B. Bosley Sheldon's Practice and Law of Banking, p.45.

² Ibid p.,46.

³ Ibid p.,52.

⁴ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด "ความรู้เกี่ยวกับเช็ค" หน้า 17 - 18, แผนปลิวรขยาย

ในเรื่องการรับรองการสลักหลังนี้ ได้มีคำพิพากษากฎาภิวินิจฉัยถึงความรับผิดชอบของธนาคารผู้เรียกเก็บเงินกับการรับรองการสลักหลัง ตามนัยคำพิพากษากฎาภิที่ 1554/2504 ระหว่าง บริษัทเคียนทงวน (ประเทศไทย) จำกัด โจทก์ นาย เคียงเซ็ง แซ่เคียว หรือ นายแสง สิบประเสริฐ หรือวิเชียร ลีวัฒนา ที่ 1 ธนาคารเกษตร จำกัด ที่ 2 จำเลย ซึ่งศาลวินิจฉัยว่า "การสลักหลัง Endorsement Gauranteed นั้น ไม่มีกฎหมายบัญญัติบังคับให้ธนาคารต้องกระทำ เป็นเพียงประเพณีหรือระเบียบปฏิบัติระหว่างธนาคารต่อธนาคาร เพื่อเป็นการแสดงว่า ธนาคารได้ใช้เงินให้ไปตามทางค้าปกติโดยสุจริต และปราศจากประมาทเลินเล่อ ในกรณีที่เช็คมีการสลักหลังโอนมาหลายต่อการรับรองการสลักหลังของธนาคารผู้เรียกเก็บ เป็นการรับรองการสลักหลังรายสุดท้าย คือ รับรองเฉพาะลายเซ็นลูกค้าของตนที่น่าเช็คมาฝากเข้าบัญชีเท่านั้น

ในเรื่องการรับรองการสลักหลังนี้ มีนักกฎหมายเห็นว่า การรับรองการสลักหลังนั้นใช้สำหรับเช็คที่มีการสลักหลังปิดปกติ ถ้ารายการสลักหลังเรียบร้อยถูกต้องแล้วก็ไม่จำเป็นต้องมีการรับรองการสลักหลังโดยธนาคารผู้เรียกเก็บ เพราะหากลายมือชื่อผู้สลักหลังปลอมหรือปราศจากอำนาจ ธนาคารผู้จ่ายก็ได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 1009 และถ้าเป็นเช็คชื่กร่อมก็ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 998 อยู่แล้ว การที่ต้องให้ธนาคารผู้เรียกเก็บรับรองการสลักหลังนี้ ทำให้งานเพิ่มโดยไม่จำเป็น และมีความเห็นต่อไปอีกว่า การรับรองหรือรับประกันการสลักหลังเป็นการยืนยันหรือรับรองว่า ถ้าหากเกิดการเสียหายใด ๆ แก่ธนาคารผู้จ่ายเงิน อันเนื่องมาจากการสลักหลังปิดปกติของผู้รับเงินที่ปรากฏในค้ำหลังของเช็ค ธนาคารผู้เรียกเก็บยินยอมรับผิดชอบต่อธนาคารผู้จ่ายทั้งสิ้น ไม่ใช่เป็นการยืนยันหรือรับรองหรือรับประกันว่า เป็นการสลักหลังของลูกค้าของตนโดยเฉพาะ¹

มีปัญหาที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับการสลักหลังเช็คว่า ถ้าหากเช็คที่ธนาคารผู้เรียกเก็บส่งมาเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่าย โดยที่เช็คมีการสลักหลังที่ปิดปกติเช่น ปรากฏ

¹สารานุกรม กัลยาณรุจ, ย่อคำพิพากษาบางเรื่องเกี่ยวกับการธนาคารและตัวเงิน
ระหว่าง ร.ศ. 128 ถึง พ.ศ. 2518, หน้า 91.

รอยดูคลุมตีความ แต่ธนาคารก็ยังรับรองการสลับหลังสั่งมาเรียกเก็บ ธนาคารผู้จ่ายแบ่พ ความวิปลาทิดจึงกล่าว ก็ยังคงจ่ายเงินไป ในด้านความรับผิดชอบผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง ทั้งธนาคารผู้เรียกเก็บและธนาคารผู้จ่ายจะต้องร่วมกับรับผิด เพราะถือว่าธนาคารประมาณ เลินเล่อในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงิน จึงไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 998 และ 1000 และธนาคารผู้จ่ายยังไม่อาจหักบัญชีผู้สั่งจ่ายได้อีกด้วย แต่มีปัญหาว่า ในระหว่าง ธนาคารด้วยกันเอง ใครควรจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว หรือควรต้องรับผิดชอบ ร่วมกันในความเสียหายที่เกิดขึ้น

ในเรื่องนี้เห็นว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บน่าจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเพราะในเรื่อง เช็คชีกคร่อมนั้น หน้าที่ในการรับรองตัวบุคคลผู้มีสิทธิรับเงินตามเช็ค น่าจะตกอยู่กับธนาคาร ผู้เรียกเก็บ เพราะบุคคลนั้น เป็นผู้ซึ่งธนาคารรู้จักดี เนื่องจาก เป็นบุคคลที่มีบัญชีอยู่ที่ธนาคาร ซึ่งธนาคารเรียกเก็บเงินแทนให้ แต่อย่างไรก็ตาม ในปัญหาเรื่องนี้ไม่มีคำพิพากษาฎีกา วินิจฉัยไว้แต่อย่างใด จึงสมควรรอรับคำพิพากษาฎีกาท่อไป

2.3 การตรวจสอบสิทธิของลูกค้ำในเช็ค

ในเรื่องนี้ เป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่ธนาคารจะต้องคำนึงถึง เป็นอันมาก ในการ ปฏิบัติหน้าที่ในการเรียกเก็บเงิน เนื่องจากมีส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดความรับผิดแก่ธนาคาร

สิทธิของธนาคารผู้เรียกเก็บที่จะได้รับเงินตามเช็คชีกคร่อมที่ลูกค้านำเข้ามาเข้าบัญชี ขึ้นอยู่กับสิทธิในเช็คของลูกค้า ถ้าสิทธิของลูกค้าในเช็คนั้นบกพร่องโดยปกติธนาคารก็จะต้อง รับผิดชอบเจ้าของเช็คที่แท้จริงในฐานละเมิด¹ แต่โดยบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งบัญญัติ คุ้มครองธนาคารตามมาตรา 1000¹ ธนาคารจึงหาต้องรับผิดต่อเจ้าของเช็คที่แท้จริงไม่ แม้จะปรากฏว่าสิทธิของยูเคย์ค้ำในเช็คนั้นบกพร่องหรือยูเคย์ค้ำไม่มีสิทธิในเช็ค หากแต่ ธนาคารได้เรียกเก็บเงินมาให้แก่ยูเคย์ค้ำโดยสุจริตและไม่ประมาทเลินเล่อ อย่างไรก็ตาม ธนาคารก็อาจไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 1000 นี้ หากธนาคารเรียกเก็บเงิน โดย ความประมาทเลินเล่อ ในกรณีนี้เหตุอันควรสงสัยเกี่ยวกับสิทธิในเช็คของลูกค้า แต่ธนาคาร

¹ C.B. Drover and R.W.B. Basley, Sheldon's Practice and Law of Banking, p.48.

² มาตรา 1000 นี้ ตรงกับมาตรา 32 ของ Bills of Exchange Act, 1882. และมาตรา 4 ของ Cheques Act, 1957

หาได้ชักข้อสงสัยนั้นไปเสียก่อนมีการเรียกเก็บเงินไม่ โดยธนาคารอ้างว่า ไม่มีหน้าที่สืบสวนถึงมูลหนี้แห่งการออกเช็คที่ตนเรียกเก็บ เช่นนี้ถือได้ว่า ธนาคารมิได้ใช้ความระมัดระวังในฐานะนักการธนาคารทั่วไป ซึ่งได้แก่กรณีดังต่อไปนี้

2.3.1 การเรียกเก็บเงินตามเช็คชดโครมให้แก่ตัวแทน หรือลูกจ้างในกรณีที่ตัวการหรือนายจ้าง เป็นผู้สั่งจ่ายเช็คนั้น มีคดีซึ่งศาลอังกฤษวินิจฉัยว่า การที่ธนาคารได้เรียกเก็บเงินตามเช็คประเภทนี้โดยปราศจากการสอบถามถึงสิทธิในเช็คกับลูกค้าหรือผู้นำเช็คมาเข้าบัญชี ถือว่าธนาคารได้ทำการเรียกเก็บเงินโดยประมาณเลินเล่อ

1. ข้อเท็จจริงในคดี *Morison v. London County and Westminster Bank Ltd.* (1914)¹

โจทก์เป็นนายหน้าประกันภัยประกอบธุรกิจโดยใช้ชื่อว่า Bruce Morison นับแต่ปี 1888 เป็นต้นมา เสมียนของโจทก์ชื่อ นาย Henry Abbott ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจลงนามในเช็คในนามของสำนักงาน โดยที่ธนาคารของโจทก์ (National Provincial Bank) ก็ได้รับแจ้งการมอบอำนาจดังกล่าวแล้ว ต่อมาในปี 1900 นาย Abbott ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้จัดการ และในปี 1905 นาย Abbott ได้เปิดบัญชีส่วนตัวของตนไว้กับธนาคารจำเลย ในช่วงปี 1907 - 1911 นาย Abbott ได้สั่งจ่ายเช็ค 50 ฉบับ ซึ่งบางฉบับสั่งจ่ายแก่สำนักงาน และบางฉบับจ่ายให้แก่ตนเอง ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 1,885 ปอนด์ 3 ชิลลิง 9 เพนนี โดยนำเช็คทั้งหมดเข้าบัญชีส่วนตัวของตน และเช็คเหล่านี้ได้รับการเรียกเก็บเงินโดยธนาคารจำเลย

ข้อเท็จจริงปรากฏว่า โจทก์ได้ทราบการทุจริตบางส่วนนี้ ส่วนการทุจริตอื่น ๆ ก็เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้ตรวจสอบบัญชีของโจทก์เช่นกัน

หลังจากที่การทุจริตทั้งหมดถูกเปิดเผย โจทก์ฟ้องเรียกเงินตามจำนวนที่มีการเรียกเก็บโดยธนาคารจำเลย ธนาคารอ้างความคุ้มครองตามมาตรา 82 ผู้พิพากษา

¹ *Morison v. London County and Westminster Bank Ltd.* (1914)

Lord Coleridge ตัดสินว่าธนาคารประมาณเงินแล้ว เนื่องจากตามมาตรา 25 และ 82 กำหนดให้ธนาคารต้องสอบถามเช็คที่ปรากฏลายมือชื่อของตัวแทนนอกจากนี้ ข้อเท็จจริงที่ว่าตัวแทนได้ส่งจ่ายเช็คเข้าในบัญชีส่วนตัวของตัวแทนเอง ทั้งที่เป็นการส่งจ่ายในนามของตัวการ เป็นเหตุที่ธนาคารน่าจะต้องมีการตรวจสอบ ดังนั้น เมื่อธนาคารมิได้ตรวจสอบ ย่อมถือได้ว่าธนาคารประมาณเงินแล้ว ธนาคารจึงอุทธรณ์ต่อไป

คำพิพากษา

ศาลอุทธรณ์รับอุทธรณ์ และตัดสินว่า แม้ว่าธนาคารจะกระทำการโดยความประมาณเงินแล้วในการจ่ายเงินตามเช็คฉบับแรกก็ตาม แต่จากข้อเท็จจริงที่ว่า เช็คอื่น ๆ ในช่วงเวลามากกว่า 2 ปี ต่อมาโจทก์ก็ได้สอบถามไปยังธนาคารเกี่ยวกับการจ่ายเงินตามเช็คดังกล่าว จึงไม่อาจถือว่าธนาคารประมาณเงินแล้วในการเรียกเก็บเงินตามเช็คฉบับต่อมา ซึ่งมีลักษณะในทำนองเดียวกับเช็คฉบับแรกแต่อย่างใด

Lord Reading C.J. กล่าวว่า

"ในช่วง 1907 - 1908 คนเห็นด้วยกับความเห็นของ Lord Coleridge ที่ว่า ธนาคารจำเลยทำการโดยประมาณเงินแล้ว แต่ก็เฉพาะในการเรียกเก็บเงินตามเช็ค 6 ฉบับแรกในช่วงเวลา 2 ปี ให้แก่ นาย Abbott เท่านั้น เพราะธนาคารน่าจะรู้ดีว่าการเรียกเก็บเงินตามเช็คแก่ลูกค้าของตน ซึ่งลูกค้าเองเป็นผู้ส่งจ่ายในฐานะตัวแทนจากบัญชีของตัวการที่อยู่ในธนาคารอื่น โดยเฉพาะเช็ค 3 ฉบับแรก ในจำนวนเช็คสี่ครั้งรวมทั้ง 6 ฉบับนี้ ซึ่งได้ส่งจ่ายให้แก่ตัวการหรือตามคำสั่งของตัวการโดยมีตัวแทนเป็นผู้สลักหลังให้แก่ตนเองในนามของตัวการนี้ น่าจะทำให้ธนาคารต้องตรวจสอบแล้ว การละเลยถือว่าธนาคารกระทำการโดยประมาณเงินแล้วนั่นเอง แต่การเรียกเก็บเงินตามเช็ค ระหว่างปี ค.ศ. 1909, 1910 และ 1911 เข้าในบัญชีของ นาย Abbott โดยไม่มีการท้วงติงใด ๆ จากโจทก์ต่อการกระทำของธนาคารในช่วง 2 ปีก่อนข้างกัน ถือว่ามีผลทำให้ความสงสัยหรือความไม่แน่ใจของธนาคารเองที่ควรจะมีต่อการปฏิบัติของตนในช่วงเวลาดังกล่าวได้หมดสิ้นไปแล้ว ในช่วงเวลานี้จึงจะถือว่าธนาคารประมาณเงินแล้วไม่ได้ ถึงแม้ว่าโจทก์จะไม่มีหน้าที่คือจำเลยที่จะต้องตรวจสอบสมุดรายการฝากและถอนเงินของตน หรือตรวจสอบบัญชีเงินฝากของตนกับธนาคารจำเลย หรือตรวจสอบบัญชีของตนกับของ นาย Abbott

แต่อย่างใดก็ตาม แต่การจะพิจารณาว่า จำเลยประเภทเงินเลื้อหรือไม่นั้น จำเป็นต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกิดขึ้นในคดี ซึ่งการเรียกเก็บเงินตามเช็คโดยธนาคาร จำเลยในช่วงหลังนี้มีลักษณะ เช่น เกี่ยวกับการกระทำในช่วงเวลาแรกที่เป็นไปโดยปราศจากการท้วงท้วงใด ๆ จากโจทก์นั่นเอง ดังนั้น ธนาคารจึงควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในการกระทำของตนในช่วงหลังนี้"

ผู้พิพากษา Buckley กล่าวว่า

"ในช่วงเวลาหลังจากพ.ศ. 1907 ไปแล้วนั้น ความสงสัยต่าง ๆ ของธนาคาร ที่ควรจะมีได้ถูกทำลายไปโดยการกระทำของ นาย Morison เอง ช่วงเวลาดังกล่าว ถือว่าเพียงพอที่จะทำให้โจทก์ซึ่งได้รับสมุดคู่ฝาก - ถอนของตน และเช็คของตนจากธนาคาร เกิดข้อสงสัยและท้วงท้วงต่อธนาคารได้ แต่โจทก์ก็มีได้ท้วงท้วงใด ๆ เกี่ยวกับความสมบูรณ์ของเช็คที่ส่งจ่ายเลย ข้อเท็จจริงนี้จึงทำให้ธนาคารเข้าใจว่าไม่มีข้อสงสัยใด ๆ ที่จะต้องทำการสอบสวนเกี่ยวกับเช็คเลย"

2. ข้อเท็จจริงในคดี Lloyds Bank Ltd, v. Chartered Bank of India Australia and China (1928)¹

ธนาคารโจทก์มีหัวหน้าฝ่ายบัญชีของตนในสำนักงานที่ Bombay ชื่อ นาย Lawson ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจลงนามแทนนายจ้างของตนได้ นาย Lawson ได้ส่งจ่ายเช็ค 19 ฉบับ ในระหว่างเดือนมีนาคม 1922 ถึงเดือนมกราคม 1924 โดยมีจำนวนเงินทั้งสิ้น 17,000 ปอนด์ เช็คทุกฉบับได้ส่งจ่ายให้แก่ธนาคารจำเลย และ นาย Lawson ได้นำเช็คนี้ไปที่ธนาคารจำเลย โดยขอให้นำเงินเข้าในบัญชีส่วนตัวของตนที่ธนาคารจำเลย ธนาคารจำเลยได้เรียกเก็บเงินตามเช็ค (ซึ่งส่งจ่ายจาก Imperial Bank of India) เข้าในบัญชีดังกล่าว ตามความประสงค์ของ นาย Lawson ต่อมา เมื่อการทุจริตถูกเปิดเผย ธนาคารโจทก์จึงฟ้องคดีนี้ต่อธนาคารจำเลยเรียกเงินตามที่มีการเรียกเก็บเงินคืน จำเลยอ้างมาตรา 131 ของ Indian Negotiable Instrument Act, 1881

¹ Lloyds Bank Ltd. v. Chartered Bank of India, Australia and China (1928) 44 T.L.R. 534; 4 L.D.B. 171.

ซึ่งมีลักษณะเกี่ยวกับมาตรา 62 ของ Bills of Exchange Act, 1882 ในปัญหา
เกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อ ศาลตัดสินให้โจทก์ชนะคดี และจำเลยอุทธรณ์

คำพิพากษา

ศาลอุทธรณ์พิพากษาว่า แม้ว่าเช็คเหล่านี้จะส่งจ่ายให้แก่ธนาคารจำเลยเองก็ตาม
แต่จำเลยก็ได้รับเงินตามเช็คเพื่อ "ลูกค้าของตน" อย่างไรก็ตาม ธนาคารจำเลยก็ยัง
มีทางที่จะพิสูจน์ว่าตนได้ปฏิบัติไปโดยความระมัดระวังที่พอสมควรแก่เหตุ และพิพากษายก
อุทธรณ์ของจำเลยเสีย (จำเลยแพ้คดี)

ผู้พิพากษา Scrutton กล่าวในคำพิพากษาว่า

"การที่ศาลชั้นต้นตัดสินว่า ธนาคารจำเลยประมาทเลินเล่อ เนื่องจากธนาคาร
จำเลยมิได้สอบถามความถูกต้องใด ๆ จากผู้จัดการของธนาคารโจทก์ในการที่ นาย
Lawson ได้ส่งจ่ายเช็คจากธนาคารโจทก์ แล้วนำเงินเข้าบัญชีส่วนตัวของตนใน
ธนาคารจำเลยนั้นเป็นการถูกต้องแล้ว นอกจากนี้ หากธนาคารจำเลยได้พิจารณาถึงบัญชี
เงินฝากของ นาย Lawson แล้ว (ซึ่งในธนาคารที่มีการจัดการดีแล้ว ย่อมจะต้องมีการ
ตรวจสอบบัญชีลูกค้าทุกคนของธนาคารอยู่เสมอ) ก็จะทำให้ธนาคารจำเลยต้องตรวจสอบ
และสอบถามถึงแหล่งที่มาของการจ่ายเงินให้เป็นจำนวนมากให้แก่ชายชู้ชายหุนหันุนี้ โดย
เฉพาะตามปกติแล้ว ยอดเงินฝากในบัญชีนี้ก็มีจำนวนไม่มากนัก นอกจากนี้ หลังจากที่มีการ
นำเช็คจำนวนเงินมากถึงกล่าวเข้าบัญชีก็มีการถอนเงินออกจากบัญชีในทันที จากข้อเท็จจริง
เหล่านี้ถือได้ว่าธนาคารประมาทเลินเล่อ

อย่างไรก็ตาม กรณีนี้ ธนาคารจำเลยก็อาจมีทางต่อสู้ได้อย่างเดียวว่า เนื่องจาก
ธนาคารโจทก์มิได้สอบสวนหรือท้วงติงการทุจริตดังกล่าว ทำให้ธนาคารจำเลยไม่จำเป็นต้อง
สงสัยหรือตรวจสอบการกระทำดังกล่าวอีกต่อไป แต่ศาลชั้นต้นก็ปฏิเสธข้อต่อสู้นี้ เนื่องจาก
ธนาคารจำเลยไม่เคยอ้างข้อต่อสู้มาก่อนแต่อย่างใด ตรงกันข้าม ท่าทีของธนาคารจำเลย
กลับถอยไปในทำนองว่า ธนาคารไม่สามารถจกจำเหตุการณ์ในคดีได้ เหตุผลนี้ของศาลชั้นต้น
จึงชอบด้วยเหตุผลแล้ว ถึงแม้ว่าในคดี Morison การอ้างข้อต่อสู้จะเป็นไปโดยชอบ
ก็ตาม แต่น่าสังเกตว่า คำพิพากษาคดี Morison นี้ขัดกับคดี Bank of Ireland v.
Trustees of Evans' Charities in Ireland และคดี Swan v. North

British Australasian Company ซึ่งทั้ง 2 คดีได้วางหลักไว้ว่า เหตุที่จะอ้างความ
 ประมาทเลินเล่อในฐานะกฏหมายปิดปากได้นั้น จะต้อง เป็นเหตุที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งกับความ
 เสียหายที่ได้รับ เช่น สมมุติ ว่าคนรับใช้ได้นำเหล้าไวน์ชนิดของข้าพเจ้าไปขายให้แก่พ่อค้า
 รายย่อยในราคาที่ถูกมากในช่วงเวลา 1 ปี ก็ไม่มีเหตุผลแต่อย่างใดที่จะถือว่าการที่ข้าพเจ้า
 ไม่ได้ตรวจสอบสมุครายการขายเหล้าไวน์โดยประมาทเลินเล่อ นั้น เป็นสาเหตุที่ทำให้
 ข้าพเจ้าสูญเสียสิทธิที่จะฟ้องร้องพ่อค้ารายย่อยดังกล่าวจากการ รับซื้อเหล้าไวน์นั้น

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงพิพากษาว่า ธนาคารจำเลยประมาทเลินเล่อและ
 ให้อภัยคุณธรรมเสีย"

ผู้พิพากษา Sankey ให้ความเห็นว่า

"ในความเห็นส่วนตัวแล้ว ธนาคารไม่ถือถือว่าประมาทเลินเล่อจากความประมาท
 เลินเล่อของตนในการที่ไม่ได้ตรวจสอบบัญชีเงินฝากโดยเครื่องตรวจสอบของธนาคาร และ
 เจ้าหน้าที่ของธนาคารก็มีได้ถูกกำหนดให้มีฐานะเสมือนเป็นนักสืบสมัครเล่นแต่อย่างใดด้วย
 การกำหนดระดับของความประมาทเลินเล่อที่ธนาคารจะต้องรับผิดชอบจึง เป็นการยาก ทั้งนี้
 การพิจารณาจึงต้องพิจารณาจากทั้งลูกค้า บัญชี และข้อเท็จจริงอื่น ๆ ในคดีทั้งหมดอย่างไร
 ก็ตาม หากพิจารณาถึงความผิดปกติของเช็คในคดีนี้แล้ว และข้อเท็จจริงที่ว่า นาย Lawson
 เป็นลูกจ้างของโจทก์ซึ่งธนาคารจำเลยรู้อยู่แล้วนั้น รวมทั้งข้อเท็จจริงในการจ่ายเงินจำนวน
 มากให้แก่บุคคลที่ประกอบอาชีพนายหน้าซื้อขายหุ้นธรรมดา ย่อมไม่มีข้อสงสัยเลยว่าธนาคาร
 จำเลยได้กระทำการ ไปโดยความประมาทเลินเล่อ"

มีเรื่องซึ่งข้อเท็จจริงใกล้เคียงกับคดีทั้ง 2 ดังกล่าวนี้ ปรากฏในคำพิพากษาฎีกา
 ที่ 1501/2496 ระหว่างบริษัทเฮนรีวอร์ท จำกัด โจทก์ บริษัทเสียบเฮงหลี จำกัดที่ 1
 ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ที่ 2 จำเลย ข้อเท็จจริงปรากฏว่า โจทก์ได้ออกเช็คสั่งจ่ายเงิน
 ให้แก่บริษัทจำเลยที่ 1 เพื่อชำระค่าไม้ซุง เป็นเช็คชื่กรวมทั่วไป ตัวแทนของบริษัทจำเลย
 ที่ 1 ใ้รับเช็คดังกล่าวแล้วสลับหลังเช็คพร้อมใช้ตราของบริษัทประทับนำเข้าบัญชีส่วนตัว
 ของคนที่ธนาคารจำเลยที่ 2 ต่อมาจำเลยที่ 1 ปรึกษานายส่งสินค้าไม้ครบตามสัญญา โจทก์จึง
 ฟ้องให้จำเลยที่ 1 ใ้เงินค่าสินค้าคืน และให้จำเลยที่ 2 รับผิดชอบในการเรียกเก็บเงินตาม
 เช็ค ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง เพราะมิใช่เจ้าของเช็คที่แท้จริง ศาลฎีกา

จึงมิได้วินิจฉัยถึงประเด็นว่า ธนาคารจำเลยประมาณเงินเลื้อหรือไม่ในการเรียกเก็บเงิน ความเช็คอันเป็นเช็คที่ส่งจ่ายเงินให้แก่บริษัทไปเข้าบัญชีส่วนตัวของผู้จัดการ แต่มีคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้น เกี่ยวกับธนาคารจำเลยในการเรียกเก็บเงินตามเช็คดังกล่าวว่า ธนาคารจำเลยประมาณเงินเลื้อในการเรียกเก็บเงินแล้ว

คำพิพากษาของศาลอังกฤษ ทลอดจนคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้นในคำพิพากษานิติภา ที่ 1501/2496 นี้ จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของธนาคารว่า หากมีเช็คลักษณะเช่นนี้ นำเข้าบัญชีมาให้ธนาคารเรียกเก็บธนาคารควรจะสอบถามผู้นำเช็คมาเข้าบัญชีจนสิ้นความสงสัยเกี่ยวกับสิทธิในเช็คดังกล่าว ธนาคารจึงจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายในการปฏิบัติงานของธนาคาร

2.3.2 การเรียกเก็บเงินตามเช็คที่ตัวแทนส่งจ่ายเช็ค โดยอาศัยอำนาจที่ตนได้รับมา อาทิเช่น จากการเป็นพยานความ โดยส่งจ่ายเช็คในลักษณะที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของพยานความเอง ซึ่งในกรณีเช่นนี้ ธนาคารจะต้องมีหน้าที่ในการตรวจสอบการส่งจ่ายเช็ค การละเว้นไม่ตรวจสอบถึงสิทธิในเช็คของลูกค้าในกรณีนี้ ถือว่าธนาคารประมาณเงินเลื้อในการเรียกเก็บเงิน ดังที่ศาลอังกฤษได้วินิจฉัยไว้ในคดี Midland Bank Ltd. v. Reckitt and others (1933)

ข้อเท็จจริงในคดี Midland Bank Ltd. v. Reckitt and others (1933)¹

Lord Terrington ซึ่งได้ประกอบธุรกิจพยานความโดยใช้ชื่อว่า H.J.S. Wood house & Co. ได้รับมอบอำนาจจาก Sir Harold Reckitt ในฐานะพยานความให้ส่งจ่ายเช็คจากบัญชีของ Sir Harold Reckitt ในธนาคาร Bar clays Bank สาขา Hull ได้ Lord Terrington ได้ส่งจ่ายเช็ค 15 ฉบับ จำนวนเกือบ 18,000 ปอนด์ โดยทุจริตจากบัญชีนี้ โดยเซ็นชื่อในเช็คว่า "Harold G. Reckitt โดย นาย Terrington พยานความ" และนำเช็คเหล่านี้เข้าบัญชีของตนในธนาคาร

¹ Midland Bank Ltd. v. Reckitt and others (1933) A.C.1; 102 L.J.B.

Midland Bank ที่ Cornhill ซึ่งตนเองได้ส่งจ่ายเงินเกินบัญชีไว้ จากข้อเท็จจริงปรากฏว่า Midland Bank ได้หาทางบังคับให้ Lord Terrington นำเงินมาชำระหนี้เบิกเกินบัญชีนี้แก่ธนาคาร เนื่องจากเห็นว่ายอดเปิดเงินเกินบัญชี 2 บัญชี นั้นสูงเกินไป

ต่อมาเมื่อ Sir Harold Reckitt พ้องธนาคารเพื่อเรียกเงินคืน ธนาคารอ้างมาตรา 82 และข้อความที่ระบุในหนังสือมอบอำนาจการ เป็นพยานความเป็นข้อต่อสู้

ศาลชั้นต้นตัดสินให้ธนาคารชนะคดี โดยตัดสินว่าธนาคารมิได้ประมาณเลินเล่อ ต่อมาโจทก์ (Sir Harold Reckitt) อุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์ตัดสินให้โจทก์ชนะคดี จำเลย (Midland Bank Ltd.) จึงอุทธรณ์คดีต่อ

คำพิพากษา

ศาล House of Lords ตัดสินว่า ธนาคารประมาณเลินเล่อจากการไม่ตรวจสอบการส่งจ่ายเช็ค ซึ่งอยู่ในรูปที่ธนาคารน่าจะสังเกตเห็นว่าไม่ใช่เงินของ Lord Terrington ส่วนข้อความในหนังสือมอบอำนาจพยานความเกี่ยวกับการรับรองการกระทำของพยานความนั้นก็ไม่ใช่บทกระเพือนสิทธิของโจทก์ในการฟ้องร้องคดีแต่อย่างใด

Lord Atkin กล่าวในคำพิพากษาเกี่ยวกับประเด็นหลังว่า

"ตามข้อโต้แย้งของธนาคารในประเด็นเกี่ยวกับด้วยคำในการมอบอำนาจให้แก่พยานความนั้น ตามข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่า ธนาคารได้เคยเรียกร้องหรือขออนุญาตข้อความในเอกสารมอบอำนาจดังกล่าวมาศึกษาแต่อย่างใดอย่างไรก็ตาม ในกรณีเช่นนี้ ธนาคารจะอ้างข้อความในเอกสารนี้ได้เฉพาะการกระทำที่เป็นไปตามอำนาจที่ได้รับมอบอย่างแท้จริงเท่านั้น อำนาจโดยปริยาย จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากคู่กรณีไม่เคยตกลงกันอย่างชัดแจ้งในเรื่องนั้น ๆ และอำนาจของตัวแทนก็มีเฉพาะอำนาจที่ได้รับจากตัวการโดยชัดแจ้งเท่านั้น ธนาคารโต้แย้งว่า ข้อความในใบมอบอำนาจที่ระบุว่าตัวการ "จะยอมรับ ยืนยัน และตกลงที่จะให้การรับรองต่อการกระทำใด ๆ ของพยานความตามเอกสารนี้" เป็นข้อความที่ทำให้ธนาคารได้รับความคุ้มครองในความเป็นจริงแล้ว ข้อความเหล่านั้นมีอยู่เป็นเวลานานในใบมอบอำนาจ และเป็นด้วยคำที่ไม่ค่อยมีเหตุผล เนื่องจากเป็นการให้การรับรองล่วงหน้าคือ

การกระทำใด ๆ ก็ตามในอนาคต ซึ่งนับว่ายังขัดกับหลักทั่วไปของการรับรองความที่เข้าใจกันอยู่ ข้อความท่านองนี้ จึงไม่อาจนำมาตีความขยายอำนาจที่ได้รับอย่างแท้จริงได้ อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีผู้โต้แย้งว่า ข้อความนี้เป็นคำมั่นสัญญาว่าจะยอมรับการกระทำใด ๆ ที่กระทำขึ้นภายในขอบเขตของอำนาจโดยปริยายตามหลักกฎหมายปิดปากนั่นเอง แต่กรณีจะถือตามนั้นได้ก็เฉพาะแต่กรณีที่อยู่ให้คำมั่นดังกล่าวถึงถึงการตีความเช่นนั้นก่อนเท่านั้น ดังนั้น จึงไม่อาจถือว่าตัวการที่มอบอำนาจโดยข้อความท่านองนี้ ได้สละสิทธิของตนที่จะปฏิเสธการจัดการใด ๆ ในทรัพย์สินของตนโดยบุคคลซึ่งได้สังเกตเห็นแล้วว่า ในสภาพแวดล้อมปกติตัวแทนได้กระทำการไปเกินขอบเขตอำนาจที่ได้รับมอบหมาย ไม่ว่าโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย และการตีความดังกล่าวก็ยังมีผลให้อำนาจนายความกลายเป็นสิ่งที่น่ากลัวแทนที่จะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ธุรกิจ รวมทั้งขัดกับเจตนาของตัวการที่มีความสำคัญถือชอบได้ ดังนั้น การที่ธนาคารสังเกตเห็นข้อความจริงดังกล่าวนี้แล้ว ธนาคารจึงไม่อาจอ้างความคุ้มครองได้"

คดีนี้เป็นคดีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าการลงนามใด ๆ ที่ดูเหมือนจะอยู่ในอำนาจของนายความที่จะกระทำได้นั้น ในความเป็นจริงแล้ว เป็นการกระทำที่เกินอำนาจ และกลายเป็นการลงนามที่ไม่มีผล เช่นเดียวกับการลงนามที่ไม่ได้รับอนุญาตนั่นเอง จากข้อเท็จจริงธนาคารได้ทราบมาก่อนแล้วว่า นายความได้จัดการเกี่ยวกับเงินที่ไม่ใช่ของนายความโดยสามารถสังเกตได้จากรูปแบบของการลงชื่อดังกล่าว นอกจากนี้ ข้อความในการรับรองการกระทำของนายความที่ใช้กันโดยทั่วไปนั้นก็ไม่อาจถือเป็นการขยายขอบเขตของอำนาจที่ได้รับมอบแก่อย่างใด¹

โดยสรุปแล้ว สำหรับกรณีนี้ตัวแทนเป็นผู้สั่งจ่ายเช็คแทนตัวการ ซึ่งเป็นเรื่องที่ธนาคารจะต้องตรวจดูอำนาจของตัวแทนนั้น ๆ ว่าได้กระทำโดยถูกต้องและในขอบเขตอำนาจที่ตัวการได้มอบหมายให้หรือไม่ ซึ่งโดยปกติ ถ้าเป็นแบบมอบอำนาจโดยแจ้งชัดก็มักไม่ค่อยมีปัญหา แต่แม้กระนั้นก็จะเห็นได้จากคดี *Midland Bank* ที่กล่าวมา ก็จะได้เห็นว่า แม้การมอบอำนาจจะระบุเป็นลายลักษณ์อักษรให้นายความก็ตาม แต่โดยที่ข้อเท็จจริงปรากฏชัดว่า ธนาคารได้ทราบถึงการสั่งจ่ายเช็คหรือจัดการทรัพย์สินของตัวการเพื่อตนเอง (เทียบเคียงกับประมวล

¹ Lord Charley and P.E. Smart, Leading Cases in the Law of Banking, p.109.

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 805) ธนาคารจึงไม่ได้รับการคุ้มครองของกฎหมาย

2.3.3 การเรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่อมที่สั่งจ่ายให้แก่บุคคลที่ 3

ศาลอังกฤษได้วินิจฉัยถึงความรับผิดของธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่อมนี้ ใน

คดี **Ross v. London County Westminster and Parr's Bank Ltd. (1919)**

ข้อเท็จจริงในคดี **Ross v. London County Westminster and Parr's Bank Ltd. (1919)**¹

กองกำลังทางทหารของ Canada ในต่างประเทศได้จัดตั้งสำนักงานทรัพย์สินขึ้นภายใต้การควบคุมของ Accountant General เพื่อรวบรวมทรัพย์สินของสมาชิกของกองกำลังดังกล่าว ที่เสียชีวิตในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยสำนักงานได้ว่าจ้างนาย de Volpi ให้เป็นนายทหารที่มีหน้าที่ดูแลการค้าเนิการของกองกำลังดังกล่าว และนายทหารผู้นี้ได้เปิดบัญชีส่วนตัวไว้กับสาขาของธนาคารหนึ่งที่ Herne Hill ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารจำเลย ในช่วง พฤษภาคม 1917 ถึง เมษายน 1918 นาย de Volpi ได้นำเช็คเข้าบัญชีดังกล่าวที่ธนาคารสาขา Herne Hill โดยตรง และต่อมาได้นำเช็คเข้าบัญชีโดยผ่านสาขา Bernes Street ของธนาคารเพื่อให้นำเข้าบัญชีของตนที่ Herne Hill ต่อไป เช็คทั้งหมดมีจำนวน 33 ฉบับ เป็นเงินทั้งสิ้น 3,916 ปอนด์ 16 ชิลลิง และเป็นเช็คที่สั่งจ่ายให้แก่ "นายทหารที่มีอำนาจของสำนักงานทรัพย์สินกองกำลังทหารแห่งชาติของ Canada" โดยมีนายทหารดังกล่าวเป็นผู้สักรหัสเช็ค ยกเว้นเช็ค 1 ฉบับ จำนวน 10 ปอนด์ 7 ชิลลิง 8 เพนนี ซึ่งมีได้สั่งจ่ายในลักษณะดังกล่าว การกระทำดังกล่าวของ นาย de Volpi เป็นการกระทำโดยปราศจากอำนาจ ต่อมาเดือนพฤศจิกายน 1918 นาย de Volpi ได้ถูกศาลพิพากษาลงโทษในความผิดฐานลักทรัพย์ และเจ้าหน้าที่หัวหน้าฝ่ายคลังของกองกำลังได้ฟ้องคดีนี้ต่อธนาคาร

¹ Ross v. London County Westminster and Parr's Bank Ltd. (1919)

เพื่อเรียกเงินตามเช็คคืน แต่ต่อมาได้ถอนฟ้องคดีในส่วนที่เกี่ยวกับเช็คจำนวน 10 ปอนด์ 7 ชิลลิง 8 เพนนี จำเลยต่อสู้โดยอ้างมาตรา 82

ผู้จัดการของธนาคารสาขา Herne Hill ท่อสู้ว่าเจ้าหน้าที่ของธนาคาร ซึ่งเป็นผู้รับเช็คจากลูกค้า และนำมาลงในหลักฐานของธนาคารนั้นอยู่ในระหว่างที่มีการโยกย้ายและบางคนก็เป็นผู้หญิง นอกจากนี้ คนก็ไม่ได้เห็นเช็คดังกล่าวที่นำเข้ามาสาขาของทนายโดย นาย de Volpi แต่อย่างไรก็ตาม คนเพียงแต่ได้รับแจ้งการนำเงินเข้าบัญชีของ นาย de Volpi เท่านั้น ผู้จัดการธนาคารได้กล่าวอ้างอีกว่า หากลูกค้าส่วนตัวนั้นได้นำเช็คที่ส่งจ่ายและสลักหลังโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมายื่นกับคนแล้ว คนก็จะทำการสอบสวนก่อนที่จะอนุญาตให้นำเงินเข้าบัญชีของลูกค้าอย่างแน่นอน

คำพิพากษา

ศาลตัดสินว่า ข้อเท็จจริงที่ว่า เช็คได้ส่งจ่ายและสลักหลังโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลควรเป็นสิ่งที่ทำให้ธนาคารน่าจะสอบสวนว่า ลูกค้าส่วนตัวของธนาคารมีสิทธิในเช็คเหล่านั้นหรือไม่ การที่ธนาคารมิได้กระทำดังกล่าวจึงถือว่าการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ

ผู้พิพากษา Bailhache กล่าวว่า

"โดยความจริงแล้ว ความสามารถและความระมัดระวังของพนักงานเก็บเงินของธนาคารย่อมเปรียบเทียบกับเจ้าหน้าที่ธนาคารระดับสูงไม่ได้ เช่น ผู้จัดการธนาคาร นอกจากนี้ในช่วงเวลาที่พิพาทในคดี เป็นช่วงที่มีการโยกย้ายพนักงาน ซึ่งพนักงานบางคนยังไม่มีประสบการณ์ในการทำงานที่เพียงพออย่างไรก็ตาม ก็คงถือว่า พนักงานเก็บเงินและเสมียนของจำเลยจะต้องมีความสามารถและความระมัดระวังในระดับพอสมควรที่บุคคลในหน้าที่เช่นนั้นพึงต้องมีในการปฏิบัติหน้าที่ของตน เช็คแต่ละฉบับในคดีนี้ ได้ส่งจ่ายให้แก่ "เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบของสำนักงานทรัพย์สินของกองกำลังความมั่นคงในประเทศ" และมีการสลักหลังโดยเจ้าหน้าที่ดังกล่าวโดยใช้ข้อความเกี่ยวกับ เช็คแต่ละฉบับเป็นการส่งจ่ายให้แก่เจ้าหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ มิใช่ในฐานะส่วนตัวแต่อย่างไร และจากการสลักหลังก็แสดงให้เห็นว่า เช็คนี้ถูกเปลี่ยนมือโดยเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ดังนั้น จึงเป็นการไม่สอดคล้องกับทางปฏิบัติธุรกิจ ที่เช็คในลักษณะนี้จะใช้เพื่อชำระหนี้ส่วนตัวของผู้ใด และเป็นที่เข้าใจว่า เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบของสำนักงานทรัพย์สินได้มอบเช็คให้แก่ นาย

de Volpi โดยมีใ้มีเจตนาให้นาย de Volpi นำเข้าบัญชีส่วนตัวของคนแก่อย่างใด
 ทั้งนี้ การที่ นาย de Volpi นำเช็คเหล่านี้มายื่นเพื่อให้นำเช็คเข้าบัญชีส่วนตัวของตน
 นั้น พนักงานเก็บเงินที่มีความสามารถและความระมัดระวังพอสมควร ก็ควรจะตรวจสอบ
 ก่อนว่า จะทำการตามความประสงค์ของลูกค้าได้หรือไม่ "

ปัญหา ความรับผิดชอบของธนาคารในการ เรียกเก็บเงินตามเช็คที่มีลักษณะดังในคดี

Ross v. London County Westminster and Parr's Bank Ltd.

นี้ ได้ปรากฏว่ามีข้อเท็จจริงที่ใกล้เคียงกับคดีของอังกฤษนี้ ขึ้นสู่ศาลฎีกาซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัย
 ไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1702/2515

คำพิพากษาฎีกาที่ 1702/2515 ระหว่าง กองทัพอากาศ โดยพลอากาศเอก
 เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร ผู้บัญชาการทหารอากาศที่ 1 กรมการขนส่ง โดย พลตรีธรรมธิ
 ชิตกะสังคะ อธิบดีที่ 2 โจทก์ นาวาเอก อม อยู่หุ่น โดย นางสุรีย์ อยู่หุ่น ผู้รับ
 มรดกความที่ 1 นาวาอากาศตรีสมพงษ์ ศักดิ์ศรี ที่ 2 นาวาอากาศโทสิทธิ จันทรวง
 ที่ 3 นายจิ๊ว แซ่ฉั่ว ที่ 4 นายชาญชัย หรือสุเทพ หรือกิมเชียง แซ่ฉั่ว หรืออุพิวัจน
 ที่ 5 นายสุรกิจ รักพาณิชย์ หรือ นายเคี้ยโคหรี ที่ 6 นายประสิทธิ์ ไปะยานนท์
 ที่ 7 นายอุคม ทัศนบุษ ที่ 8 ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ จำกัด (โดยหม่อมเจ้า
 อาชวทิศ ทิศกุล ผู้จัดการ) ที่ 9 จำเลย ข้อเท็จจริงปรากฏว่า

ลูกค้านำเช็คฝากเข้าบัญชีกระแสรายวันของคนที่ธนาคาร โดยเช็คนั้นเป็นเช็คชื่อก
 ครอบสั่งจ่ายระบุชื่อกองทัพอากาศเป็นผู้รับเงิน มีการโอนเช็ค เช็คที่นำฝากนั้น เริ่มต้นด้วย
 การสลักหลังชื่อผู้รับเงินโดยลายมือชื่อ (ปลอม) ของ นายทหารอากาศซึ่งเป็นกรรมการควบคุม
 คุมดูแล เงินรายได้ผลประโยชน์ของกรมการบินพลเรือนนายหนึ่งลงไว้ และประทับดวงตรา
 ปลอม ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับดวงตราของกรมการบินพลเรือน กองทัพอากาศกำกับ แล้วก็มีกา
 รสลักหลังมาเป็นทอด ๆ ไม่ขาดสาย จนถึงลูกค้าผู้นั้น ธนาคารไม่เคยติดต่อกับกองทัพอากาศ ๆ
 ก็ไม่เคยติดต่อกับธนาคาร ๆ ไม่มีโอกาสทราบว่าตราที่สลักหลังนั้นเป็นตราปลอม หรือตรา
 นั้นเป็นตราของกรมการบินพลเรือนหรือไม่ ทั้งโจทก์ก็น่าสืบไม่ได้ว่า ธนาคารกระทำการ
 โดยไม่สุจริต ธนาคารไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์

ศาลฎีกาได้กล่าวถึงความรับผิดชอบของธนาคารไว้ว่า "ศาลฎีกาเห็นว่าจำเลยที่ 4 ซึ่งเป็นลูกค้านำเช็คเอกสาร จ.37 และเอกสาร จ.40 รวม 11 ฉบับ มาเข้าธนาคาร เพื่อเรียกเก็บเงินตามเช็ค เมื่อจำเลยที่ 9 เห็นว่ามีการสลักหลังมาไม่ขาดสายจนถึงจำเลยที่ 4 จำเลยที่ 9 เห็นว่า ถูกต้องจึงเรียกเก็บให้ จริงอยู่แม้เช็คนั้นจะขีดคร่อมให้กองทัพ อากาศและครวที่ประทับเป็นตรากรมการบินพลเรือน กองทัพอากาศปลอมก็ตาม แต่จำเลยที่ 8 ย่อมจะไม่มีโอกาสทราบได้เลยว่า ครานั้นปลอม หรือครานั้นเป็นตราของกรมการบินพลเรือนหรือไม่ ทั้งใจหนักก็น่าสับสนไม่ไคว่ว่า จำเลยที่ 9 กระทำการโดยไม่สุจริต จำเลยที่ 9 จึงไม่ต้องรับผิดชอบอีก"

เมื่อนำคำพิพากษาของศาลอังกฤษในคดี *Ross v. London County*

Westminster and Parr's Bank Ltd. (1919)

มาเปรียบเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น จะเห็นได้ว่า แนวทางในการปฏิบัติในต่างประเทศดังกล่าวมานั้น แตกต่างไปจากที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ ผู้เขียนเห็นว่าการสลักหลังของผู้รับเงิน คือกองทัพอากาศ อันเป็นนิติบุคคล ดังที่ระบุในคำพิพากษาศาลฎีกานี้ว่า "เช็คทุกฉบับมีการสลักหลัง มีตรากองทัพอากาศ เขียนตัวเล็ก ๆ ข้างบนว่า กรมการบินพลเรือน และเขียนตัวใหญ่ข้างล่างว่า กองทัพอากาศ" ไม่เป็นการสลักหลังที่ถูกต้องเพราะเป็นการสลักหลังของหน่วยย่อย ของกองทัพอากาศ เมื่อการสลักหลังไม่ถูกต้องแล้ว การสลักหลังนั้นก็ขาดสาย น่าจะถือได้ว่าธนาคารประมาทเลินเล่อ ในการเรียกเก็บเงินตามตรา 1000 นี้แล้ว และการสลักหลังซึ่งผิดปกตินี้ เช่นนี้ กับทั้ง เช็คนี้เป็นเช็คที่สั่งจ่ายให้แก่หน่วยงานของรัฐ และมีการสลักหลังโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ธนาคารน่าจะเกิดความสงสัยในสิทธิของผู้ทรงเช็คที่นำเช็คมาเข้าบัญชี และควรที่ธนาคารจะต้องสอบถามตามสมควร เกี่ยวกับการได้มาซึ่งเช็คฉบับนี้ แต่ธนาคารก็ได้กระทำ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงไม่อาจถือได้ว่าธนาคารได้ใช้ความระมัดระวังความสมควรในฐานะธนาคารผู้เรียกเก็บเงิน ธนาคารจึงไม่ควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากมีการนำเช็คลักษณะนี้มาเข้าบัญชีให้ธนาคารเรียกเก็บเงิน ธนาคารไม่สมควรที่จะรับไว้ หรือมิฉะนั้นก็ควรที่จะต้องขจัดความสงสัยให้หมดสิ้นก่อนที่จะรับ เช็คเหล่านี้ไว้ อันจะถือได้ว่าธนาคาร ได้กระทำการโดยสุจริตและไม่ประมาทเลินเล่อได้

2.4 การปฏิบัติตามคำแนะนำ (instruction) ที่ชอบด้วยกฎหมาย

ดังที่กล่าวในบทที่ 2 ว่า ตามกฎหมายเช็คเช็คพร้อมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เช็คเช็คพร้อมทั่วไป และเช็คเช็คพร้อมเฉพาะ แต่ในทางปฏิบัติในวงการธุรกิจ นอกจากจะพบเช็คเช็คพร้อมลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังปรากฏว่า ผู้สั่งจ่ายหรือผู้ทรงได้เพิ่มเติมข้อความบางประการลงในเช็คพร้อมกับเช็คพร้อม เฉพาะหรือเช็คพร้อมทั่วไป ข้อความที่นิยมเพิ่มเติมลงในเช็คเช็คพร้อมอยู่เสมอคือ

1. การเช็คพร้อมที่ระบุว่า "เข้าบัญชีผู้รับเงิน (a/c payee) คือ "เข้าบัญชีผู้รับเงินเท่านั้น" (a/c payee only)

2. การเช็คพร้อมที่ระบุว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" (not negotiable)

มีปัญหาว่า ข้อความต่าง ๆ เหล่านี้ ที่ระบุในเช็คเช็คพร้อม จะมีผลอย่างไร ต่อการเรียกเก็บเงินและจ่ายเงินของธนาคาร ซึ่งจะขอแยกพิจารณาดังนี้

1. เช็คเช็คพร้อมที่ระบุว่า "เข้าบัญชีผู้รับเงิน" หรือ "เข้าบัญชีผู้รับเงินเท่านั้น"

จากประเพณีปฏิบัติของการพาณิชย์ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะ เป็นเอกชนหรือสถาบันการเงินต่าง ๆ นิยมใช้ตั๋วตราเช็คพร้อมที่มีคำว่า "เข้าบัญชีผู้รับเงินเท่านั้น" หรือ "เข้าบัญชีผู้รับเงิน" อยู่ในระหว่าง เส้นคู่ขนานประตัมเอาไว้ในเช็คของตน ทั้งนี้ โดยมีเจตนาเพื่อที่จะไม่ต้องการให้เช็คนั้นสามารถเบิกเงินสดจากธนาคารได้ประการหนึ่ง และเพื่อป้องกันการสูญหายของเช็คนั้นอีกประการหนึ่ง นักกฎหมายไทยมีความเห็นเกี่ยวกับเช็คเช็คพร้อมที่มีข้อความเช่นนี้ว่า ข้อความที่ว่า "เข้าบัญชีผู้รับเงิน" หรือ "เข้าบัญชีผู้รับเงินเท่านั้น" ไม่มีผลอย่างไรในตั๋วเงิน เพราะข้อความที่จะมีผลใช้บังคับได้ในกฎหมายตั๋วเงินนั้น ต้องเป็นข้อความที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายให้เขียนลงไปได้ อย่างไรก็ตาม เช็คเช็คพร้อมที่มีข้อความเช่นนี้ อาจมีผลทางกฎหมายได้โดยปรับ เข้ากับข้อความในมาตรา 917 วรรค 2 , 923 หรือ 995 (3) 999 ซึ่งจะมีผลเท่าที่มาตรานั้น ๆ ระบุไว้¹

¹ จิตติ กิ่งศกพิทย์, ปัญหาในคำพิพากษาฎีกาฉบับตลกค้าง เรื่องธนาคารรับรองการสลักหลัง, บทพิกัดพิทย์, หน้า 79.

แนวความคิดในเรื่องเช็คชักร่อมที่ระบุว่า a/c payee หรือ a/c payee only นี้ เกิดจากประเพณีปฏิบัติในประเทศอังกฤษ เพราะใน Bills of Exchange Act, 1882 ไม่มีที่ใดบัญญัติถึงการชักร่อมประเภทนี้ไว้¹ เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย เช็คชักร่อมที่มีข้อความเช่นนี้ เป็นคำสั่ง (direction) ที่มีไปยังธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) โดยตรง ดังนั้นถ้าหากธนาคารผู้เรียกเก็บไม่ปฏิบัติตามคือเรียกเก็บเงินเข้าบัญชีของผู้อื่นที่มีใ้ช้ผู้รับเงินตามที่ระบุไว้ ธนาคารผู้เรียกเก็บก็จะไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย (มาตรา 82) และถือว่าประมาทเลินเล่อในการเรียกเก็บเงิน สำหรับธนาคารผู้จ่าย หลังจากที่ธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คด้วยความสุจริตและไม่ประมาทเลินเล่อแล้ว ความรับผิดชอบของธนาคารก็สิ้นสุด ธนาคารผู้จ่ายไม่มีหน้าที่ใด ๆ ที่จะต้องผูกพันหรือปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว เพราะการชักร่อมนั้นอาจทำเองโดยผู้ทรง (holder) คนใดคนหนึ่งก็ได้ นอกจากนี้ข้อความต่าง ๆ เหล่านี้ยังไม่มีผลต่อการโอนเช็คแต่อย่างใด² กล่าวคือ เช็คนั้นยังคงโอนเปลี่ยนมือกันได้ โดยปกติการชักร่อมพร้อมระบุว่า a/c payee หรือ a/c payee only จะได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกันตามที่กล่าวข้างต้น แต่ในบางกรณีข้อความนี้จะส่งผลกระทบต่อปฏิบัติของธนาคารที่ต่างกันคือ เช็คที่ชักร่อมว่า " a/c payee " ผู้รับเงินนำเช็คเข้าบัญชีของคนที่เป็นบัญชีร่วมกับบุคคลอื่นได้ แต่บัญชีร่วมนั้นต้องมีชื่อผู้รับเงินอยู่ด้วย แต่ถ้าเช็คชักร่อมนั้น ระบุว่า a/c payee only แล้ว เช็คนั้นไม่อาจนำเข้าบัญชีร่วมได้เลย ไม่ว่ากรณีใด³

¹ C.B. Drower and R.W.B. Bosley, Sheldon's Practice and Law of Banking, p.42.

² Ibid.

³ T.G. Reeday, The Law Relating to Banking, p.436.

จากความเห็นข้างต้น มีปัญหาว่า เช็คชื่กร่อมซึ่งเป็นเช็คผู้ถือ หากมีการระบุข้อความลงไปอีกว่า a/c payee หรือ a/c payee only เช็คฉบับนั้นยังคงเป็นเช็คผู้ถืออยู่อีกหรือไม่ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง ข้อความเช่นนี้ จะมีผลอย่างไรต่อการเรียกเก็บเงินของธนาคาร

ในเรื่องนี้ ได้มีคำพิพากษาของศาลอังกฤษในคดี *House Property Co. of London Ltd. and others v. London County and Westminster Bank Ltd. (1915)*¹ วินิจฉัยถึงปัญหานี้ ไว้ดังนี้

คดี House Property Co. of London Ltd. and others v. London County and Westminster Bank Ltd. (1915)

บริษัทโจทก์ที่ 1 เป็นผู้ประกอบกิจการซื้อขายที่ดิน ส่วนโจทก์ที่ 2 เป็นบริษัท Trust ชื่อ Bingley Trust ซึ่งบริษัทโจทก์ได้นำทรัพย์สินมาจำนองไว้ในปี 1912 นาย Norman ซึ่งเป็นนายความของ Bingley Trust ได้มีหนังสือแจ้งให้บริษัทโจทก์ที่ 1 ทราบว่า บริษัทโจทก์ที่ 2 ปฏิเสธการจำนองทรัพย์สินรายการหนึ่ง เนื่องจากราคาสินทรัพย์นั้นราคาตกถึงค่าเกินไป การกระทำนี้เป็นไปโดยมีเจตนาทุจริต เนื่องจาก นาย Norman มิได้รับคำสั่งใด ๆ ให้กระทำการดังกล่าว ต่อมาบริษัทโจทก์ที่ 1 ทกลงจ่ายเงิน 800 ปอนด์ เพิ่มขึ้นอีกโดยส่งเป็นเช็คไปให้แก่นายความ โดยสั่งจ่ายให้แก่บริษัทโจทก์ที่ 2 หรือ "ผู้ถือ" และชื่กร่อมว่า "account payee" นายความได้นำเช็คนี้เข้าไปในบัญชีของคนที่สาขาของธนาคารจำเลยที่ St. Mary Axe และต่อมามีการเรียกเก็บเงินตามเช็คให้แก่ นาย Norman

โจทก์ฟ้องว่า ธนาคารประมาณเลือนเลื่อในการเรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่อมนี้ให้แก่บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้รับเงินตามที่ระบุไว้ในเช็ค ธนาคารต่อสู้ว่า เช็คนี้สั่งจ่ายให้แก่ผู้ถือด้วย จึงถือว่าธนาคารได้เรียกเก็บเงินให้แก่ผู้รับเงินแล้วนั่นเอง

¹ *House of Property Co. of London Ltd. and others v. London County and Westminster Bank Ltd. (1915) 84 L.J.K.B. 1846; 113 L.T.*

คำพิพากษา

ศาลตัดสินว่า ธนาคารประมาณเงินแล้ว ผู้พิพากษา Rowlatt กล่าวว่า

"ข้อโต้แย้งของธนาคารที่ว่า เช็คนี้ได้ส่งจ่ายให้แก่บริษัทโจทก์ที่ 1 หรือผู้ถือ ดังนั้น การที่ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คให้แก่ นาย Norman ซึ่งเป็นผู้ทรงเช็ค จึงเท่ากับเป็นการเรียกเก็บเงินให้แก่ผู้รับเงินตามเช็คแล้วนั่นเอง ข้อต่อสู้นี้ ไม่อาจรับฟังได้ เพราะคำว่า "ผู้รับเงิน" นั้นหมายถึงเจ้าของเช็คในขณะที่มีการนำเช็คมายื่น ซึ่งได้แก่บริษัทโจทก์ที่ 1 การที่ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คให้แก่บุคคลที่ธนาคารทราบว่าเป็นเพียงนายความของโจทก์ที่ 1 จึงเท่ากับว่า ธนาคารไม่ได้เคารพต่อการปฏิบัติตามสิทธิในเช็คนี้เลย ดังนั้นธนาคารจึงตกเป็นผู้ประมาณเงินแล้ว"

ตามกฎหมายอังกฤษการใช้คำว่า " a/c payee" หรือ "a/c payee only" นี้ แม้จะเป็นที่แพร่หลายก็ตาม แต่คำ ๆ นี้ก็ไม่ถือเป็นส่วนหนึ่งของการชดเชยเช็ค รวมทั้งไม่เป็นการจำกัดลักษณะในการเปลี่ยนมือได้ของเช็คนั้นแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามธนาคารผู้เรียกเก็บจะต้องใช้ความระมัดระวังในการเรียกเก็บเงินตามเช็คที่มีการข้อความเช่นนี้ หากธนาคารผู้เรียกเก็บธนาคารใดละเลยต่อด้อยคำนี้ก็จะต้องกระทำไปโดยความเสี่ยงของตนเองอยู่ดี คำนี้มีผลเพียงทำให้ธนาคารต้องสอบถามก่อนเท่านั้น และธนาคารไม่ได้สูญเสียความคุ้มครองตามมาตรา 82 (มาตรา 4 ของ Cheques Act, 1957 ในปัจจุบัน) แต่อย่างใด ถ้าธนาคารได้ทำการสอบถามตามควรแล้ว เช่นในคดี *Bevan v. National Bank Ltd. (1906)*¹

คดี *Bevan v. National Bank Ltd. (1906)*²

เช็คจำนวนหนึ่งได้ส่งจ่ายให้แก่ Malcolm Wade & Co. โดยมีการชดเชยร่วมด้วยข้อความว่า "a/c payee" และธนาคารได้เรียกเก็บเงินตามเช็คให้แก่ นาย Malcolm Wade ในบัญชีส่วนตัว ศาลตัดสินว่า ธนาคารไม่ได้ประมาณเงินแล้วในการเรียกเก็บเงิน

¹ Lord Chorley and P.E. Smart, Leading Cases in the Law of Banking, p.118.

² *Bevan v. National Bank Ltd. (1906)* 23 T.L.R.65; 2 L.D.B. 135.

ทั้งนี้ โดยอาศัยคำกล่าวของ นาย Malcolm Wade ที่แจ้งต่อธนาคารว่าคนประกอบธุรกิจในนามของ Malcolm Wade & Co ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง นาย Malcolm Wade เป็นเพียงผู้จัดการของบริษัทเท่านั้น

เมื่อพิจารณาถึงคำพิพากษา ตลอดจนความเห็นของบัณฑุกฎหมายอังกฤษข้างต้นแล้ว สมควรนำมาเปรียบเทียบกับความเห็นของศาลไทยที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4/2512 ระหว่าง นายอิบราฮิม เอ. อาซิช โจทก์ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำเลย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า

"เช็คพิพาทหมายเลข จ. 14 ระบุชื่อ Salween Indenting Agency เป็นผู้ถือ และชื่กร่อม พร้อมทั้งเขียนสั่งว่า Account Payee only ถือเป็นท่านองห้ามเปลี่ยนมือ แต่การที่ธนาคารจำเลยกลับนำเอาเช็คที่พิพาทไปเข้าบัญชีของ นายกุলাম เอ. ฮูเซ็น เสีย นั้น จำเลยต่อสู้ว่า เพราะโจทก์ไม่มีบัญชีเงินฝากกับธนาคาร จำเลย ส่วน นายกุলাম เอ. ฮูเซ็น มีบัญชีเงินฝากกับธนาคารจำเลย และธนาคารจำเลยเชื่อตามหนังสือมอบอำนาจที่ นายกุলাম เอ. ฮูเซ็น นำมาแสดงว่า นายกุলাম เอ. ฮูเซ็น เป็นตัวแทนของโจทก์ แต่โจทก์ก็นำสืบได้ว่าในระหว่างที่ธนาคารจำเลยเรียกเก็บเงินตามเช็คที่พิพาท โจทก์ได้ถอนการมอบอำนาจเสียแล้ว ฉะนั้น ในขณะนั้น นายกุলাম เอ. ฮูเซ็น จึงไม่ใช่ตัวแทนของโจทก์ ไม่มีอำนาจนำเช็คที่พิพาทเข้าบัญชีของตนได้ ถึงแม้ว่าธนาคารจำเลยจะเป็นบุคคลภายนอกผู้สุจริต ไม่ทราบเรื่องการบอกเลิกการเป็นตัวแทนของนายกุলাম เอ. ฮูเซ็น แต่การที่ธนาคารจำเลยปฏิบัติเช่นนั้น เท่ากับเป็นการนำเช็คของโจทก์ไปเข้าบัญชีส่วนตัวของ นายกุলাম เอ. ฮูเซ็น ซึ่งเห็นได้ว่า อาจเป็นทางให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ เป็นทางปฏิบัติที่ธนาคารทั้งหลายไม่พึงกระทำ กิ่งที่ปรากฏตามคำเบิกความของนายเฉลิม ยงบุญเกิด ผู้อำนวยการฝ่ายบัญชีธนาคารแห่งประเทศไทย พยานโจทก์ว่า แม้จะมอบอำนาจปรากฏชัดว่าให้ผู้รับมอบอำนาจนำเช็คเข้าบัญชีของผู้รับมอบอำนาจได้ กรณีตามเช็คหมายเลข จ. 14 นี้ ผู้รับมอบอำนาจก็จะนำเช็ค จ. 14 เข้าบัญชีของตนไม่ได้ เพราะฉะนั้นการที่ธนาคารจำเลย นำเช็คซึ่งระบุชื่อโจทก์เป็นผู้ถือและชื่กร่อมทั่วไป พร้อมทั้งเขียนเป็นคำสั่งว่า Account payee only ไปเข้าบัญชีของผู้อื่นโดยเชื่อว่าเป็นตัวแทนโจทก์ ย่อมถือได้ว่าธนาคารจำเลยประมาทเลินเล่อ แม้ธนาคารจำเลยจะสุจริตจริง แต่เมื่อปรากฏว่า

นายกุลาม เอ. ดูเซ็น ไม่มีสิทธิในเช็คนั้น ธนาคารจำเลยก็ควร รับผิดชอบโดยผู้เป็นเจ้าของ อันแท้จริงแห่ง เช็คนั้น กรณีจึงไม่เข้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1000 ดังที่จำเลยต่อสู้ ฎีกาจำเลยยังไม่ขึ้น พิพากษายืนในผลที่ให้จำเลยแพ้คดีโจทก์"

เมื่อพิจารณาคำพิพากษาศาลฎีกาจึงกล่าว เห็นว่า สารสำคัญอยู่ที่ศาลฎีกาถือว่า ข้อความว่า "เข้าบัญชีผู้รับเงินเท่านั้น" หรือ "a/c payee only" เป็นคำสั่งห้ามของ ห้ามเปลี่ยนมือ ซึ่งมีผลทำให้เช็คฉบับนั้นโอนต่อไปไม่ได้อีก แม้ธนาคารจะเชื่อโดยสุจริต ว่าผู้ให้นำเช็คมาเข้าบัญชี เป็นตัวแทนโจทก์ก็ตาม ธนาคารก็ยังคงรับผิดชอบ

ท่านศาสตราจารย์ จิตติ ทิงศภพิทย เห็นว่า เช็คชื่กร่อมที่ระบุข้อความเช่นนี้ เมื่อผู้สั่งจ่าย เป็นผู้กำหนดจะมีผล เป็นการห้ามโอนตามมาตรา 917 วรรค 2¹ ดังนั้น หาก ผู้รับ เช็คประสงค์จะ โอนเช็คชื่กร่อมที่มีข้อความเช่นนี้ต่อไป ก็จะไม่โอนโดยการสลักหลังและ จะให้มีผลอย่างการโอนตัว เงินซึ่งผู้รับ โอนอาจมีสิทธิดีกว่าผู้โอนไม่ได้เท่านั้น แต่ยังคงโอน กันได้ โดยวิธีการและได้ผลอย่างการโอนสิทธิเรียกร้องอย่างอื่น ทั่วไป ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 303, 306²

เหตุผลของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4/2512 จึงกล่าว ทลอดจนความเห็นของนักกฎหมาย ที่กล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาคดีแล้วก็มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือ แต่อย่างไรก็ตาม คำพิพากษานี้ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติแก่ธนาคารพาณิชย์ เพราะในทางปฏิบัติแล้วการชื่กร่อมเข้าบัญชี ผู้รับเงินเช่นนี้ อาจมิได้ตั้งกรณีผู้สั่งจ่าย ซึ่ง เขียนไว้ทั้งแก่คนหรือผู้ทรง เป็นผู้เขียนเอง ฉะนั้น หากถือว่าการชื่กร่อมดังกล่าวมีความหมายห้ามเปลี่ยนมือตามมาตรา 917 วรรค 2 แล้วก็จะมิผลใช้ เฉพาะกรณีผู้สั่งจ่าย เป็นผู้เขียนเท่านั้น และการตีความของศาลฎีกาจึงกล่าว นี้ ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากเกิดขึ้น ก็คือ เมื่อผู้ทรงลงชื่กร่อมชนิดนี้ลงในเช็คของคนแล้ว ต่อมาหากสลักหลังต่อไปยังบุคคลที่สาม เมื่อผู้รับโอนนำเช็คฉบับไปติดต่อกับธนาคาร เช่น นำ ไปเข้าบัญชีที่ธนาคาร เพื่อให้เรียกเก็บ ธนาคารก็จะปฏิเสธ ไม่ยอมเรียกเก็บเงินให้เนื่องจาก ธนาคาร ไม่อาจทราบได้ว่าผู้สั่งจ่ายหรือผู้ทรงบุคคลใด เป็นผู้เขียนข้อความนี้ ธนาคารเกรง

¹ จิตติ ทิงศภพิทย, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชีเดินสะพัด ทรัพย์เงิน, หน้า 88.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

ว่าหากมีปัญหว่า ลูกค้าไม่มีสิทธิในเช็คแล้ว ธนาคารอาจจะต้องรับผิดชอบค่าพิพาทหากงักกล่าว และถึงแม้ถ้าหากผู้ทรงจะมีได้โอนเช็คฉบับนั้นให้แก่ใครเลย แต่นำเช็คฉบับนั้นไปขายลคให้ แก่ธนาคาร ธนาคารก็ไม่อาจรับซื้อไว้ได้ เพราะเมื่อศาลฎีกาตีความเช่นนี้แล้ว ก็มีผลทำให้ไม่อาจสลักหลัง โอนสิทธิเรียกร้องตามเช็คฉบับนั้นมาให้แก่ธนาคารเป็นผู้ทรงต่อไปได้ หรือ แม้แต่จะนำเช็คประเภทนี้มาโอนให้ธนาคาร เพื่อชำระหนี้ที่ผู้ทรงมีอยู่กับธนาคารก็ยังไม่อาจ ทำได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหว่า ถ้าผู้ทรง เป็นผู้เขียนข้อความเช่นนี้ลงบนเช็คชื่กร่อมจะมีผล อย่างไร เป็นที่แน่นอนว่าจะบังคับตามมาตรา 917 วรรค 2 ไม่ได้ และจะถือว่าเป็นการ ชื่กร่อมห้ามเปลี่ยนมือตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 995 (3) ก็ไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะมีได้ใช้ถ้อย คำโดยเฉพาะว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" ดังที่กฎหมายบัญญัติไว้อย่างดีที่สุดก็อาจจะถือว่าเป็นถ้อย คำห้ามสลักหลังต่อไป ตามมาตรา 923 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งผลตามมาตรา 923 บ่อมแตกต่างกับมาตรา 917 วรรค 2

ในปัญหากงักกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่า โดยที่กฎหมายตัวเงินบัญญัติขึ้นดี เพื่อสนอง ความต้องการในการใช้ตัวเงินเป็นเครื่องมือในการชำระหนี้ของพ่อค้า นักธุรกิจ ซึ่งต้องการ ความสะดวกรวดเร็ว และปลอดภัย ดังนั้น กฎหมายตัวเงินจึงจำเป็นต้องบัญญัติถึงการโอน ตัวเงินให้กระทำได้ง่าย สะดวกรวดเร็ว และปลอดภัยแก่ผู้รับโอน โดยได้บัญญัติถึงการโอน ตัวเงินไว้ต่างหาก แยกจากการโอนสิทธิเรียกร้องทั่วไป ซึ่งเป็นวิธีการที่ยุ่งยากและล่าช้า การที่มีบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องเหล่านี้ ก็เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการใช้ตัวเงิน กงักกล่าวข้างต้น เมื่อเจตนารมณ์ของกฎหมายตัวเงินเป็นเช่นนี้แล้ว การตีความกฎหมายใน ลักษณะตัวเงินตามมาตราต่าง ๆ จึงไม่ควรตีความกว้างจนไปจำกัดสภาพการโอนแบบตัวเงิน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของตัวเงิน นั่นคือ ถ้าหากไม่มีกฎหมายในมาตราใดบัญญัติไว้อย่างชัดแจ้ง ว่าข้อความเช่นนี้จะส่งผลทำให้ตัวเงินนั้นไม่อาจโอนกับได้แบบตัวเงิน แล้วก็ไม่สมควรไปตี ความเช่นนั้น ดังนั้น ในเรื่องชื่กร่อมที่ระบุ "เข้าบัญชีผู้รับเงิน" หรือ "เข้าบัญชีผู้รับเงิน เท่านั้น" เมื่อผู้สั่งจ่ายเป็นผู้เขียนไว้ ก็ไม่สมควรจะถือว่าเป็นการแสดงเจตนาห้ามโอนตามมาตรา 917 วรรค 2 ซึ่งจะมีผลทำให้เช็คชื่กร่อมชนิดนี้ สิ้นสภาพการโอนแบบตัวเงินไป นอกจากนี้ การตีความมาตรา ๘๙๑ ก็ไม่สมควรตีความอย่างเคร่งครัด จนทำให้ข้อความบางประการซึ่ง

¹ "มาตรา 899 ข้อความกั้นใจซึ่งมิได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายลักษณะนี้ ถ้า เขียนลงในตัวเงิน ท่านว่าข้อความอันนี้หาเป็นผลอย่างหนึ่งอย่างใดแก่ตัวเงินนั้นไม่"

จะเป็นประโยชน์แก่กฎหมายตัวเงิน ต้องมีอันไม่มีลืมนอกจากนี้ กฎหมายในเรื่องเช็คชื่กร่อมมัญญัติขึ้น เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้เป็นคู่กรณีในเช็ค เช่น ผู้รับเงิน ผู้ทรงผู้สั่งจ่าย

จากเหตุดังกล่าวข้างต้นทั้งหมด ประกอบกับทางปฏิบัติตลอดจนแนวความคิดในเรื่องนี้ของนักกฎหมายอังกฤษ ผู้เขียนเห็นว่า นอกจากผู้สั่งจ่ายจะเป็นผู้เขียนคำว่า "a/c payee" หรือ "a/c payee only" ได้แล้วผู้รับเงินหรือผู้ทรงก็น่าจะทำได้ด้วย และข้อความเหล่านี้เมื่อปรากฏบนเช็คชื่กร่อมแล้ว ก็มีผลเป็นเพียงคำแนะนำ (instruction) ไปยังธนาคาร ห้างธนาคารผู้จ่ายและธนาคารผู้เรียกเก็บ ให้ใช้ความระมัดระวังในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินมากกว่ากรณีปกติโดยข้อความนี้ไม่มีผลไปจำกัดลักษณะการโอนเปลี่ยนมือแบบตัวเงิน ของเช็คชนิดนี้ได้ เพียงแต่ให้ธนาคารผู้ที่เกี่ยวข้องกับเช็คที่มีข้อความประเภทนี้พึงใช้ความระมัดระวังในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินและถ้าหากมีการเขียนข้อความชนิดนี้ลงบนเช็คระบุชื่อโดยมิได้ขีดฆ่าคำว่า "หรือผู้ถือ" เห็นว่าเช็คที่มีลักษณะเช่นนี้ มิใช่เช็คผู้ถือ เนื่องจากข้อความที่ว่า "a/c payee หรือ a/c payee only" มีความสำคัญมากกว่า คำว่า "ผู้ถือ" ดังที่ศาลอังกฤษได้วินิจฉัยไว้ในคดี *House Property Co. of London Ltd. and others v. London County and Westminster Bank Ltd. (1915)*

อย่างไรก็ดี ในปัญหาเรื่องเช็คชื่กร่อมระบุว่า a/c payee หรือ a/c payee only นี้ ได้มีคำพิพากษาฎีกาอีกฉบับหนึ่ง วินิจฉัยถึงปัญหานี้ไว้ ดังปรากฏในคำพิพากษาฎีกาที่ 2742/2525 ระหว่าง นายอดิน รุจิจรเกษ โจทก์ นายจิระนันท์ เศษเสณ กับพวก จำเลย ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า

"ข้อเท็จจริงยุติตามที่ศาลล่างทั้งสองพึงตกลงกันว่า เช็คเอกสารหมาย จ. 2 มีจำเลยที่ 1 ลงลายมือชื่อเป็นผู้สั่งจ่าย จ่าย คุณพี่หมา นนทศิลา หมายถึงจำเลยที่ 2 และได้ขีดฆ่าคำว่าหรือผู้ถือ และชื่กร่อมระบุไว้กลางเส้นที่ชื่กร่อมว่า "payee only" ซึ่งหมายความว่า เป็นเช็คที่จำเลยที่ 1 จ่ายให้จำเลยที่ 2 นำเข้าบัญชีของจำเลยที่ 2 เท่านั้น คำ payee only นี้ จำเลยที่ 1 แปลความว่าเช็คเอกสารหมาย จ.2 จะโอนให้แก่ผู้อื่นไม่ได้ และโจทก์ก็รับว่าเป็นเช็คห้ามเปลี่ยนมือ จึงถือได้ว่าเช็คเอกสารหมาย จ.2 นี้ จำเลยที่ 1 ได้เขียนคำอื่นอันได้ความทำนองเดียวกับคำว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" ลงในก้านหน้าตัวเงิน

นั้นแล้ว จำเลยที่ 2 โอนเช็คให้โจทก์โดยการสลักหลังและส่งมอบแล้ว โจทก์ให้ธนาคารเรียกเก็บเงินจากจำเลยที่ 1 เพื่อเข้าบัญชีโจทก์ โจทก์ฎีกาว่า จำเลยที่ 1 เป็นผู้สั่งจ่ายต้องรับผิดชอบเพื่อความในตั๋วเงินนั้น พิเคราะห์แล้วเห็นว่า เช็คเอกสารหมายเลข จ.2 จำเลยที่ 1 สั่งจ่ายให้จำเลยที่ 2 นำเข้าบัญชีของจำเลยที่ 2 เท่านั้น เขียนคำ **payee only** ซึ่งมีความพาดนองเกี่ยวกับ "เปลี่ยนมือไม่ได้" หรือ "ห้ามเปลี่ยนมือ" เช็คเอกสารหมายเลข จ.2 จึงเปลี่ยนมือไม่ได้ โจทก์ไม่ใช่ผู้รับเงิน จะอ้างว่าเป็นผู้ทรงโดยการรับเช็คดังกล่าวหาได้ไม่ จำเลยที่ 1 ไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์"

ท่านอาจารย์อมพร ๗ ตะกั่วทุ่ง ได้มีบันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวไว้ว่า

"1. เช็คพิพาทมีคำว่า เปลี่ยนมือไม่ได้ หรือ ห้ามเปลี่ยนมือ โดยจำเลยที่ 1 ผู้สั่งจ่ายเป็นผู้เขียนข้อความดังกล่าว จึงมีผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 917 วรรค 2 คือ โอนให้กันด้วยสลักหลังและส่งมอบตามมาตรา 917 วรรคแรก, 919 ไม่ได้ หากผู้รับเงินจะโอนก็ต้องโอนให้กันได้แต่โดยรูปการและด้วยผลอย่างการโอนสามัญตามมาตรา 306 อันว่าด้วยการโอนสิทธิเรียกร้องทั่วไป

2. เมื่อจำเลยที่ 2 ผู้รับเงินโอนเช็คให้โจทก์ผู้รับโอนโดยการสลักหลังและส่งมอบ ตามมาตรา 917 วรรคแรก, 919 จึงชักข้อบทบัญญัติมาตรา 917 วรรค 2 ผลการโอนย่อมไม่ผูกพันจำเลยที่ 1 ผู้สั่งจ่าย เพราะถือได้ว่าโจทก์ไม่เป็นคู่สัญญาและไม่เป็นหนี้สัมพันธ์กับจำเลยที่ 1"

จากบันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจะเห็นว่า นักกฎหมายไทยมีความเห็นเกี่ยวกับเช็คชื่กรอ **a/c payee** หรือ **a/c payee only** ซึ่งผู้สั่งจ่ายเป็นผู้กระทำลงไปว่า เป็นข้อกำหนดห้ามโอนตามมาตรา 917 วรรค 2 ซึ่งมีผลทำให้การโอนเช็คลักษณะเช่นนี้ต้องโอนให้กันโดยรูปการและด้วยผลอย่างการโอนหนี้สามัญ ตามมาตรา 306 จึงจะมีผลผูกพันผู้สั่งจ่ายให้ต้องรับผิดชอบต่อความในตั๋วเงิน ตามมาตรา 900 และมีนักกฎหมายบางท่านมีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไปว่า ถ้าหากมีการโอนเช็คฉบับนี้ จากผู้รับเงินไปยังบุคคลที่สามและต่อ ๆ ไปแล้ว แม้การโอนนั้นจะเป็นโดยวิธีการสลักหลังและส่งมอบแบบการโอนตั๋วเงินก็ตาม แต่ในระหว่างผู้โอนและผู้รับโอนแล้ว การโอนเช่นนี้ใช้ได้ มีผลบังคับให้ผู้โอน

ต้องรับผิดชอบต่อความในเช็คนั้นคือ ผู้รับโอนนั้นก็คือ เช็คที่มีข้อกำหนดห้ามโอนโดยผู้สั่งจ่ายนี้ยังสามารถโอนโดยวิธีการโอนแบบตัว เงินได้ เพียงแต่ไม่มีผลบังคับถึงตัวผู้สั่งจ่ายเท่านั้น ตัวอย่าง เช่น

หนึ่ง สั่งจ่ายเช็คเช็คพร้อมระบุว่า a/c payee ชื่อบัญชีว่า "หรือผู้ถือ" ออกระบุให้ สอง เป็นผู้รับเงิน สองสลักหลังโอนเช็คมอบให้แก่สาม สามโอนเช็คให้แก่สี่ สี่นำเช็คเข้าบัญชีของคนที่ธนาคาร (Collecting bank) เพื่อให้ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็ค ธนาคารผู้จ่ายปฏิเสธการจ่ายเงิน ในกรณีเช่นนี้ สี่ไม่อาจเรียกให้หนึ่งรับผิดชอบต่อเงินตามเช็คได้ เพราะการโอนเช็คจากสองถึงสี่นั้นขัดต่อบทบัญญัติในมาตรา 917 วรรค 2 การโอนจึงไม่มีผลผูกพันกับผู้สั่งจ่าย หนึ่งไม่ต้องรับผิดชอบต่อสี่ แต่สองและสามยังคงต้องรับผิดชอบต่อความในตั๋วเงินต่อสี่อยู่ และหากสามใช้เงินให้แก่สี่ไปแล้ว สามก็มีสิทธิบังคับให้สองใช้เงินให้แก่สามเท่ากับจำนวนที่สามจ่ายให้แก่สี่ไป

จะเห็นได้ว่า การแปลความกฎหมายในมาตรา 917 วรรค 2 ในลักษณะเช่นที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นการแปลความกฎหมายในลักษณะที่ทำให้กฎหมายมีผลบังคับและมีเหตุมีผลน่าสนับสนุน นอกจากนี้ก็กฎหมายบางท่อนยัง เห็นว่าการห้ามโอนเช็คโดยผู้สั่งจ่ายตามมาตรา 917 วรรค 2 ก็ดี หรือการที่ผู้ทรงเช็คเช็คพร้อมระบุข้อความ "ห้ามเปลี่ยนมือ" ตามมาตรา 995 (3) ก็ดี หรือการระบุห้ามสลักหลังโอนเช็คของผู้สลักหลังตามมาตรา 923 นี้ มีผลทำให้ผู้รับโอนเช็คดังกล่าวไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอนตามมาตรา 999 ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า เป็นความเห็นที่เข้าใจยาก และบ่งชี้ชัดอย่างยิ่ง

2. เช็คเช็คพร้อมระบุข้อความ "ห้ามเปลี่ยนมือ" (not negotiable)

เช็คประเภทนี้ เป็นไปตามมาตรา 995 (3) ซึ่งมีบัญญัติว่า

"เช็คเช็คพร้อมทั่วไปก็ดี เช็คเช็คพร้อมเฉพาะก็ดี ผู้ทรงจะเติมคำว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" ก็ได้"

เช็คที่มีข้อความเช่นนี้ ทางปฏิบัติในหมู่บุคคลธรรมดาผู้ใช้เช็คมักไม่นิยมใช้ข้อความนี้ แต่ในหมู่ธนาคาร ธนาคารเงินต่าง ๆ จะพบมีการใช้เช็คที่มีข้อความนี้มาก มาตรา 995 (3) นี้ ให้สิทธิแก่ผู้ทรงเช็คทุกคน ที่จะจดแจ้งคำว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" ลงไว้ในเช็คนั้นได้ คำว่า ผู้ทรงนี้ ย่อมมีความหมายตามมาตรา 904 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คืออาจเป็นผู้รับเงิน หรือผู้สลักหลังหรือเป็นผู้ถือก็ได้ทั้งสิ้น

ผลของการเช็คพร้อม "ห้ามเปลี่ยนมือ" ตามมาตรา 995 (3) ประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ นี้ มีอยู่ในมาตรา 999¹ ซึ่งบัญญัติว่า

"มาตรา 999 บุคคลใดได้เช็คเช็คพร้อมของเขามาซึ่งมีคำว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ"
ห้ามว่าบุคคลนั้นไม่มีสิทธิในเช็คนั้นยิ่งไปกว่า และไม่สามารถให้สิทธิในเช็คนั้นต่อไปได้ก็กว่า
สิทธิของบุคคลอื่นคนใดเช็คของ เขามา"

ตามมาตรา 999 นี้ หมายความว่า ผู้รับโอนเช็คเช็คพร้อมนี้มีคำว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ"
อยู่ จะไม่มีสิทธิดีกว่าบุคคลที่โอนเช็คนั้นมาให้แก่ตน กล่าวคือ จะไม่ได้รับความคุ้มครองตาม
มาตรา 916 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นเอง ฉะนั้น หากสิทธิของผู้โอนมีความ
บกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ผู้รับโอนก็จะต้องรับเอาข้อบกพร่องแห่งสิทธินั้นไปด้วย² เป็น
ที่น่าสัง เกตว่า เช็คเช็คพร้อมประเภทนี้มิได้ทำให้สภาพการ เปลี่ยนมือแบบตัวเงินสิ้นไป³ นั่นคือ
เช็คดังกล่าวยังคงหมุนเวียนเปลี่ยนมือได้ ไม่ถือว่าเป็นการห้ามโอนตามมาตรา 917 วรรค 2
เพียงแต่เป็นการวางข้อกำหนดห้ามเปลี่ยนมือในเช็คเช็คพร้อมนั้น ซึ่งจะทำให้ผู้รับโอนคนแรก
และคนต่อ ๆ ไป ไม่มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง ตามมาตรา 916 ประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ เท่านั้น ตัวอย่างเช่น เช็คออกให้แก่ผู้ถือ ที่มีเช็คพร้อมว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ"
ถูกขโมยไป และคนร้ายได้เอาไปซื้อสินค้าจากพ่อค้า โดยพ่อค้าได้รับเช็คนั้นเอาไว้โดยสุจริต
เช่นนี้ พ่อค้าจะต้องคืนเช็คแก่ผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง (the true owner of the Cheque)
ไป⁴

มาตรา 995 (3) นี้เมื่อนำเปรียบเทียบกับ Bills of Exchange Act, 1882
ของอังกฤษตรงกับมาตรา 77 (4) และมาตรา 999 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็มีข้อ

¹บ.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย
ตัวเงิน, (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2522 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2522) หน้า 166.

²จิตติ คิงศกพิชัย, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชีเคียบสะพัก ตัวเงิน, หน้า 137.

³C.B. Drover and R.W.B. Bosley, Sheldon's Practice and Law of
Banking, p.40.

⁴David A.L. Smout, Chalmers on Bills of Exchange, 269.

ความทรงกัมมาชรา 81 ของกฎหมายตั๋วเงินของอังกฤษจึงกล่าว¹

ผลของเช็คชักร่อม "ห้ามเปลี่ยนมือ" ที่มีต่อการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินของธนาคาร

โดยที่เช็คชักร่อม "ห้ามเปลี่ยนมือ" นี้ต่างจากเช็คชักร่อมโดยทั่วไป จึงมีปัญหว่า เช็คชักร่อมชนิดนี้ จะมีผลทำให้การจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินของธนาคารต่างไปจากเช็คชักร่อมโดยทั่วไปหรือไม่ เนื่องจากกฎหมายมิได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงิน สำหรับเช็คประเภทนี้ไว้ต่างหาก ผู้เขียนเห็นว่าหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินของธนาคาร ก็คงเป็นไปตามมาตรา 997, 998 และ 1000 ด้วยเหมือนกัน นั่นคือธนาคารทั้งธนาคารผู้จ่ายและธนาคารผู้เรียกเก็บยังคงได้รับการคุ้มครองในกรณีจ่ายเงินหรือเรียกเก็บเงินจากเช็คชักร่อม "ห้ามเปลี่ยนมือ" สำหรับลูกค้าของตน ธนาคารผู้เรียกเก็บไม่เสียสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองถึงแม้ว่าธนาคารนั้นจะเรียกเก็บเงินตามเช็คชักร่อม "ห้ามเปลี่ยนมือ" ให้แก่ลูกค้า ซึ่งไม่ใช่ผู้รับเงินก็ตาม เว้นแต่ธนาคารจะได้ทำการเรียกเก็บเงินโดยประมาณเงินแล้ว สำหรับธนาคารผู้จ่ายหากจ่ายเงินตามเช็คไปเป็นเงินสดหรือยอมแลกเปลี่ยนเช็คของธนาคารกับเช็ค "ห้ามเปลี่ยนมือ" แล้ว ธนาคารก็จะไม่ได้ความคุ้มครองตามกฎหมาย²

มีคดีตัวอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ เกี่ยวกับผลของการชักร่อมเช็คว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" ต่อการเรียกเก็บเงินของธนาคาร

¹ คัมภีร์ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, กรมร่างกฎหมาย.

² C.B.Drover and R.W.B. Bosley, Sheldon's Practice and Law of Banking, p.41.

1. คดี Motor Traders Gauranteed Corporation Ltd. v. Midland Bank (1937)¹

ข้อเท็จจริงปรากฏว่า บริษัทขายรถยนต์ ชื่อ Turner ใน Bristol มีบัญชีอยู่ในธนาคารจำเลย นาย Turner ได้ชักนำให้โจทก์เขียนเช็คจำนวน 189 ปอนด์ 5 ชิลลิง โดยขีดคร่อม "ห้ามเปลี่ยนมือ" ให้แก่บริษัทขายรถยนต์อีกบริษัทใน Bristol ชื่อ Welsh & Co. เป็นคำซื้อรองจากบริษัทดังกล่าว โดยให้ นาย Turner เข้าซื้อต่อ นาย Turner ได้ปลอมลายมือชื่อของผู้รับเงิน (บริษัท Welsh & Co.) และสลักหลังเช็คแล้วนำเช็คฉบับนี้เข้าในบัญชีของคนที่ธนาคารจำเลย โดยกล่าวว่าคนได้รับโอนเช็คนี้มา พนักงานเก็บเงินของธนาคารได้สอบถาม นาย Turner และ นาย Turner ได้ให้คำทอมจนเป็นที่พอใจ พนักงานเก็บเงินได้พิจารณาบัญชีของ นาย Turner ในสมุดของธนาคารและพบว่ามีการติดต่อกับบริษัท Welsh & Co. มาก่อนหลายครั้ง รวมทั้ง เช็คฉบับหนึ่งก็จ่ายให้บริษัทจำนวน 484 ปอนด์ 10 ชิลลิง ซึ่งนาย Turner ชี้แจงว่า เกี่ยวข้องกับเช็คที่ นาย Turner นำมาเข้าบัญชีนี้ในที่สุดพนักงานเก็บเงินได้ยอมรับเช็คเข้าในบัญชีของ นาย Turner และต่อมาได้มีการเรียกเก็บเงินตามเช็คได้ในที่สุด

ปรากฏว่าในช่วงเวลา 6 เดือน ที่มีการเปิดบัญชีดังกล่าว ธนาคารผู้จ่ายได้เคยปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คที่ นาย Turner นำมาเข้าบัญชีแล้ว ถึง 35 ฉบับ และมีบางฉบับเท่านั้นที่มีการจ่ายเงินเมื่อมีการนำเช็คมายื่นใหม่อีกครั้ง ซึ่งเช็คแต่ละฉบับก็มีจำนวนเงินมากด้วย

ธนาคารได้กำหนดหลักไว้ว่า ผู้จัดการสาขามีหน้าที่ที่จะตัดสินว่า เช็คของบุคคลที่ 3 ในลักษณะนี้ ธนาคาร จะยอมรับให้นำเข้าบัญชีของลูกค้าหรือไม่

โจทก์ฟ้องคดีนี้เรียกค่าเสียหายความจำนนวนเงินที่ธนาคารได้เรียกเก็บเงินตามเช็ค ธนาคารอ้างความคุ้มครองตามมาตรา 82

คำพิพากษา

ศาลตัดสินว่า

(1) การละเมิดหลักเกณฑ์ของธนาคารโดยธนาคารเองเพียงอย่างเดียวมิได้

¹ Motor Traders Gauranteed Corporation Ltd. v. Midland Bank (1937) 4 All E.R. 90; 157 L.T. 498.

แสดงว่าธนาคารประมาณเงินแล้ว แม้ลูกค้าจะมีสิทธิที่จะให้ธนาคารปฏิบัติตามหลักเกณฑ์นั้น โดยเคร่งครัดก็ตาม

(2) แต่เมื่อพิจารณาหลักฐานของธนาคารเกี่ยวกับ นาย Turner แล้ว ธนาคารควรจะให้ทำการตรวจสอบก่อนที่ธนาคารจะรับเช็คของลูกค้าเข้าบัญชี ดังนั้นการที่ธนาคารไม่อาจพิสูจน์ได้ว่า ตนเองมิได้กระทำการโดยประมาณ ตามมาตรา 82 ธนาคารจึงต้องรับผิดชอบตามฟ้อง

ผู้พิพากษา Goddard กล่าวว่า

"ไม่อาจถือได้ว่า ในทุกกรณี ธนาคารมีหน้าที่ที่จะต้องสอบถามผู้รับเงินหรือผู้ส่งจ่ายเช็คเสมอไป และความคุ้มครองตามมาตรา 82 ที่ธนาคารจะได้รับนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่า ธนาคารจะต้องสอบถามบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่กล่าวข้างต้นก่อนแต่อย่างใด เพราะในบางกรณี ธนาคารอาจมีข้อมูลเพียงพออยู่แล้ว ซึ่งในคดีนี้หากหลักฐาน ของธนาคารเองเกี่ยวกับประวัติของเช็คที่ นาย Turner นำมาเข้าบัญชีแตกต่างจากในคดีนี้แล้วก็น่าจะถือได้ว่า การสอบถามของพนักงานเก็บเงินนั้นเพียงพอแล้ว แต่ข้อเท็จจริงกลับเป็นว่า นาย Turner เคยถูกธนาคารผู้จ่ายปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คที่ตนนำมาเข้าบัญชีหลายครั้ง ซึ่งเป็นเช็คที่มีจำนวนเงินมาก กรณีนี้ พนักงานเก็บเงินควรจะปรึกษากับผู้จัดการก่อนตามระเบียบของธนาคาร แต่ก็ได้หมายความว่า โจทก์หรือบุคคลใดก็ตาม ซึ่งทรัพย์สินของตนถูกโอนไป มีสิทธิบังคับให้ธนาคารปฏิบัติตามระเบียบโดยเคร่งครัดเสมอ ไป เนื่องจากธนาคารไม่มีหน้าที่นี้แต่อย่างใด ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า การกระทำแต่ละอย่าง เป็นการเพียงพอที่จะทำให้ธนาคารหลุดพ้นความรับผิดชอบของตนที่มีต่อลูกค้าของตน หรือ ลูกค้าอื่นเพียงใด"

จะเห็นได้ว่าในคดีนี้ที่ศาลตัดสินให้ธนาคารจำเลยต้องรับผิดชอบต่อธนาคารจะได้สอบถามเกี่ยวกับเช็คที่ลูกค้านำมาเข้าบัญชีแล้วก็ตาม แต่การที่เช็คส่วนใหญ่ของ นาย Turner ปรากฏแก่ธนาคารว่าได้รับการปฏิเสธการจ่ายเงินจากธนาคารผู้จ่ายอยู่เสมอ ศาลจึงเห็นว่าธนาคารควรใช้ความระมัดระวังยิ่งขึ้น

คดี Crumplin v. London Joint Stock Bank Ltd. (1913)¹

โจทก์เป็นนายหน้าซื้อขายหุ้น ได้จ้าง นาย Rands ให้ทำงานเป็นทั้งผู้จัดการ พนักงานบัญชี และพนักงานเก็บเงินของตน นาย Rands ได้แนะนำลูกค้าให้แก่โจทก์ โดยได้รับค่านายหน้าครึ่งหนึ่งจากโจทก์ ในปี 1909 นาย Rands ได้แนะนำ นาย Davies แก่โจทก์และได้มีการทำธุรกิจกัน ในวงเงินไม่มากนัก ในช่วงปี 1909 - 1913 นาย Rands ได้ทำเป็นธุรกิจโดยใช้ชื่อ นาย Davies กับโจทก์โดยพลการ และเมื่อมีผลประโยชน์เกิดขึ้นแก่ตน นาย Rands ก็จะเขียนเช็คส่งจ่ายให้แก่ นาย Davies โดยให้โจทก์เซ็นชื่อในเช็ค โดยมีการขีดคร่อมว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" เช็ค 2 ฉบับ มีการเซ็นด้วยว่า "หรือตัวแทน" นาย Rands ได้สลักหลังชื่อ นาย Davies ลงในเช็ค แล้วนำเข้าบัญชีของตนในธนาคารจำเลยและที่สาขา Fen Church Street

เมื่อการทุจริตถูกเปิดเผย โจทก์ได้ฟ้องคดีนี้โดยอ้างว่า ธนาคารประมาณเงินเลอในการนำเช็คที่มีข้อความว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" ที่ส่งจ่ายแก่บุคคลหนึ่ง ไปเข้าในบัญชีของอีกบุคคลหนึ่ง

คำพิพากษา

ศาลตัดสินว่า การขีดคร่อมว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" เป็นเพียงข้อพิจารณาข้อหนึ่งในจำนวนข้อพิจารณาทั้งหลายว่า ธนาคารที่เรียกเก็บเงินตามเช็คประมาณเงินเลอหรือไม่เท่านั้น และจากข้อเท็จจริงในคดีนี้ ถือว่าธนาคารมิได้ประมาณเงินเลอแต่อย่างใด

ผู้พิพากษา Pick ford กล่าวว่า

"ข้อเท็จจริงเพียงที่ว่า ธนาคารได้ยอมรับเช็คขีดคร่อมว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" ไม่อาจถือเป็นข้อวินิจฉัยว่าธนาคารประมาณเงินเลอได้ ความบัพยอกในกรณีให้การให้ความคุ้มครองแก่ธนาคารนั้น ธนาคารจะได้รับความคุ้มครอง หากได้รับเช็คขีดคร่อมมาโดยสุจริต หรือโดยปราศจากความประมาณเงินเลอ ทั้งนี้ กรณีเช็คขีดคร่อมที่มีข้อความ "ห้ามเปลี่ยนมือ" นั้น จึงไม่อาจถือว่า ธนาคารประมาณเงินเลอได้ โดยอาศัยเพียงเหตุที่ว่า ธนาคารได้รับ

¹ Crumplin v. London Joint Stock Bank Ltd. (1913) 30 T.L.R. 99,

เช็คในลักษณะนี้มาเท่านั้น นอกจากนั้นหากธนาคารพิสูจน์ได้ว่าคนใดทำการปลอมโดยถูกต้องแล้ว ก็จะต้องว่าธนาคารประมาทเลินเล่อไม่ได้เช่นกัน การพิจารณาจึงต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดี ในคดีนี้ธนาคารนี้เป็นธนาคารที่มีชื่อเสียงของโลกธนาคารหนึ่งและได้ให้ข้อเท็จจริงว่า การรับเช็คฉบับนี้เป็นเรื่องปกติของธนาคาร ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าจำนวนเงินตามเช็ค ช่วงเวลาที่มีการนำเช็คมาขึ้นและอื่น ๆ จะเพียงพอที่จะทำให้ธนาคารต้องสอบถามหรือไม่เพียงใด เช่น กรณีที่บัญชีถูกเปิดขึ้นด้วยเงินไม่มากนัก แล้วต่อมาได้มีการนำเช็คจำนวนเงินที่มากมาเข้าบัญชี กรณีนี้ก็เห็นว่าธนาคารจะต้องการทำสอบถาม แต่ถ้าหากเช็คเป็นเพียงเงินจำนวนไม่มากนัก โดยนำมาขึ้นเงินสม่ำเสมอ ในระยะเวลาพอสมควรแล้ว ธนาคารก็มีเหตุผลเพียงพอที่จะไม่ต้องสอบถามแก่อย่างไร"

3. คดี Penmount Estates Ltd. v. National Provincial Bank Ltd. (1945)¹

ข้อเท็จจริงในคดีนี้ คือ นายความได้นำเช็คชื่กร่วมว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" และสั่งจ่ายให้แก่โจทก์เข้าบัญชีประเภทลูกความของตนในธนาคารจำเลย โดยนายความได้ปลอมการสลักหลังบนเช็ค เมื่อธนาคารได้สอบถามสาเหตุที่นายความได้นำเงินของบุคคลที่ 3 เข้าในบัญชีของตน นายความได้แจ้งว่า ผู้รับเงินไม่มีบัญชีเงินฝาก ตนจึงขอให้ผู้รับเงินสลักหลังเช็คเข้าในบัญชีของตนก่อน เพื่อที่ตนก็จะได้สั่งจ่ายเช็คคืนเงินดังกล่าวแก่ลูกความ โดยหักค่านายของตนออกจากเงินจำนวนนี้ ศาลตัดสินว่า ธนาคารไม่ได้ประมาทเลินเล่อ

จากที่กล่าวมาข้างต้น เกี่ยวกับข้อควรคำนึงในการจ่ายและเรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่วมของธนาคาร รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของธนาคาร จะเห็นว่า ประเด็นที่ทำให้ธนาคารจะต้องรับผิดชอบเป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง ก็คือธนาคารได้ใช้ความระมัดระวังเพียงใดในการทำหน้าที่ของธนาคาร คำพิพากษาต่าง ๆ ตลอดจน ความเห็นของบัณฑุกฎหมายเป็นการชี้ให้เห็นว่าธนาคารควรปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างไร ธนาคารจึงจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายโดยในขณะเดียวกันธนาคารก็ได้รักษามลประโยชน์ลูกค้าของธนาคารด้วย คำพิพากษาศาลอังกฤษในบางเรื่อง แม้จะไม่เคยเป็นปัญหาขึ้นสู่ศาลไทยก็ตาม แต่ก็อาจเป็น

¹ Penmount Estates Ltd. v. National Provincial Bank Ltd. (1945)

ประโยชน์ในการปฏิบัติงานของธนาคาร เพื่อความปลอดภัยแก่ธนาคารเอง อย่างไรก็ตาม การกำหนดหน้าที่ให้แก่ธนาคารที่จะต้องให้ความระมัดระวังในเรื่องต่าง ๆ อันเกี่ยวกับเช็คที่ธนาคารจะต้องจ่ายหรือเรียกเก็บเงินมากจนเกินไป ก็อาจทำให้การใช้เช็คไม่แพร่หลายเท่าที่ควร เนื่องจากความเคร่งครัดของธนาคารในการปฏิบัติงานอันเป็นผลจากคำพิพากษาของศาลนั่นเอง

ส่วนที่ 3 สิทธิและความรับผิดชอบของธนาคารผู้จ่ายและธนาคารผู้เรียกเก็บ

เมื่อธนาคารได้ปฏิบัติหน้าที่ในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมาย ธนาคารก็จะได้รับความคุ้มครอง แต่หากธนาคารบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่แล้ว ธนาคารก็จะต้องรับผิดชอบตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นกัน ในหัวข้อนี้จะได้พิจารณาถึงสิทธิและความรับผิดชอบของธนาคารผู้จ่ายและธนาคารผู้เรียกเก็บ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบของธนาคารผู้จ่ายและธนาคารผู้เรียกเก็บ

2. สิทธิของธนาคารผู้จ่าย

1. ความรับผิดชอบของธนาคารผู้จ่ายและธนาคารผู้เรียกเก็บ

ธนาคารผู้จ่ายและธนาคารผู้เรียกเก็บจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในกรณีที่ได้ออกเช็คหรือเรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่วมโดยชอบด้วยบทบัญญัติของกฎหมายในมาตรา 997, 998 และ 1000 หากธนาคารปฏิบัติหน้าที่โดยฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ดังกล่าว ธนาคารก็จะต้องรับผิดชอบต่อผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง (the true owner of the Cheque) คำว่า เจ้าของเช็คที่แท้จริงนี้ได้ถูกกล่าวถึงอยู่เสมอในเรื่องเช็คชื่กร่วม ดังนั้นจึงมีปัญหาคำว่า เจ้าของเช็คที่แท้จริงนั้น หมายถึง บุคคลใดซึ่งกฎหมายมีความประสงค์ที่จะให้ความคุ้มครอง

เจ้าของเช็คที่แท้จริง (The true owner of the Cheque)

ในกฎหมายทั่วไปมิได้บัญญัติถึงคำจำกัดความของคำว่า "เจ้าของเช็คที่แท้จริง" ไว้ในมาตราใดเลย แต่มีนักกฎหมายไทยและต่างประเทศได้ให้คำจำกัดความของคำว่า เจ้าของเช็คที่แท้จริงไว้ว่า

"เจ้าของเช็คที่แท้จริง คือ บุคคลที่มีสิทธิอันไม่สามารถปลงเสียได้ในเช็คเหนือบุคคลอื่นใดทั้งสิ้น"¹

"เจ้าของเช็คที่แท้จริง คือ บุคคลที่มีกรรมสิทธิในเช็คและไครชอบครองเช็คนั้นไว้ซึ่งสิทธิของบุคคลผู้นั้นในเช็คอยู่เหนือการเรียกร้องของบุคคลใดทั้งสิ้น"²

ตัวอย่างของบุคคลที่จะเป็น เจ้าของเช็คที่แท้จริง เช่น เช็คร่วมที่มีไครระบุว่า "ห้ามเปลี่ยนมือ" เมื่อเช็คนั้นตกอยู่ในความครอบครองของผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมาย บุคคลผู้นี้ก็จะ เป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็ค (เจ้าของเช็คที่แท้จริง) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีสิทธิเหนือบุคคลอื่นทั้งปวง ผู้รับเงินตามเช็คซึ่งมีการส่งมอบเช็คให้ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยปริยาย ถือว่าเป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริงคนแรก (the first true owner of cheque) ในกรณีที่มีการลิกซ์โมยเช็คไปจากผู้ส่งจ่ายหรือมีการใช้กลฉ้อฉลต่อผู้ส่งจ่ายเพื่อให้ส่งมอบเช็คให้ และไม่มีบุคคลใดมีสิทธิดีกว่าในฐานะเป็น เจ้าของเช็คที่แท้จริงแล้ว ในกรณีเช่นนี้ ถือว่า ผู้ส่งจ่าย เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง³

ในเรื่องเจ้าของเช็คที่แท้จริงนี้ ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยว่า กรณีเช่นในบุคคลใด จึงจะถือชื่อว่าเป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริงได้ ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาดังต่อไปนี้ คือ

1. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1501/2496 ระหว่างบริษัทเฮนรีวอธ จำกัด โจทก์ บริษัทเฮียมเฮงหลี จำกัด ที่ 1 ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ที่ 2 จำเลย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "สำหรับคดีนี้โจทก์ระบุให้บริษัทเฮียมเฮงหลี จำกัด เป็นผู้รับเงิน เจ้าของเช็คอันแท้จริง ถ้ายังไม่ได้ทำการโอนก็เป็นผู้รับเงินนี้เท่านั้น โจทก์ผู้ส่งจ่ายมิใช่ผู้ต้องเสียหายและไม่ใช่เจ้าของเช็คอันแท้จริง ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ใดจ่ายหรือคืนเงินให้แก่ตน"

2. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 143-144/2500 นายสุกใจ เปรมมานนท์ โจทก์ ร้านสหกรณ์พระนคร จำกัดสินไช้ โขย บายเล็ก โบนินท์ ผู้จัดการ จำเลย ศาลฎีกา

¹ เฉลิม ยงบุญเกิด, เช็ค กฎหมายและการปฏิบัติ, หน้า 145 - 146.

² Maurice Megrah and Frank R. Ryder, Byles on Bills of Exchange, p.277.

³ Ibid.

วินิจฉัยว่า "เช็คที่ส่งจ่ายให้แก่ผู้ถือนั้น เมื่อยังไม่ได้ออบให้แก่มือใคร โดยเช็คนั้นหายไปเสียก่อน ผู้ใดได้รับเช็คนั้นไว้โดยไม่สุจริต ผู้ส่งจ่ายย่อมปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้นได้ และถ้าผู้นั้นไปรับเงินตามเช็คจากธนาคารมาแล้ว ผู้ส่งจ่ายก็มีอำนาจเรียกเงินคืนจากผู้นั้นได้"

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาจึงกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า ผู้ส่งจ่ายก็อาจเป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริงได้ แต่ถ้าหากเช็คนั้นได้มีการโอนไปให้แก่ผู้รับเงินแล้ว และอยู่ในความครอบครองของผู้รับเงิน แม้ต่อมาจะปรากฏว่ามีผู้อื่นโดยเช็คไป กรณีเช่นนี้ผู้รับเงินก็ยังคง เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริงอยู่

ในเรื่องความรับผิดชอบในการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินของธนาคารต่อผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริงตามมาตรา 998 และมาตรา 1000 นี้ เป็นความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมาย เพราะความปกติแล้วธนาคารจะมีหน้าที่ที่เฉพาะต่อลูกค้าของตนเท่านั้น ธนาคารไม่มีหน้าที่อย่างใด ๆ ต่อเจ้าของเช็คที่แท้จริงเลย แต่กฎหมายก็ได้กำหนดหน้าที่ให้แก่ธนาคารโดยให้ธนาคารต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของเจ้าของเช็คที่แท้จริงด้วย ในการปฏิบัติงานของธนาคารและในขณะเดียวกัน ธนาคารก็จะต้องไม่ละเลยก่อนหน้าที่ที่จะต้องรักษาดุลประโยชน์ของลูกค้าด้วยเช่นกัน¹

เมื่อกฎหมายบัญญัติถึงความรับผิดชอบของธนาคารอันมีต่อเจ้าของเช็คที่แท้จริงไว้เช่นนี้ จึงมีหน้าที่ที่ควรพิจารณาว่าความรับผิดเช่นนี้เป็นความรับผิดตามสัญญาหรืออย่างไร

เนื่องจากเจ้าของเช็คที่แท้จริงมิใช่เป็นคู่สัญญากับธนาคาร เหมือนกับผู้ส่งจ่าย เพราะมิใช่ลูกค้าของธนาคาร ดังนั้น ความรับผิดของธนาคารต่อผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง จึงเป็นความรับผิดในเรื่องสัญญาไม่ได้ แต่ความรับผิดดังกล่าวเป็นความรับผิดในเรื่องละเมิด เพราะทำให้เจ้าของเช็คเสียหาย² ตามกฎหมายอังกฤษ ความรับผิดของธนาคารในกรณีเช่นนี้ ถือว่าเป็นความรับผิดทางละเมิด (conversion) เช่นกัน³ และถ้าหากเป็น

¹C.B. Drover and R.W.B. Bosley, Sheldon's Practice and Law of Banking, p.51.

²จิตติ ทิงศภิตย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชีเงินฝากและตั๋วเงิน, หน้า 142.

³C.B. Drover and R.W.B. Basley, Sheldon's Practice and Law of Banking, p.48.

ธนาคารผู้จ่าย การที่ธนาคารจ่ายเงินโดยชั้กคอมพิวเตอร์ในมาตรา 997 จนเป็นเหตุให้เจ้าของเช็คที่แท้จริงเสียหายแล้ว นอกจากธนาคารจะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าของเช็คที่แท้จริงแล้ว ธนาคารผู้จ่ายยังไม่มีสิทธิหักบัญชีผู้เคยค้าของทนายในชณะเดียวกันด้วย จะเห็นได้ว่า ในกรณีเช่นนี้ธนาคารจะต้องจ่ายเงินถึง 2 ครั้ง¹

เมื่อความรับผิดดังกล่าวเป็นความรับผิดฐานละเมิดแล้ว ปัญหาที่ควรพิจารณาคือ ไปก็คือ เจ้าของเช็คที่แท้จริงนี้ควรจะได้รับค่าเสียหายเท่าใด ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 865/2508 ระหว่าง นายเซ่ง แซ่ฮ้อ โจทก์ บริษัทธนาคารเกษตร จำกัด จำเลย วินิจฉัยว่า จำเลยเป็นธนาคาร โดยปกติย่อมจะต้องระมัดระวังผลประโยชน์ของลูกค้าแต่จำเลยกลับละเลยต่อหน้าที่อันจะพึงต้องปฏิบัติต่อลูกค้า โดยไม่พยายามจัดการส่งคืนเช็คที่ผู้ส่งจ่ายโดยไม่มีเงินให้แก่โจทก์ ซ้ำยังปล่อยให้เช็คนั้นสูญหายไป ทำให้โจทก์ต้องเสียหายเพราะเช็คนั้นขาดอายุความที่จะฟ้องเอาจากผู้ส่งจ่าย หรือผู้สลักหลังและไม่มีเช็คคืนให้โจทก์เพื่อเรียกร้องเอาจากผู้ส่งจ่ายหรือผู้สลักหลังอีกด้วย จำเลยจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้โจทก์

ในตอนหนึ่งของคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาให้จำเลยทั้งสองร่วมกันชดใช้เงินจำนวน 15,000 บาท (จำนวนเงินตามเช็ค) หรือนำจำนวนเงิน 15,000 บาท ขึ้นบัญชีฝากเลขที่ 2090 ของโจทก์ และศาลฎีกาได้พิพากษายืนในประเด็นค่าเสียหายนี้

คำพิพากษาศาลข้างต้น แม้จะไม่เกี่ยวข้องกับความรับผิดของธนาคารต่อเจ้าของเช็คที่แท้จริงก็ตาม แต่ประเด็นในเรื่องค่าเสียหายที่โจทก์ในคดีดังกล่าวได้รับนั้น น่าจะถือเป็นหลักใช้กับกรณีที่กำลังพิจารณาได้ด้วย ทั้งนี้ เพราะเป็นปัญหาเรื่องค่าเสียหายกรณีที่เป็นเช็คเช่นกัน ดังนั้นค่าเสียหายที่เจ้าของเช็คที่แท้จริงจะได้รับจากธนาคารนั้นอย่างน้อยจะต้องเท่ากับจำนวนเงินที่ระบุในเช็ค ซึ่งประเด็นในเรื่องค่าเสียหายที่ธนาคารจะต้องรับผิดชอบ

¹ Maurice Megrah, Paget's Law of Banking, p.331.

ความคำรภาฎหมายทั่ว เงินของอังกฤษระบุไว้ชัดแจ้งว่า ธนาคารจะต้อง รับผิดชอบเพิ่มตามจำนวนเงินในเช็ค¹

2. สิทธิของธนาคารผู้จ่าย

ที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่า เป็นปัญหาเรื่องความรับผิดชอบของธนาคารต่อผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริงและคอบู้ส่งจ่าย (เฉพาะในกรณีของธนาคารผู้จ่าย) ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของธนาคารผู้เรียกเก็บและธนาคารผู้จ่ายจะต้องพิจารณาตามมาตรา 1000 และมาตรา 998 สำหรับธนาคารผู้เรียกเก็บ เมื่อได้เรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่อมโดยถูกต้องตามเงื่อนไขในมาตรา 1000 แล้ว ธนาคารก็ไม่มีควมรับผิดชอบอย่างใดทั้งสิ้น แต่สำหรับธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คชื่กร่อมได้มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองแก่ธนาคารไว้เป็นกรณีพิเศษ ต่างจากกรณีเช็คธรรมดาซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 998 ว่า

"มาตรา 998 ธนาคารใดซึ่งเขานำเช็คชื่กร่อมเปิดเงินใช้เงินไปตามเช็คนั้นโดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อ กล่าวคือว่าถ้าเป็นเช็คชื่กร่อมทั่วไปก็ใช้เงินให้แก่ธนาคารอันใดอันหนึ่ง ถ้าเป็นเช็คชื่กร่อมเฉพาะก็ใช้ให้แก่ธนาคารซึ่งเขาจะจงชื่กร่อมให้โดยเฉพาะ หรือใช้ให้แก่ธนาคาร ตัวแทนเรียกเก็บเงินของธนาคารนั้นไซ้ร ท่านั้นว่าธนาคารซึ่งใช้เงินไปตามเช็คนั้นฝ่ายหนึ่ง กับถ้าเช็คตกไปถึงมือผู้รับเงินแล้ว ผู้ส่งจ่ายอีกฝ่ายหนึ่งต่างมีสิทธิเป็นอย่างเดียวกัน และเข้าอยู่ในฐานะเดียวกันเสมือนดังว่าเช็คนั้นได้ใช้เงินให้แก่ผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงแล้ว"

จากมาตรา 998 นี้ การที่ธนาคารจะมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 998 นี้ จะต้องปรากฏว่าธนาคารได้ใช้เงินตามเช็คชื่กร่อมไปโดยเข้าลักษณะดังนี้

1. ธนาคารได้ใช้เงินไปถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของการใช้เงินตามเช็คชื่กร่อม (ซึ่งกล่าวมาแล้วข้างต้น)
2. ธนาคารได้ใช้เงินตามเช็คนั้นไปโดยสุจริตและไม่ประมาทเลินเล่อ

¹ Ibid, p.310.

เมื่อธนาคารได้ปฏิบัติตามข้อ 1 และ 2 แล้ว ก็จะก่อให้เกิดผลดังนี้

1. ธนาคารไม่ต้องรับผิดชอบผู้เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง และไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นผู้เคยก้า ทั้งนี้ ธนาคารจึงมีสิทธิกับบัญชีของผู้สั่งจ่ายได้
2. ถ้าเช็คนั้นได้เข้ามาถึงมือผู้รับเงิน กล่าวคือเช็คนั้นเคยอยู่ในความครอบครองของผู้รับเงินแล้ว ก็ให้ถือเสมือนว่าธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คชื่กร่วมให้แก่ผู้รับเงินซึ่งเป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริงไปแล้ว¹

อนึ่ง บทบัญญัติในมาตรา 998 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์² มีที่มาจาก มาตรา 80 ของ Bills of Exchange Act, 1882 ซึ่งมีข้อความตรงกันว่า

Where the banker, on whom a crossed cheque is drawn, in good faith and without negligence pays it, if crossed generally, to a banker, and if crossed specially, to the banker to whom it is crossed, or his agent for collection being a banker, the banker paying the cheque, and, if the cheque has come into the hands of the payee, the drawer, shall respectively be entitled to the same rights and be placed in the same position as if payment of the cheque had been made to the true owner thereof.

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹โพทูร์ย คงสมบุรณ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวเงิน,
หน้า 320.

²คชนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, กรบร่างกฎหมาย.